

CAPUT III.

De Statu et Officio Personarum saecularium quarumdam,
et praesertim judicialium.

DUBIUM I.

Quae requirantur ad legitimum judicium.

Ad legitimi-
mum judi-
cium requi-
ritur juris-
dictio

192. — « Resp. Haec tria: Primum est *Jurisdictio*, sine qua sententia nulla est »; [Nisi adsit titulus coloratus et error communis, ut communiter Salmant.^{1]}] « et peccatur mortaliter; ut ex S. Thoma² habet communis. — Quare peccat judex saecularis, si personas aut causas mere ecclesiasticas ad se trahat; uti et ecclesiasticus, si mere civiles: nisi forte per accidentis, ob defectum justitiae in foro saeculari, aut nisi sint causae miserabilium personarum.

« Porro, quae causae dicantur mere civiles, quae ecclesiasticae, quae mixtae, nosse oportet judices et jurisperitos; potestque videri apud Laymann³, card. de Lugo⁴.

193. — Secundum, *Rectus processus*, v. gr. ut citetur reus et audiatur, etc. — Nisi forte expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in flagranti criminis reprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedurendi modum mutare. Nam judicii superemo, dummodo crimen sit publicum,

aliquando licere, sine citatione, defensione et omni processu, reum morti adju dicare, eo quod factum notorium et publicum sit loco accusatorum et testium, neque reo jus defendendi se in iudicio relinquit, docent Navarrus⁵, Lessius, Filliucci, Bonacina⁶. Vide etiam card. Lugo⁷, Trullench⁸. — Ubi tamen bene notandum quod, etsi talia crimina excipiuntur a communi dispositione legis positivae et juris communis, non tamen legis seu juris naturae; ideoque graviter peccare judicem qui in tali processu, v. gr. contra sagas, quidvis licere putat. Vide *Cautionem criminalem*, dub. 17, 18, 37 et seqq. ».

194. — Tertium, *Recta intentio*, ut scilicet procedatur ex intentione justitiae. — Unde si judex procedat ex odio aliove fine malo, v. gr. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed caritatem aliamve virtutem, mortaliiter aut venialiter, prout finis illius mortalis aut venialis erit. — Bonacina⁹.

DUBIUM II.

De potestate et officio Judicis.

In judice
requiri-
tur scientia.

195. — « Resp. I^o. Praeter tria dicta superiore Dubio, requiritur *scientia*, qua sciat suo munere recte fungi. Ita communiter doctores et Bonacina¹⁰. — Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea quae pertinent ad proprium officium, et sine

« quorum cognitione munus suum et officium exercere non potest.

« Unde resolvuntur sequentes casus: « 1°. Petens aut suspiciens officium judicis (idem est de medico et chirurgo, ut vide infra, *Dubio IX*), quo indignus

Requiritur
sub gravi.

¹ Tr. 29, cap. 1, n. 14, ex leg. *Barbarius*, ff. de offic. praetor. — ² 2^a 2°, qu. 60, art. 6. — ³ Lib. 3, tr. 6, cap. 25. — ⁴ De Just. et Jure, disp. 37, sect. 3. — ⁵ Man., cap. 25, n. 10. — ⁶ Less., lib. 2, cap. 29, dub. 11, n. 100. — ⁷ Fill.,

tr. 29, cap. 2, num. 27. — ⁸ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 2, n. 5. — ⁹ De Just. et Jure, disp. 37, sect. 6. — ¹⁰ Decal., lib. 8, cap. 1, dub. 13, n. 11. — ¹¹ Loc. cit., punct. 3, num. 2. — ¹² Loc. cit., punct. 3, n. 1.

« est, ita ut probabile sit inde notabile
« damnum proximi secuturum, peccat
« mortaliter. — Navarrus¹, S. Antoninus^{a)},
« card. de Lugo².

Consecta-
ria pro ju-
dice igno-
rante.

« 2°. Judex carens necessaria scientia
« non debet absolvvi, nisi facta renun-
tione officii, vel nisi firmum habeat pro-
« posatum renuntiandi^{b)}. Ita S. Thomas³,
« Cajetanus⁴, Clavis regia⁵, Reginaldus⁶,
« Navarrus⁷, Farinacius⁸.

« Ratio, quia nullus potest officium,
« cuius munia obire non potest, retinere,
« praesertim cum damno vel periculo pro-
« ximi.

« 3°. Si judex ex magna imperitia male
« judicet, tenetur ad interesse parti laesae
« et ad expensas litis; uti etiam quoties-
« cumque notabile damnum, sive in sub-
« stantia litis sive in superfluis expensis,
« propter ejus culpabilem ignorantiam,
« partibus litigantibus accidit. Bonacina,
« card. de Lugo⁹. — [Est commune cum
Salmant.¹⁰, quidquid dicant aliqui juris-
periti].

« 4°. Si judex agnoscat errorem a se
« (etsi sine gravi culpa) commissum in
« praejudicium litigantis, tenetur, si potest
« citra infamiam, impedire errorem, v. gr.
« monendo occulite partem laesam, ut sibi
« appellatione vel aliter consulat; quia id
« pertinet ad debitam munieris executio-
« nem. — Card. de Lugo¹¹.

196. — « Resp. II°. Judex tenetur causas
« judicare et celeriter expedire; quia ex
« officio tenetur cuique tribuere suum.
« Quod non facit si sententiam sine justa
« causa differt.

¹ Man., cap. 25, n. 12. — ² De Just., disp. 37, n. 1. —
³ 1° 2°, qu. 76, art. 2. — ⁴ Sum., v. *Judicis peccata*, v. f.
— ⁵ Lib. 12, cap. 13, num. 1. — ⁶ Lib. 25, num. 657. — ⁷ In
cap. *Inter verba* 11, qu. 3, concl. 1, num. 18. — ⁸ Prax.
criminal., qu. 111, art. 16, n. 435. — ⁹ Bonac., disp. 10, de
Praec., qu. 2, punct. 3, num. 1. — ¹⁰ De Just. et Jure,
disp. 37, n. 1. — ¹¹ Tr. 29, de Offic. ad judic. spectantibus,
cap. 1, n. 58. — ¹² Loc. cit., n. 3. — ¹³ V. *Judex* I, n. 17,
qu. 12. — ¹⁴ Lib. 12, cap. 12, n. 8. — ¹⁵ Man., cap. 25, n. 14.

195. — ^{a)} S. Antoninus, *part. 2, tit. 1,*
cap. 19, § 4, rem hanc aperte innuit, dicens
judicem qui ex ignorantia crassa et supina
injustam sententiam tulit, teneri in foro anima
iae ad restitutionem; « quia in culpa fuit, cum
sciverit vel scire debuerit se insufficientem,
et tamen judicare praesumpserit ». Idemque
iterum dicit *part. 3, tit. 9, cap. 2 in princ.*

« Unde resolvuntur sequentes casus:
« 1°. Judex mortaliter peccat contra
« officium suum, differendo valde notabi-
« liter causarum expeditionem sine justa
« causa. — Silvester¹², Clavis regia¹³, Na-
« varrus¹⁴, etc., cum Bonacina¹⁵.

« 2°. In casu dicto, idem judex tenetur
« parti laesae damna et expensas quae ex
« iniqua dilatione secutae sunt, restituere:
« quia est earum injusta causa. — Ibidem
« auctores¹⁶.

An autem *judex possit accipere pecu-
niam ad expediendam causam alicujus
prae alia?*

Dicit Laymann¹⁷ spectato jure natu-
rali, non audere id damnare; quia illa
nova obligatio quam suscipit est pretio
digna.

Sed verius contradicunt Salmant.¹⁸;
quia judex ex justitia tenetur cito expe-
dire causas eorum qui aequale jus habent
ad expeditionem: nisi extraordinarium su-
sciperet labore, ad quem ex vi sui mu-
neris non teneretur.

« 3°. Si judex in exequenda causa et
« preferenda sententia, negligens aut ini-
« quis sit, non tantum parti laesae, sed
« interdum etiam fisco tenetur, v. gr. si
« multam pecuniariam, quam ex consue-
« tudine vel lege communi debebat im-
« ponere reo, sine causa remisit. — S. Tho-
« mas¹⁹, Silvester¹⁹, Salon, Laymann²⁰;
« contra Azor ».

Et cum Azor probabiliter sentiunt Lu-
go²¹ cum Lessio, Salas, etc.; Salmant.²²
cum Gregorio Martinez, ad nihil teneri
judicem, si ad multam reus nondum sit

¹² Loc. cit., n. 4. — ¹³ Bonacina, loc. cit. — *Silvest.*, loc.
cit. — *Sayr.*, loc. cit. — ¹⁴ Lib. 3, tr. 4, cap. 4, n. 9. — ¹⁵ Loc.
cit., n. 66. — ¹⁶ V. *Poen.*, qu. 28. — *Salon*, in 2° 2°, qu. 62,
art. 7, controv. 5, concl. 1 et 2. — ¹⁷ Lib. 3, tr. 2, cap. 5,
n. 7. — *Azor*, part. 1, lib. 5, cap. 8, qu. 5, v. *Ad quartum*.
— ¹⁸ De Just. et Jure, disp. 37, n. 97. — *Less.*, lib. 2, cap. 13,
dub. 10, n. 73. — *Salas*, de Legib., disp. 15, sect. 7, n. 105.
— ¹⁹ Tr. 29, cap. 1, n. 31; et tr. 11, de Legib., cap. 2, n. 76. —
Gregor. Martinez, in 1° 2°, qu. 96, art. 4, dub. 14, concl. 3.

^{b)} Non omnes auctores hic a Busenbaum
citatit tenent expresse hoc assertum. — S. Tho-
mas, Cajetanus et Reginaldus assurerunt tan-
tum judices teneri ad sciendum ea quae per-
tinent ad officium suum. — Farinacius vero
dicit judicem ex imperitia male judicantem,
delinquere contra Deum, contra rempublicam
et contra litigatorem.

Dilatio no-
tabilis et
sine causa,
lethalis,

Damna ex
injusta dia-
litione, com-
pensanda.

Acceptio
pecuniae ad
expedi-
dam cau-
sam prae-
alia, inju-
sta.

Judex
remitiens
multam,
quando fi-
isco tene-
tur.

Inquisicio
generalis
potest fieri
ex officio.

condemnatus. Ratio, quia ante sententiam
nullum fisco jus acquiritur ad poenam;
hinc si judex injuste reum absolvit, peccat
contra justitiam legalem, non commuta-

tivam. Divus autem Thomas^{a)} loquitur
tantum de poena corporali, et de damno
republicae eventuro ex injusta remissione.
— Vide dicenda de *Accusatore*, n. 237.

ARTICULUS II.

QUID JUDICI SERVANDUM CIRCA INQUISITIONEM:

197. *Quibus modis possit procedi contra reos.* — 198. *In quibus judex possit instituere inqui-
sitionem generalem. Et in hac ad quid teneantur subdit*i*.* — 199. *Quando judex possit
procedere sine accusatore.* — 200. *Quando possit judex inquirere in particulari.* —
201. *Plura notanda de judice procedente per inquisitionem.*

197. — « Tribus modis procedi potest
« contra criminosos: 1°. Via *accusationis*,
« cum est aliquis actor qui spondet se
« objecta probaturum. — 2°. Via *denun-
ciationis*, cum deferens crimen non vult
« suspicere onus probandi. — 3°. Via *in-
quisitionis*, quae est triplex: 1) *Gene-
ralis*, quando in genere quaeritur an
« leges serventur; 2) *Specialis*, quando de
« certa persona et certo crimen quaeritur;
« 3) *Mixta*, quando vel sola persona, vel
« crimen solum est speciale, ut si quae-
« ratur quis Cajum occiderit ».

198. — « Resp. I^o. Judex, sine ulla data
« occasione, ex solo officio suo, potest in-
« stituere inquisitionem generalem; in qua
« tamen ejus potestas non extendit se ad
« occulta elicienda de quibus nulla est
« fama.

« Ratio prioris est, quia id necessa-
« rium est reipublicae, nec cuiquam fit
« injuria. Ac licet quorumdam scelera de-
« tegantur, id fit per accidentis praeter in-
« tentionem; cui incommodo bonum com-
« mune praevalet. Ratio posterioris est,
« quia inde maxima sequerentur incom-
« moda. — Farinacius, Lessius¹.

« Unde resolves:

« 1°. In hac inquisitione subditus etiam
« rogatus sub juramento, non tenetur,

... *Farinac.*, Prax. criminal., qu. 9, num. 21 et 22. —
1° Lib. 2, cap. 29, dub. 13, n. 108. — ² Lib. 3, tr. 6, cap. 4,
n. 9. — ³ Loc. cit., num. 109. — ⁴ Tr. 29, cap. 1, n. 150. —
Trull., lib. 8, cap. 1, dub. 18, n. 3. — *Fili.*, tr. 40, cap. 6,
n. 185 et seqq. — ⁵ Lib. 3, tr. 6, cap. 4, n. 3. — *S. Thom.*,
num. 48.

196. — ^{a)} S. Thomas, 2° 2°, qu. 67, art. 4,
ad 3, haec satis innuit, scribens: « Judex si
inordinate poenam remitteret, documentum
inferret et communictati, cui expedit ut male-
ficia puniantur, ad hoc quod peccata vitentur... »

Nocet etiam personae cui est illata injuria,
quaec compensationem accipit per quamdam
restitutionem honoris in poena injuriantis ». —
198. — ^{a)} Laymann, lib. 3, tr. 6, cap. 4,
n. 9; et tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 13. — *Dico I*,

In inquisi-
tione gene-
rali, revela-
tio crimi-
nosi occulti
injusta.

Ex reve-
latione duo-
rum vel
trium, pro-
cessus ju-
stus.

Sine accu-
satore, ne-
mo condem-
nandus.

Quando-
que cense-
tur adesse
accusator
virtualis.

2º Quando adest infamia publica judicialiter contestata, saltem per duos testes; vel clamorosa insinuatio, id est rumor multorum de crimine. Haec tamen infamia sufficit tantum ad inquirendum. — Salmant.¹

An autem ad inquirendum sufficientia occulta, scilicet quae particularibus personis nota sint; vel an requirantur manifesta, id est nota majori parti populi, sive collegii aut viciniae, aut majori parti hominum graviorum illius? — Primum tenent Sotus, Azor, Navarra, apud Salmantic.² — Secundum tenent Salmant.³ cum Lessio, Suarez, Sanchez et communiter.

3º Quando crimen patratur coram judice, aliis adstantibus; maxime si judex sit in actu ministrandi justitiam. — Salmantenses⁴.

4º Quando delictum est contra rem publicam vel regem, prout in crimen haeresis vel laesae majestatis; quando delinquitur in ecclesia contra ecclesiasticos; quando intenditur vitari electio indigni, aut impedimentum matrimonii⁵; quando reus confessus sit coram pluribus, aut judicialiter coram duobus testibus; quando quis est accusatus; quando adest semiplena probatio, id est unus testis omni exceptione major; quando crimina sunt connexa; quando invenitur occisus dominus (tunc enim inquiri potest contra fa-

mulos); quando crimen pendet in futurum; et quando denuntiat minister fiscalis⁶; ut Silvester, S. Antoninus, Filiuccius, etc., contra Sanchez, etc.; et utramque esse probabilem ajunt Salmant.⁷ — In his omnibus casibus potest procedi ad inquirendum sine publica infamia aut rumore, et aliquando etiam ad sententiam. Vide Salmant.⁸

200. — « Resp. IIº. Quando crimen est « manifestum, et ignoratur auctor, licet « judici quaerere in genere quis fecerit »; [Ut Sanchez, Filiuccius, Trullench, cum Salmant.⁹; contra Cajetanum¹⁰, etc.] « non « tamen in particulari, v. gr. an Petrus « fecerit: nisi infamia aliqua aut indicia « praecesserint. — Pars prior patet, tum « ex praxi judicum, tum ex incommodis « contrarii. Ratio posterioris patebit ex « sequentibus. Vide Bonacina¹¹. ».

Communis est sententia cum Busenbaum, quod, nulla praecedente infamia aut clamorosa insinuatione ut supra, non possit judex inquirere in particulari (licet possit in genere). Et tunc, si testis ab eo interrogatur, potest iste, immo debet reum celare; ut Busenbaum (*n.* 198, *ad 1*), et Salmant.⁸ cum aliis communiter. — Si tamen testis sponte reum manifestaret, tunc probabiliter posset judex per inquisitionem contra reum procedere; ut Sotus¹², Lessius, etc. Quia judex ex vi officii rite procedit contra reum qui sine suo dolo

Quid de
crimine ma-
nifesto,
auctoris igno-
ranti.

Infamia
non praec-
cedente, in-
quisitio
particula-
ris, injusta.

Requisita
ad inquisi-
tionem spe-
ciali.

Modus ef-
formandi
processum
per inquisi-
tionem.

¹ Tr. 29, cap. 1, n. 49. — *Sotus*, de Just., lib. 5, qu. 6, art. 2, concl. 5; et de Secreto, membr. 2, qu. 6, dub. 1, v. *Atero*; et dub. 3, v. *Quodsi*. — *Azor*, part. 3, lib. 18, cap. 18, dub. 1. — *Petr. Navar.*, de Restitut., lib. 2, cap. 4, n. 168. — ² Tr. 29, cap. 1, n. 118. — ³ Loc. cit., a n. 119. — ⁴ Less., lib. 2, cap. 29, dub. 15, num. 121 et 128. — *Suar.*, de Relig., tr. 10, lib. 10, cap. 12, num. 1. — *Sanch.*, Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 17, n. 5. — ⁵ Loc. cit., n. 50 et 51. —

negat istud esse contra justitiam, « dummodo ita peccarint, ut per indicia exterius prodita, in notitiam judicis per denuntiationem vel accusationem perveniri possit ». Quae perspicue inveniunt contra justitiam peccari, si in judicis notitiam eo modo perveniri non possit.

199. — ^{a)} Clarius: Quando inquiritur impedimentum matrimonii, ad impediendum ne aliqui in gradibus prohibitis contrahant.

^{b)} Ista auctorum citationes referuntur ad ultimum casum, scilicet: quando denuntiat minister fiscalis.

^{c)} Salmant., loc. cit., n. 143, satis probabilem vocant sententiam, quae negat posse

fieri inquisitionem absque infamia, quando denuntiat minister fiscalis; sed affirmant oppositam tenendam esse, maxime si in aliqua provincia practicatur.

200. — ^{a)} Cajetanus a Salmant. utique allegatur uti refert S. Alphonsus; sed, loc. cit., scilicet, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 1, v. *Sed occurrit*, loquitur de ipso reo, quem negat teneri eo casu seipsum denuntiare.

^{b)} Sotus, de Secreto, membr. 3, qu. 1, concl. 5, dub., loquitur de casu quo judex crimen noverit per injuriam, non a se sed ab alio illatam; quo casu asserit posse illum procedere.

jam est juridice cognitus. — Secus vero, si judex notitiam rei a teste injuste extorserit; ut Salmant.¹ cum Navarro², Sanchez, Lessio³ et communi.

201. — Notandum 1º. Quod judex procedens per inquisitionem, etiam crimen probato, poenam diminuere debet. — Intelligitur hoc tamen de judice ecclesiastico, non saeculari. Ita Salmant.³ Et intelligitur, nisi crimen sit tale quod per illud incurrit irregularitas; ut Salmant.⁴

Notandum 2º. Quod paelati nequeunt inquirere contra religiosos⁵ in dubio an adsint indicia sufficientia, ut supra, ad inquisitionem; quia in dubio possidet illorum fama, quae per inquisitionem inde deturparetur. Intellige tamen, nisi imminent periculum damni communis; tunc enim praevalet jus religionis. — Ita Bañez, Rodriguez, Salmant.⁶

Notandum 3º. Quod ad inquisitionem speciale plura requiruntur: 1º. Probatio corporis deficti: nisi sit crimen difficilis probationis. — 2º. Accusator, saltem virtualis, ut supra n. 199. — 3º. Probatio loci, temporis, etc. — 4º. Judex competens. — 5º. Ut fiat inquisitio antequam sint transacti viginti anni a die criminis. — Vide haec et alia apud Salmant.⁶

Notandum 4º. Quod processus per inquisitionem (etiam in causis religiosorum) sic efformandus est: 1º. Eligendus est a superiore secretarius actorum. — 2º. Examiniandi sunt testes per distinctos articulos, praestito juramento. — 3º. Si ex testimonibus nulla semiplena probatio habeatur, nondum reus potest legitime interrogari; nec, si interrogatur, ipse tenetur respon-

¹ Tr. 29, cap. 1, n. 155. — *Sanch.*, Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 39, n. 2. — ² Lib. 2, cap. 29, dub. 14, n. 116; cfr. dub. 15, n. 125. — ³ Loc. cit., n. 158. — ⁴ Loc. cit. — *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 2, dub. 2, concl. 2. — *Rodrig.*, Quaest. regul., tom. 2, qu. 5, art. 9. — ⁵ Tr. 29, cap. 1, n. 157. — ⁶ Loc. cit., cap. 1, punct. 12. — *Suar.*, de Relig., tr. 10, lib. 10,

dere, nisi (ait Suarez) sufficienter infamia sit probata, et alia gravia indicia accedant⁷. — 4º. Demum si reus fatetur delictum, proceditur ad sententiam; si non, proceditur ad eum convincendum, vel ad torturam, si ille vehementer sit de criminis suspectus. — Haec et alia apud Salmant.⁷

« Resp. IIIº. Ut judex faciat inquisitio- Quando
nem speciale, debet saltem regulariter
praecedere infamia, vel quid aequipol-
lens quod justam det causam. — Ratio
est: tum quia alioqui diffamaret sine
causa; tum quia judex procedere debet
ex scientia publica, quam non habet nisi
per accusationem, vel confessionem rei,
vel evidentiam facti, vel per infamiam.

« Ad quam non sufficienti duo testes qui
jurent se vidisse crimen admitti, quia
adhuc est occultum; sed requiritur ut
rum sit sparsus per majorem partem
communitatis, id est civitatis, viciniae
vel monasterii, neque a maledicis sit
exortus: etsi hac in re tutum sit sequi
praxim communem bonorum virorum
et rerumpublicarum⁸; ut habet Lay-
mann⁹, et Lessius¹⁰ ex aliis. Bonacina¹⁰.
« Unde resolves casus:

« 1º. Antequam judex procedat ad in-
quisitionem speciale vi infamiae, ipsa
infamia prius examinari debet et probari
per testes, saltem per duos, qui nomi-
nent personas a quibus id publice audi-
verint. — Navarrus¹¹, Trullench¹².

« 2º. Judex infamatum de uno criminis,
v. gr. adulterio, non potest interrogare
de alio de quo non est infamatus, v. gr.
furto; quia esset inquisitio specialis sine
praevia infamia. Salon, Cajetanus, Trul-

Infamia,
priori ex-
aminanda et
probanda.

Infamatus
de uno, non
interrogan-
dus de alio.

cap. 12, n. 30. — ⁷ Tr. 29, cap. 1, punct. 13. — ⁸ Lib. 3, tr. 6, cap. 2, a n. 3. — ⁹ Lib. 2, cap. 29, dub. 15, n. 121 et 123. — ¹⁰ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 5, n. 10 et 11. — ¹¹ In Rubr. de Judicis, n. 91. — ¹² Lib. 8, cap. 1, dub. 17, n. 5. — *Salon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 2, controv. 8. — *Cajetan.*, Opusc. tom. 1, tr. 31, resp. 5, ad 4; et in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 2.

c) Navarrus, in cap. Inter verba, concl. 6, coroll. 63, n. 679, (edit. Venet. 1594), asserit judicem posse specialiter procedere, si injuria illata sit ab alio: « modo ipse [judex] non sit comprehensus in illa injustitia ».

201. — ^{a)} Salmant. loquitur de paelatis regularibus in ordine ad suos religiosos. — Et sic etiam Rodriguez, quamvis iste non

addat limitationem de periculo damni communis. — Bañez autem loquitur de judicibus in universum.

^{b)} « Praesertim, ait Suarez, si accedant indicia gravia ».

^{c)} Ultimam hanc annotationem nec Laymann nec Lessius afferunt; in reliquis tamen concordant.

Limitatio. « lencj¹. — Nisi tamen crimina sint con-
« nixa, vel unum sit circumstantia alte-
« rius. Ibid.² et Sanchez³.
« Dixi in resp.: *regulariter*; quia ad

« specialem inquisitionem non requiritur
« infamia praevia in casibus certis: quos
« vide apud Lessium⁴, Bonacina⁵, San-
« chez⁶, Trullench⁷ ».

ARTICULUS III.

QUID LICEAT JUDICI CIRCA QUAESTIONES SIVE TORTURAM.

202. *Quae requirantur ut possit procedi ad torquendum reum.* — 203. *Usquequo possit reus torqueri.* — 204. *An semel tortus possit iterum torqueri.*

Ad tortura-
ram, qualia
indicia
praerequi-
rantur.

202. — « Resp. I^o. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quae faciant semiplenam probationem, id est reddant rem plus quam probabilem. — Qualia habentur, v. gr. testis unus omni exceptione major; rei confessio extra judicium; item probabilitas etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum in criminibus exceptis; praeterquam beneficij (in quo, an ex sola denuntiatione complicum et quomodo procedere liceat, vide Tanner⁸, Laymann⁹). Item, fama publica a viris honestis orta ac per testes probata, cum alterius indicij administriculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris). Laymann¹⁰ ex variis. — Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando arguenda et indicia sunt valde efficacia, ut sic plena probatio elicatur; nam confessio rei (si eam ratificet extra torturam maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. — Lessius¹¹, Delrio¹², Laymann¹³.

« Dixi in responsione: si tamen torqueri potest; quia quaedam personae prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis. Tales sunt viri in magna dignitate constituti, officiales principum, urbium gubernatores, nobiles equestris or-

« dinis, milites, doctores eorumque liberi; item, impuberis, senes memoria vacillantes, praegnantes, et nondum confirmatae e partu^a). — Delrio¹⁴, Binsfeld¹⁵, card. de Lugo¹⁶.

« Unde resolves:

« 1°. Peccat judex graviter, si non prius omnia alia media mitiora detegendae veritatis tentet quam ad torturam descedat.

« 2°. Tortura simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. — Navarrus, Lessius¹⁷.

« 3°. Insufficientia ad torturam indicia sunt: si cadaver occisi sanguinet ad praesentiam alicujus; si sagae non possint lacrymari. Item, illicita est probatio per aquas, etc. — De quibus vide Delrio¹⁸, Lessius¹⁹, Trullench²⁰.

« 4°. Peccant judices qui in causis criminalibus aut notabilis infamiae, reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramento adstringunt ad dicendam veritatem de omnibus pertinentibus ad casum ob quem comprehensus est. Navarrus²¹. — Additique idem esse si (etsi sine jure) minis, terroribus, tormentorum ostensione hominem turbent et implacent, ut sibi contradicens circumstatiā aliquam revelet, qua convincatur et puniatur. Vide card. de Lugo²².

Media mi-
tioria ante
torturam
adhibenda
sub gravi.

Ubi adest
plena pro-
batio, tortu-
ra abstinen-
dum.

Indicia in-
sufficientia
ad tortu-
ram.

Juramento
obstrin-
geret ante
probatio-
nem ad de-
clarandam
veritatem
illicitum.

Ex confes-
sione inju-
ste extorta
procedi non
potest.

« 5°. Si judex extorserit confessionem per injuriam, v. gr. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indicis, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi. Immo tenetur judex ad compensationem damnorum, ut docet card. de Lugo¹. — Vide Lessium², Laymann³: ubi etiam dolos bonos quos Delrio suggerit judici, plane rejicit. Vide Tanner⁴, Trullench⁵.

Etsi po-
stridie con-
firmetur.

« 6°. Licet reus confessionem injuste extortam postridie ratificet, nihilominus judex non potest procedere ad punitionem rei vel complicis occulti: quia, cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta^b, ex leg. penult., ff. de quaestio.; atque adeo etiam cognitio per illud medium parta est injusta. — Navarrus, Salon, Lessius, Sayrus, Trullench⁶.

203. — « Resp. II°. Gravius torqueri potest contra quem graviora sunt indicia; non tamen ita ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involuntaria et habenda pro nulla; etiamsi extra tormenta coram judice ratificet metu novae torturae. — Laymann⁷.

Tortura,
quando ite-
rari queat.

« bile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur, confessio extorta erit involuntaria et habenda pro nulla; etiamsi extra tormenta coram judice ratificet metu novae torturae. — Laymann⁷.

204. — « Resp. III°. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant;

« quia per torturam priora elisit. — Si vero crimen in tortura fassus, extra eam repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam. — Si vero tertio tortus ac confessus tertio retractet, absolvendus est: quia presumendum est vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam. Lessius⁸. — Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima quae violentam praesumptionem pariant, crimen malitiose a reo negari. Laymann⁹. Vide card. de Lugo¹⁰, Dia- na¹¹, Trullench¹². Vide infra hic, Dub. 6 et 7.

« An, quando et quomodo judex possit interrogare reum de complicibus, vide Trullench¹³.

ARTICULUS IV.

QUID SERVANDUM JUDICI CIRCA SENTENTIAM ET POENAM.

205. *Quandonam judex inferior possit poenam relaxare vel minuere. Quid, si judex sit supremus.* — 206. *An possit judex judicare in causa ubi fuit advocatus.* — 207. *An possit damnare nocentem qui juridice est innocens.* — 208. *Quid, si sciat innocentem et probatus sit nocens.* — 209. *Quid facere debeat judex si utrinque sententiae sint probables.* — 210. *Plura notanda super hac materia.* — 211. *An liceat judici accipere munera a litigantibus.* — 212. *An peccent munera dantes judici vel ejus ministri.* — 213. *Quibus poenis puniendus judex ob munera iniquam ferens sententiam.* — 214. *Ad quid teneatur judex ferens sententiam.* — 215. *Ad quid teneatur judex qui munera accepit.* — 217. *Quid possint accipere commissarii sive executores.*

Judex de-
bet judicare
secundum leges.

205. — « Resp. I^o. Judex debet judicare secundum leges. Unde inferior judex ordinarie non potest poenam relaxare vel minuere, etiamsi actor consentiat: nisi ali-

« quando ad bonum reipublicae aliud necesse dictaret epiketa; vel nisi de privata tantum injuria actoris ageretur. S. Thomas¹⁴, Reginaldus¹⁵, Bonacina, etc.,

¹ De Justit. disp. 37, n. 158. — ² Cap. 29, dub. 18. — ³ Lib. 3, tr. 6, cap. 5, num. 11. — ⁴ Lib. 2, cap. 29, num. 168. — ⁵ Lib. 3, tr. 6, cap. 5, num. 10. — ⁶ De Just. et Jure, disp. 37, n. 156. — ⁷ Part. 4, tr. 6, resol. 16 et 23. — ⁸ Lib. 8, cap. 1, dub. 21, n. 14. — ⁹ Loc. cit., dub. 22. — ¹⁰ 2° 2°, qu. 67, art. 4, (cfr. qu. 60, art. 5). — ¹¹ Lib. 25, num. 654. — ¹² Bonac., disp. 10, de 8° Praecept. qu. 2, punct. 7.

^b In lege penult. ff. de quaestio., quae citatur hic, istud sancitum habetur: « Quae-

stionis habenda causa neminem esse damandum D. Hadrianus rescripsit ». In quod,

202. — ^a) Delrio silentio praetermittit senes memoria vacillantes, praegnantes et par-

sect. 9, v. *Quoad personas.* — ¹⁵ Comment. in tit. Codicis, de Maleficiis, etc., leg. 5, v. f. et leg. 7. — ¹⁶ De Just. et Jure, disp. 37, n. 155. — *Navar.*, Man., cap. 18, n. 59. — ¹⁷ Loc. cit., n. 152. — ¹⁸ Disquisit. mag., lib. 5, sect. 4, n. 20 et 25; et lib. 4, cap. 4, qu. 5, sect. 3. — ¹⁹ Lib. 2, cap. 29, n. 167. — ²⁰ Lib. 8, cap. 1, dub. 21, n. 18. — ²¹ Man., cap. 18, n. 41; et in cap. *Inter verba*, n. 757 (edit. Venet. 1594). — ²² Disp. 40, n. 1.

turientes. In reliquis vero cum ceteris auctoribus citatis concordat.

« Trullench¹. — [Vel nisi juste inter-
pretetur judex voluntatem superioris; vel
nisi adsit alia justa causa, v. gr. si ex
diminutione poenae speretur correctio;
vel si reus sponte fateatur crimen, etc.
Vide Salmant.²].

Judex
supremus,
quando pos-
sit minuere
vel relaxa-
re poenam.

« Dux: *inferior*; quia supremus, ob
« justam causam», [Puta, si reus sit bene
meritus, vel sit occasio publicae laetitia-
e, etc.: excipe, si reus sit nocivus rei-
publicae. S. Thomas, Suarez, Sanchez,
cum Salmant.³] « id potest. — Sine causa
« tamen graviter peccaret secundum Ca-
« jetanum⁴; quia animaret delinquentes
« et concurreret ad peccatum.

Deprecari
a judice rei-
liberatio-
nen, quan-
doque lici-
tum.

« An autem licet intercedere apud ju-
« dicem pro liberatione rei? Vide Bonacina⁵ et Trullench⁶. — [Resp. affirmativa,
maxime⁷ in iis quae judex licite facere potest. Sotus⁸, Lugo, Trullench,
Salmant.⁹].

206. — « Resp. II⁰. Si in aliqua causa
« fuit advocatus, in eadem judex esse et
« sententiam ferre non potest¹⁰. Praetor,
ff. de jurisdic¹¹: quia judicium ejus ha-
betur suspectum propter affectum ad
unam partem, ut ex communi doctorum
docet Sanchez¹², (additque¹³ sententiam
non fore validam: quod tamen alii ne-

¹ Lib. 8, cap. 1, dub. 12. — ² Tr. 29, cap. 1, n. 31. —
S. Thom., 2^a 2^a, qu. 67, art. 4, corp. - Suan., de Legib.,
lib. 5, cap. 11, n. 9. - Sanch., Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 21,
num. 3 et seqq. - ³ Loc. cit., n. 29. - ⁴ Sum., v. *Judex*,
§ Quartum. - ⁵ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 7,
n. 7. - ⁶ Lib. 8, cap. 1, dub. 12, n. 7. - ⁷ Lugo, de Just. et
Jure, disp. 37, n. 96. - ⁸ Trull., loc. cit., n. 7. - ⁹ Loc. cit.,
n. 32. - ¹⁰ Consil., lib. 8, dub. 26, n. 1. - ¹¹ Loc. cit., n. 3. —

« gant si sit judex ordinarius). Card. de
Lugo¹⁰. — Vide etiam Diana¹¹, ubi ex
Corduba¹² sentit talem judicem in con-
scientia non peccare, si sine affectu se-
cundum leges, altera¹³ parte inscia,
judicet».

207. — « Resp. III⁰. Quem judex privata
scientia scit esse nocentem, si juridice
sit probatus innocens, non potest con-
demnare; quia judicat ut persona pu-
blica. Ideoque sequi debet scientiam pu-
blicam, ac procedere secundum allegata
et probata, praesertim in favorem rei.
— S. Thomas¹², Navarrus¹³, Cajetanus,
Filliuccius, Lessius, Bonacina¹⁴.

208. — « Resp. IV⁰. Quem judex priva-
tim scit esse nocentem, si juridice pro-
batus sit nocens, tenetur omni modo
liberare, si potest, v. gr. impediendo
accusationem, extrahendo judicium, ape-
riendo carcerem (si sine majori malo
potest), remittendo causam ad superio-
rem. Et si sic nihil efficiat, probabiliter
quidem plurimi doctores tenent cum
S. Thoma¹⁴, [Cum Sanchez, Tamburi-
nio¹⁵, Valentia et Salmant.¹⁶] « ob ratio-
nem paulo ante datam, quod possit con-
demnare. — Verius tamen videtur con-
trarium, quod cum aliis docent Lessius¹⁶,

¹⁰ Disp. 41, n. 4. — ¹¹ Part. 3, tr. 5, resol. 56. — ¹² 2^a 2^a,
qu. 67, art. 2. — Cajetan., Sum., v. *Homicidium*, in med.
Fill., tr. 28, part. 2, cap. 8, n. 131. - Less., lib. 2, cap. 29,
dub. 11. - ¹³ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 2, n. 5.
— ¹⁴ 2^a 2^a, qu. 64, art. 6, ad 3. — Sanch., Consil., lib. 6,
cap. 1, dub. 17, n. 12 et seqq. - Valent., in 2^a 2^a, disp. 5,
qu. 11, punct. 2, v. *Est igitur*. - ¹⁵ Tr. 25, de 5° Praec.,
cap. 1, n. 29 et seqq. — ¹⁶ Lib. 2, cap. 29, dub. 10.

Nocens, ju-
ridice pro-
batus inno-
cens, nequit
condemna-
ri.

Quid si
innocens ju-
ridice pro-
batur no-
cens.

« Sà¹, Petrus Navarra, Filliuccius², Bo-
nacina³, Toletus⁴, etc. [Idque valde
probabile est, quia damnare innocentem
est intrinsece malum: sicut esset cogere
mulierem ad convivendum cum eo quem
privatum scit judex non esse suum ma-
ritum. Ita fuse Holzmann⁵ cum Anacleto;
Lessius⁶; item Navarra, Silvius, Angelus,
Panormitanus, Hostiensis, Malderus, Cord-
uba⁷, etc., apud Salmant.⁸]. » Vide card.
« de Lugo⁹. Quia directe occidere inno-
centem est intrinsece malum; ergo quo-
modocumque sciatur esse innocens, erit
peccatum. Lessius¹⁰. — In causis tamen
civilibus et criminalibus minoribus, ubi
tantum agitur de poenis pecuniariis, po-
test etiam judex (secundum hos auto-
res) simpliciter procedere secundum alle-
gata et probata. Tum quia innocens per
appellationem potest restituiri in inte-
grum; tum quia res publica habet pote-
statem in bona suorum civium, quando
bonum publicum id requirit, ut in hoc
casu, ne forma publicorum judiciorum
cum populi scandalo evertatur¹¹. [Cum
Lugo, Lessio, Viva, Bañez, Bonacina¹². —
Amiae hae sententiae probabiles sunt].

— « Vide Laymann¹³, Lessius¹⁴, Bona-
cina¹⁵. —

¹ V. *Judex*, n. 13. — *Petr. Navar.*, de Restit., lib. 2,
cap. 3, n. 161. — ² Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 2,
num. 2. — ³ De Praec. partic., n. 669. - *Anacl. Reiffenst.*,
Jus canon., lib. 1, tit. 32, n. 46. — ⁴ Cap. 29, num. 78. —
Petr. Navar., loc. cit., n. 164. - *Silvius*, in 2^a 2^a, qu. 67,
art. 2, concl. 1. - *Angel.*, v. *Judicare*, n. 7. - *Panormit.*,
in cap. *Pastoralis* 28, § *Quia vero*, de offic. judic. deleg.,
n. 8. - *Hostiens.*, in cap. *Pastoralis*, num. 28. - *Malder.*,
sect. 10.

⁵ Filiuccius a Busenbaum non bene ci-
tatur; nam, tr. 29, n. 32 et 33; et tr. 40,
n. 170, hanc utique satis probabilem judicat,
sed ait priorem probabiliorum sibi videri;
unde judex quam maluerit sequi poterit.

⁶ Toletus omnino contrarium tenet, quid-
quid dicat Busenbaum; scribit enim, lib. 5,
cap. 56, n. 3: « Cum civilis causa est, tunc
fere omnes convenienti judicem debere sequi
scientiam judicis, et fere sententiam juxta
allegata et probata; tamen, cum causa crimi-
nalibus est, et maxime mortis (quamvis in hoc
opinione existant), tamen communior et ve-
rior est, quod liceat potest sequi judicis sci-
entiam et damnare innocentem, quem cognoscit
innocentem, tamen probatur in judicio suffi-
cienter nocens».

⁷ Corduba male a Salmant. allegatur;
tenet enim, *Quaestionar.*, lib. 1, qu. 37, i. f.,
judicem posse eo casu condemnare.

209. — « Quaeres 1⁰. *Quid faciendum
judici cum utrinque sunt sententiae pro-
babiles in quaestione juris*, v. gr. an ex
testamento minus solemini debeatur ha-
reditas?

« Resp. 1⁰. Debet ferre sententiam se-
cundum opinionem de jure probabilio-
rem, saltem si sit judex supremus. Ne-
que tunc videtur tenendum quod quidam
docent, eum satisfacere conscientiae, si
causam adjudicet defendant se proba-
biliter, licet altera probabilius. — Ratio,
quia judex est constitutus, ut secundum
merita cause et sententiam quae ei ma-
xime videtur rationi consona, causam
decidat; quia alioquin esset acceptor
personarum.

« Dux: *si supremus sit*; quia si sen-
tentia aliqua communiter sit recepta in
tribunali superiore, judex inferior vide-
tur secundum eam posse judicare, licet
minus probabilem: quia videt probabi-
liorem cum honoris sui praejudicio re-
vocandam in superiore tribunali. — Lay-
mann¹, ex Silvestro², Vasquez, etc.
« Vide tamen card. de Lugo³.

210. — Adverte hic prop. 2 damnatam
ab Innocentio XI, quae dicebat: *Proba-
biliter existimo judicem posse judicare*

⁴ Propositio
damnata.

tr. 6, cap. 1, dub. 18. - ⁵ Tr. 25, cap. 1, n. 27. — ⁶ Disp. 37,
sect. 4. — ⁷ Loc. cit., n. 78. — *Lugo*, loc. cit., n. 44 et 45.
— *Less.*, lib. 2, cap. 29, n. 84. — *Viva*, de Praec. decal.,
qu. 12, art. 3, n. 6. — *Bañez*, in 2^a 2^a, qu. 67, art. 2. —
⁸ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 2, n. 4. — ⁹ Lib. 3,
tr. 6, cap. 2, n. 8. — ¹⁰ Loc. cit., dub. 10. — ¹¹ Loc. cit.,
n. 2 et seqq. — *Vasq.*, in 1^a 2^a, disp. 64, n. 6. — ¹² Disp. 37,
sect. 10.

¹³ In nonnullis regionibus invecta est insti-
tutio judicum juratorum, qui sunt viri selecti
ex civibus. Jurati vocantur ob juramentum
quod praestant de suffragio juxta conscientiam
emitendo. Adhibentur tantum in causis cri-
minalibus, et munus eorum est pronuntiare,
non quidem secundum allegata et probata, sed
juxta conscientiam intimamque convictionem
circa existentiam facti et culpabilitatem ac-
cusati; postea judices propriæ dicti poenam
juxta legem decernunt. Iisdem fere hi astrin-
guntur obligationibus ac ipsi judices. Neque
unquam possunt ferre votum contra accusa-
tum quem privata scientia certe innocentem
esse cognoscunt; sic enim pronuntiando pecca-
rent contra proprium officium et juramentum.

¹⁴ Laymann, lib. 1, tr. 1, cap. 5,
§ 3, n. 16, probabilorem censeri ait eam sen-
tentiam « cui lex eo loco recepta assistit »,
vel « quam loci consuetudo tuerit ». — Et

v. *Habendae*, Glossa ait: « Dic: id est ha-
bitae, q. d. confessus in tormentis non damna-
tur; vel id est habitae, non praecedente in-
dicio ». —

205. — ^a Verbum: *maxime* hic delendum
est; autores enim allegati, vel absolute lo-
quuntur tantummodo de iis quae judex facere
potest; vel nimis generaliter loquuntur, uti
Sotus, qui, de *Just. et Jure*, lib. 5, qu. 4,
art. 4, ad 1, scribit: « Illi qui pietatis obtenu-
tum procurant malefactores e judicem ma-
nibus eripere, non potent egregium pietatis
opus exhibere; inferunt enim saepe justitiae
violentiam ». —

206. — ^a Busenbaum, praeter legem *Prae-
tor*, allegat etiam legem nescio quam: *Eos*, in
princ. C. de *appellat*. Verum, si qua est lex
in citato titulo quae hoc verbo incipiat, at certe
nihil ad rem facit. Alleganda erat lex *Quisquis*,

in princ. C. de *postulando*, quae ad amissum in
propositum quadrat.

b) Corduba, Sum., qu. 159, non satis ad
rem a Diana hic citatur.

c) Diana scribit: *Etiam altera parte inscia*.

207. — ^a Navarrus, *Man.*, cap. 25, n. 9 et 10,
ait: « Non peccare eum qui secundum allegata
et probata judicat, quamvis uti privatus oppo-
situm justum esse sciat; adeo quod eum quem
private scit innocentem, juste condemnare
possit probatum nocentem, saltem quando
quoad ejus fieri potuit, omnia fecit ut verita-
tem cognosceret et ne de illo casu judicaret ».

208. — ^a Tamburinius a Salmant. non satis
accurate citatur; nam in *Decal.*, lib. 6, cap. 1,
§ 4, n. 13, hanc sententiam, extrinsece tantum
probabilem existimat; sed contraria « menti
meae, inquit, adeo certa se offert, ut haec...
non sit mihi intrinsece probabilis ».

Quid in
causa utrin-
que proba-
bilis in quaes-
tione juris.

juxta opinionem etiam minus probabilem. — Ratio damnationis est, quia iudex a republica cum hoc pacto constituitur, ut unicuique jus suum tribuat; et quidem jus majus habet is cui probabilior opinio faveat.

Sequenda opinio probabilior secundum allegata.

Sed notant DD. 1º. Quod attendenda est illa opinio quae probabilior est secundum allegata et probata. Hinc dicunt non posse judicem aperire alteri parti quod ipsa posset pro se allegare; quia hoc esset agere munus advocati: quod judici non licet. Ita Salmanticenses¹ cum Vasquez, Sanchez, Palao; contra Dicastillum. — Notant 2º. Propositionem damnatam loqui praecise de sententia. Quare dicunt, ex illa non vetari judici opinionem minus probabilem sequi quoad actus, prout examinare testes, etc., sententiam praecedentes. Salmanticenses² cum Tapia³ et aliis ciatatis.

Quaeritur autem hic 1º. *An in causis civilibus pars probabilitatis possit iudex*

¹ Tr. 29, cap. 1, n. 40. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}, disp. 64, n. 7. — *Sanct.*, Decal., lib. 1, cap. 9, n. 48. — *Palau*, tract. 1, disp. 2, punct. 10, n. 9. — *Dicast.*, de Just., lib. 2, tr. 1, disp. 5, n. 9, n. 285. — ² Loc. cit., n. 40. — ³ Loc. cit., num. 2. — *Coninck*, de Sacram., disp. 34, dub. 10, n. 94. — ⁴ Decal., lib. 1, cap. 9, num. 43 et 45. — *Valent.*, in 2^{am} 2^{ae}, disp. 5,

ferre sententiam pro parte pro qua manuerit? — In aequali probabilitate facti, si jus aequo faveat partibus, communiter dicunt DD. tunc omnino rem esse dividendam. Ita Lugo⁴; Sanchez⁵; Palau⁶ cum Suarez⁷; Coninck, Salon⁸; Bañez⁹, etc., contra paucos.

Dubium fit, quando sub opinione est, cui partium jus magis faveat.

Prima sententia tenet in eo casu posse judicem rem adjudicare cui voluerit. Quia, cum utraque pars tunc habeat, juxta diversas doctorum probabiles sententias, integrum jus ad rem, bene poterit iudex uni ex iis sententiis se conformare; et tunc nullam alteri parti injuriam infert. Ita Lugo¹⁰; Sanchez¹¹ cum Soto¹²; Valentia, Salas, Ledesma, Manuele, Medina; item Palau¹³, qui vocat communem (sed immerito, ut videbimus).

Secunda vero sententia, quam probabilem putant Salmanticenses¹⁴ cum Suarez¹⁵; Bañez¹⁶; Coninck¹⁷; Villalobos¹⁸,

qu. 7, punct. 4, dub. 3. — *Salas*, in 1^{am} 2^{ae}, tr. 8, sect. 12, num. 115. — *Petr. Ledesma*, Sum., part. 2, tr. 8, cap. 22, post concl. 11, dub. 1. — *Man. Rodriguez*, Sum., part. 1, cap. 6, n. 2, (at. n. 1). — *Barthol. Medina*, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 19, art. 6, concl. 2. — ⁵ Tr. 1, disp. 2, punct. 10, num. 5. — ⁶ Tr. 29, cap. 1, n. 41 et 42.

In aequa probabilitate facti, res dividenda.

In dubio de parte cui jus faveat;

Judex potest, juxta alios, rem adjudicare cui maluerit.

Rectius, res omnino dividenda.

In causa criminalibus reotavendum.

Favendum causis piis.

Si pars, ff. de inoff. test. — Excipitur 3º. Si agitur de causis criminalibus, maxime capitalibus; quia tunc omnino judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minus probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus nisi constet de suo crimen: ex lege *Absentem ff. de poenis*, et lege *Sciant. C. de prob.*, ubi, ad proferendam sententiam sanguinis, probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cum praedictam prop. 2 damnavit, dicunt Lumbier, Filguera et alii, apud Salmant.¹⁹

Prado²⁰, Sayro²¹, etc., et rectius omnino tenendam censem Roncaglia²² et Anacleto²³, docet adhuc in eo casu rem esse dividendam.

Ratio, quia iudex non est rerum dominus, sed distributor juxta jura partium; et ideo, si iura sunt aequalia, aequaliter inter eas rem dividere debet.

Quoniam tamen jus caeteris paribus magis faveat possessori, propterea excipitur 1º. Si in eo casu quo probationes sunt aequales, vel utrinque adsint opiniones aequo probabiles, una pars bona fide possideat. Tunc enim ipsi favendum, ut recte ajunt Palau²⁴, Salmant.²⁵ et Sporer²⁶. Et probatur ex cap. *Ex litteris, de probat.*, ubi dicitur quod si ambarum partium testes sint aequo idonei, possessoris testes praeferuntur. — Excipitur 2º. Si agatur de causis matrimonii, dotis, viduae, pupilli et aliis causis piis; nam tunc pro iis judicandum cum iura sunt aequalia, etiam si sint actores, ex cap. *fin. de sent. et re judic.* Secus vero, si pars opposita jus potius habeat, ex lege *Si pars, ff. de inoff. test.* — Excipitur 3º. Si agitur de causis criminalibus, maxime capitalibus; quia tunc omnino judicandum pro reo, etiamsi pro ipso stet opinio minus probabilis. Ratio, quia nemo condemnandus nisi constet de suo crimen: ex lege *Absentem ff. de poenis*, et lege *Sciant. C. de prob.*, ubi, ad proferendam sententiam sanguinis, probationes debent esse luce clariores. Et hanc fuisse mentem Pontificis, cum praedictam prop. 2 damnavit, dicunt Lumbier, Filguera et alii, apud Salmant.¹⁹

Quaeritur 2º. *An in causis civilibus debeat iudex judicare contra legatum*

¹ Tr. 15, de 8º Praec., qu. 2, de Justice, etc., cap. 1, qu. 9, resp. 2. — ² Tr. 1, dist. 3, n. 62. — ³ Tr. 1, disp. 2, punct. 10, n. 3. — ⁴ Tr. 29, cap. 1, n. 44. — ⁵ Tr. 1, cap. 1, n. 61, post med. — *Lumbier*, Sum. moral., tom. 3, n. 1731. — *Figuera*, Lucerna decreit, in propos. 2 Innoc. XI, § *In criminalibus*. — ⁶ Loc. cit., num. 45. — ⁷ De Matrim., lib. 2, disp. 41, n. 12 et 14. — ⁸ *Sotus*, de Secreto, membr. 3, qu. 2, concl. 3, v. *Et quamvis*; et in 4, dist. 27, qu. 1, art. 3, confer. 7, de Conscient., n. 198.

⁸ Prado, cap. 23, qu. 5, n. 3, adhaeret opinioni Suarezii et Bañezii casu quo opiniones sunt aequo probabiles, et concludit: « Quando utraque pars habet aequale jus ad rem et neutra eam possidet, iudex agnoscit vere jus partium esse aequale; ergo suo modo tenetur ex justitia dividere ».

possessorem, si actori faveat opinio probabilior?

Certum est 1º. Quod si rationes sint aequales, judicandum pro legitimo possessore²⁷; ut probat Sanchez²⁸ cum Soto, Covarruvias, Silvestro, Molina et aliis innumeris: ex reg. 65, de reg. jur. in 6º, ubi dicitur: *In pari delicto vel causa, potior est conditio possidentis.* Ratio, quia, licet in dubio jus sit aequale quoad proprietatem, potius tamen est jus possidentis, qui certus est juris possidendi. — Certum est 2º. Quod in dubio possessionis et proprietatis judicandum est pro eo qui habet rationes probabiliiores. Id patet ex prop. 2 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Probabiliter existimo judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Ratio, quia iudex est constitutus a republica, ut unicuique jus suum reddat secundum merita cause; unde ipse debet rem adjudicare ei qui pro se ipsi potius habeat. Vide Sanchez²⁹, Lugo³⁰ et Salmant.¹⁰

Dubium fit: *si pro actore sint rationes probabiliiores, pro quo tunc judicandum?*

Tamburinius³¹ respondet eo casu iudicem teneri rem adjudicare actori ob eamdem rationem mox allegatam; quia jus possessionis praevalet in pari causa, non autem in causa minus probabili. — Cardinalis autem de Lugo³² dicit quod iudex non tenetur, sed potest pro actore ferre sententiam, eo quod potest sequi opinionem probabilem, nempe quod actor, rationes pro se probabiliores adducendo, satis jus suum probet.

Alii vero communius, ut Cardenas³³ cum Diana³⁴, etc.; item Croix³⁵, Ebel³⁶,

v. Item arguitur. — *Covar.*, in cap. *Possessor*, part. 2, § 7, n. 5. — *Silvestr.*, v. *Praescriptio I*, qu. 3, v. *Tertium*. — *Molina*, de Just. et Jure, tr. 2, disp. 35, num. 20 et 21; et disp. 36, n. 1. — ²⁷ Decal., lib. 1, cap. 9, n. 47. — ²⁸ Disp. 37, n. 16. — ²⁹ Loc. cit., n. 39. — ³⁰ Decal., lib. 1, cap. 3, § 4, n. 6. — ³¹ Disp. 16, n. 99. — ³² Disp. 16, n. 156 et 192; et dissert. 3, n. 33 et 39. — ³³ Lib. 4, n. 1485. — ³⁴ Part. 1, confer. 7, de Conscient., n. 198.

³⁵ Sanchez, n. 12, cum auctoribus hic allegatis de ipso possessore bonae fidei loquitur; et dicit eum posse in hoc casu rem sibi retinere; et n. 14, ex dictis infert iudicem teneri favere possessori.

³⁶ Diana, part. 4, tr. 3, resol. 26, de ipso possessore loquitur.

In aequa probabilitate, judicandum pro possidente.

In dubio de possessione et proprietate, sequenda probabilitas.

Rationes probabili-
res non
praejudi-
cant posses-
sori.

Holzmann¹, et alius doctus scriptor neotericus, qui, cum Filguera², hanc sententiam vocat communem, satis probabiliter tenet quod judex non potest reum legitimate possidentem re exspoliare, si pro ipso stent rationes probabiles, etiamsi pro actore stent probabilius. Ratio, quia possessio dat jus certum possidenti ad rem retinendam, donec constet de jure alterius, ut loquitur Roncaglia, dicens³: *Titulus possessionis, ex communiori theologorum sententia, elidit rationes probabilius*, Idque dicit Cardenas⁴ probari auctoritate communissima doctorum⁵ cum Bartolo, Innocentio, Abate, Jasone, Felino, etc., et pluribus textibus. — Unde doctissimus cardinalis Sfondratus⁶ scripsit, non esse procedendum contra possessionem nisi ex certitudine. Cum enim jus possessionis sit jus certum, non potest elidi nisi ab alio jure certo actoris et jam probato. Nequit autem dici actor jus suum probare, qui rationes probabilius, non autem convinentes, adducit contra possessorem qui probabile jus habet. — Huic sententiae se adjungit Bonacina⁷, ubi, loquens de obligatione restitutionis, dicit quod possessor habens pro se rationem probabilem non tenetur ad ullam restitutionem, etiamsi jus alterius ipsi videatur probabilius; has rationes adducens: *Tum quia in foro externo non obligaretur ad ullam restitutionem; ergo neque obligandus est in foro conscientiae, cum idem esse debeat judicium fori interni et externi, quando forum exterius non nititur falsa praesumptione: tum quia possessio certa praevaleret rationibus inducentibus in partem oppositam, sed non generantibus assensum*. Ergo ut certum habet hic auctor quod, etiamsi

¹ De Conscient., n. 172. — *Roncaglia*, tract. 18, de Praec., qu. 2, cap. 2, qu. 3, resp. 2. — ² Disp. 16, n. 143 et 144. — *Bartolus*, in leg. 1, ff. de acquirend. possess. — *Innocent. IV*, in cap. *Episcopi*, de rebus eccles. alienand. — *Abbas Panorm.*, in cap. *Episcopi*, eod.; et in cap. 1, de restit. in integr., n. 19. — *Jason*, in leg. 1, ff. de acquirend. possess., n. 31. — *Felini*, de *script.*, in rubric., n. 6. —

³) Filguera, loc. cit., § *Si autem*, sententiam hanc, scilicet teneri judicem eo casu judicare « in favorem partis possidentis », simpliciter tenet, non tamen vocat communem.

⁴) Sensus quidem est, sed non textus Roncaglia.

⁵) Auctores isti a Cardenas allegantur pro

actor habet pro se rationes probabilius, sed non convinentes, possessor non est judicio exspoliandus re possessa.

Nec obstat textus supra oppositus: *In pari causa potior est conditio possidentis*. Ergo, ut ait Tamburinius⁸, non est potior in causa non pari. — Nam responderi potest quod ex textu illo non necessario infertur quod sententia ferenda sit pro actore habente rationes probabilius, contra possessorem legitimum qui pro se rationem probabilem habet. Hoc enim casu potius attendi debet illa alia regula juris 11, nimirum: *Cum sunt partium jura obscura, reo faveandum est potius quam actori*. — Dixi: *possessorem legitimum*; quia alioquin (ut supra diximus) si possessio non esset certa aut non certe legitima, tunc judex debet jus dicere secundum opinionem probabilius de proprietate; ut omnes docent cum ipso Cardenas⁹. Et ideo judices communiter res adjudicant habentibus jus probabilius; quia in foro externo difficulter bona fides possessoris probari potest.

211. — Quaeritur 3º. *An sit licitum judici accipere aliqua munera a litigantibus?* — Certum est non licere accipere munera magna quae vocant *sportulas*, scilicet pecunias, vestes et alias res pretiosas.

Dubium est: *an liceat accipere munera parva* quae vocant *xenia*, id est escuenta et poculenta?

Affirmant Azor, Cajetanus, Silvester, Angelus et Menochius, apud Salmant.¹⁰: ex lege *Solent*, § *Non vero, ff. de off. procons.*, ubi dicitur nomine munerum non venire *xenia*. — Probant insuper ex cap. *Statutum*, § *Insuper, de script.*, in 6º, ubi Bonifacius VIII sic ait: *Insuper, ut gra-*

⁸ Regale sacerdot., lib. 1, § 20, num. 11. — ⁹ Disp. 1, de Restitut., qu. 2, punct. 2, num. 6. — ¹⁰ Dissert. 3, cap. 4, num. 40. — *Azor*, part. 3, lib. 18, cap. 23, dub. 2, i. f. — *Cajetan.* Sum., v. *Judicis peccata*, i. f. — *Silvest.*, v. *Judex I*, num. 18, qu. 8. — *Angel.*, v. *Judex*, num. 8. — *Menoch.*, de Arbitrari., lib. 2, cas. 342, num. 36. — ¹¹ Tract. 29, cap. 1, n. 73 et 74.

hoc suo asserto: Possessionem scilicet esse jus retinendi rem Quod utique expresse docent autores allegati, Abbat. et Innocentio exceptis, qui valde obscure loquuntur.

¹¹) Apud Tamburinius, *Decal.*, lib. 1, cap. 3, § 3, n. 14; et § 4, n. 1 et 9, id non reperi.

tis... judicium... procedat, nullum munus.... (nisi forsan esculentum vel poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis consumi possit diebus, vel nisi cum ipsum propter causam sibi commissam contigerit extra suum domicilium proficiisci, moderatas expensas) recipere ab eisdem partibus qualitercumque praesumat.

Verumtamen contradicunt Salmant.¹ cum Navarra, Soto², Corduba et aliis; et ajunt praedictam legem *Solent*, correctam fuisse ex auth. collat. 2, tit. 2, § *Scriptum est exemplar*. Textum autem in § *Insuper* ut supra, ajunt loqui tantum de judge delegato apostolico, non de aliis; ut constat ex cap. *Cum ab omni, de vita et honest. cler.*, et cap. *Romana, de censibus*, in 6º. — Excipi tantum dicunt episcopum, dum visitat dioecesim, aut ecclesiam consecrat, qui tantum expensas victimus moderatas accipere potest; ex cap. *Romana*, § *Procurationes, de cens.*, in 6º. Vide Salmanticen.³ His vero non obstantibus, primam sententiam cum *Glossa*⁴ nescimus reprobare: dummodo esculenta illa a judge nec directe nec indirecte postulentur; nescimus enim agnoscere in quo differant judices delegati ab aliis. — Sicut autem, ait praefata *Glossa*⁵, non reputatur simonia, si praelatus regularis gratis aliquid recipit ab eo qui petit religionem ingredi, ut habetur in cap. *Dilectus 30, de simonia, in fin.*, cum nequeat supponi praelatum

¹ Tr. 29, cap. 1, num. 79 et seqq. — *Petr. Navar.*, de Restit., lib. 4, cap. 2, num. 141. — *Corduba*, Quaestionar., lib. 1, qu. 32, ad 3 art., dict. 1, v. *Sed utrum tunc licite*. — ² Tr. 29, cap. 1, n. 89. — *Martin. Ledesma*, 2º 4º, qu. 18, art. 5, v. *Colligitur secundo*. — ³ Apud *Salmant.*, loc. cit., num. 90.

212. — a) Sotus, lib. 4, qu. 5, art. 1, ad 4, interpretatur verba: *Neque suscipiant, quae quandoque in lege reperiuntur; et asserit per dicta verba statui incapacitatem et inhabilitatem omnimodam ad recipienda ea de quibus lex mentionem facit.*

b) *Glossa*, ad v. *Consumi*, remittit ad caput Etsi quaestiones 18, *de simonia*, ubi idem dicitur de xeniis quae episcopus ordinationis vel consecrationis causa reciperet.

c) « Saltem in hoc (concludit S. Doctor in Hom. apost., tr. 13, n. 66)..., non debet reprobari consuetudo, ubi reperitur legitimate praescripta ».

212. — a) Paludanus, in 4, dist. 15, qu. 3, art. 5, i. f., v. *De muniberis* (n. 37), potius loquitur de ipso judge accipiente, sed innuit

propter aliquod tenue donum gratis oblatum admissionem ad religionem vendere velle; ita nec supponi potest ob simile munus judicem velle injustam ferre sententiam⁶.

212. — Quaeritur 4º. *Utrum peccet qui munera dat judici aut ejus ministris?*

Distingue: Si det sine justa causa, equidem peccat cooperando injustae receptioni. Secus, si cum causa, nempe ad redemandam injustam vexationem: modo periculum sit probabile quod alias manifesta injustitia sibi inferretur; tunc enim haec non est corruptio, sed cautio ut jus suum sibi tribuatur. Ita communiter Sanchez⁷, Lugo⁸; Molina, Corduba, Paludanus⁹, ac Salmant.¹⁰; contra Ledesma, etc.¹¹. — Nec obstant huic leges prohibentes. Nam leges intendunt vitare ne dantes munib[us] judices corrumpant; non autem ut justam sententiam obtineant.

Notandum autem quod dans munera posset post sententiam repetere in judicio quod dedit; et judex certe ante sententiam illud restituere tenetur, ex can. *Non sane, caus. 14, qu. 5*.

213. — Notandum denique quod judex saecularis baratriam committens (id est, pecunia corruptus iniquam ferens sententiam) ex legibus dignitate privatur, inhabilis redditur ad amplius judicandum, et relegatione punitur. Insuper reputatur infamis, et tenetur restituere triplum pro

Dare mu-
nera, quan-
do sit pecca-
tum.

Poenae ju-
dicia corru-
pti.

Juxta a-
lios, illici-
tum.

In dubio
de legitima
possessione,
sequenda
probabilior
de proprie-
tate.

Prior op-
pinio, proba-
bilis.

Accipe-
re munera ma-
gna, judici
illictum.

Accipe-
re munera
parva, ju-
xta aliós,
licitum.

poena, et omnia damna parti laesae. Hoc in causa civili. — Sed in causa criminali, ubi innocentem damnasset ad mortem, capit poena multatur.

Judex autem *ecclesiasticus* suspenditur ab officio per annum, et potest alia poena puniri. — Vide Salmant.¹

Corrumpens autem judicem ut ini quam sententiam proferat, punitur eadem poena qua judex ut supra. Ita communiter DD. cum Sanchez^a. — Addunt Farinacius et Menochius, quod corrumpens amittit etiam actionem ad datum repetendum.

Dantes autem aut recipientes pro obtinenda gratia aut justitia apud Sedem Apostolicam incurront praeterea excommunicationem ipso facto reservatam^b, et recipientes ad restitutionem tenentur; atque clerici omni officio aut beneficio privantur. — Vide Salmant.²

« Resp. 2º. Si opinione oppositae aequo probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio; cum uterque aequale jus habeat. « Sed suadet compositionem, immo etiam imperabit in casu nimis intricato (alias enim non licet); vel uni dimidium, et alteri alterum dimidium juris aut rei de qua lis est, adjudicabit: memor interim axiomatis quod, si partium jura sint obscura, potius favendum sit reo quam actori. — Bonacina^c ».

214. — « Quaeres 2º. Ad quid teneatur judex qui sententiam injustam tulit? »

« Resp. 1º. Si dolo vel (ut dixi Dub. 2, art. 1), magna imperitia id fecit, litem fecit suam, id est damnum partis laesae

« in se transtulit, cui tenetur restituere. — Bonacina^d, ex S. Thoma^e, etc. Vide supra, Dub. 2, art. 1.

« Resp. 2º. Si aliqui dignus suo munere (tametsi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragilitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitucionem ex propriis; cum injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum alios) cum culpam theologicam non commiserit. Debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo. — Laymann^f.

215. — « Quaeres 3º. An sententia judicis injusta obliget in foro conscientiae? »

« Resp. Sententia injusta ex natura rei aut ex omissione ordinis juris simplificiter necessarii (sive feratur per falso allegata et probata, sive ex judicis iniuitate), nullum habet robur in foro conscientiae; manetque parti laesae, tametsi non appetet, jus suum, licebitque, si absque scandallo possit, recuperare bona. S. Thomas^a, Sayrus, Bonacina^b, Trullenbach^c. — Ratio, quia sententia eatnus obligat in conscientia quatenus habet rationem judicii, hoc est ut est determinatio juris et definitio justi.

« Dixi: in foro conscientiae. Quia in foro externo, ubi non tam veritas facti quam probatio juridica spectatur, sententia prolata servanda est ad evitanda scandalum et incommoda; neque elapsu termino (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente tum in poenam pigritiae tum ob bonum

Sententia
injusta
quando in
conscientia
non obligat.

punct. 4, n. 1. — ^d Lib. 3, tr. 6, cap. 2, n. 10. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 9, n. 8, v. f., et n. 12. — ^e Loc. cit., n. 4. — Salon., in 2da 2da, qu. 60, art. 5, controv. 2, concil. 2. — Sayr., loc. cit., n. 9. — ^f Loc. cit., n. 5. — ^c Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 169. — ^b Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 8. — ^a Lib. 3, tr. 4, cap. 4, n. 9 et 10. — Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 30, art. 6. — Corduba, disp. 1, de Restit., qu. 3, punct. 3, n. 8. — ^g Loc. cit., n. 170.

Obligatio
judicis inju-
stis.

213. — ^a) Sanchez, *de Matrimonio*, lib. 1, disp. 54, n. 1, principium generale dumtaxat habet ex quo haec sententia colligitur, nempe: Quod in correlativis de uno disponitur, censetur et de altero disponi.

^b) Excommunicatio ista, quae lata fuerat a Bonifacio VIII, *extrav. com.* Excommunicatus, *de sent. excom.*, et deinde confirmata a Gregorio XIII, constit. *Ab ipso pontificatus*, 9 Novembr. 1574, non amplius viget; sed alia adest, huic ex parte similis, in constit. *Apostolicae Sedis*, et quae recensetur inter simpli citer reservatas Romano Pontifici, sub n. 11,

scilicet: « Omnes qui, quaestum facientes ex indulgentiis aliqui gratis spiritualibus, excommunicationis censura plectuntur in constitutione S. Pii V, *Quam plenum*, 2 Januarii 1569 ».

^c) Bonacina, *disp. 2, de Peccat.*, qu. 4, punct. 9, n. 14, ita sane docet, loquens de aequa facti probabilitate.

214. — ^a) De S. Thoma, vide notam b, ad n. 195.

215. — ^a) S. Thomas, 2da 2da, qu. 60, art. 5, ad 1, de lege injusta loquitur, et negat eam in conscientia ligare.

« publicum, ut litium sit finis. — Trul-
lench¹ ex Sayro, etc.

« Unde resolves:

Injuste da-
minatus po-
test se com-
pensare.

Accipiens
injuste et
sciente, te-
netur de da-
mino et ex-
pensis.

Bona fi-
de acci-
piens, non
tenetur nisi
ante praes-
criptio-
nem.

In foro
externo ser-
vanda est.

Quid de
muneribus
judicii fa-
ctis.

216. — ^a) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2, ita docet casu quo judex aliquid acceperit ad patrandam in justitiam.

« 1º. Is cuius bona per sententiam ma-
nifeste injustam adjudicata sunt alteri,
potest (nisi alter juste praescripsit)
per occultam compensationem ea reci-
pere; quia recuperat jus suum. — Trul-
lench².

« 2º. Qui sciens per injustam senten-
tiam mala fide accepit bona, tenetur ea
semper restituere, nec unquam praescri-
bere potest; quia sunt aliena, et pos-
sessor malae fidei nunquam praescribit.
Immo tenetur expensas restituere et
compensare damna, etiamsi pars laesa
non appellaverit, cum non renuntiet ideo
juri suo.

« 3º. Qui bona fide rem postulavit a ju-
dice et bona fide accepit, intelligitur
ante tempus praescriptionis finitum, fuis-
se sententiam injustam, tenetur eam,
non tamen expensas restituere. Si vero
possedit rem bona fide, tempore ad praes-
ribendum necessario, non tenetur re-
stituere; quia legitime praescripsit. —
Salon, Sayrus, Trullenbach³.

216. — « Quaeres 4º. Quid licet judicii circa munera? »

« Resp. 1º. Etsi a partibus munera libe-
ralia accipiens aliquando peccet, vel ob
scandalum, vel ob periculum perver-
tendi justitiam; acceptorum tamen do-
minus comparat, spectato jure natu-
rae ». — [Hoc est commune et certum.
Salmant.⁴]

¹ Lib. 8, cap. 1, dub. 7, n. 2 et 3. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 9, n. 8, v. f., et n. 12. — ² Loc. cit., n. 4. — Salon., in 2da 2da, qu. 60, art. 5, controv. 2. — Sayr., loc. cit., n. 9. — ³ Loc. cit., n. 5. — ⁴ Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 169. — ⁵ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 8. — ⁶ Lib. 3, tr. 4, cap. 4, n. 9 et 10. — Tapia, tom. 2, lib. 5, qu. 30, art. 6. — Corduba, disp. 1, de Restit., qu. 3, punct. 3, n. 8. — ⁷ Loc. cit., n. 170.

216. — ^a) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2, ita docet casu quo judex aliquid acceperit ad patrandam in justitiam.

^b) Lessius, lib. 2, cap. 14, n. 56, genera-
tim disserit de pretio accepto pro opere ini-
quo, sive contra justitiam, sive contra aliam
virtutem; quod utique negat esse restituendum
(opere impletum) ante judicis sententiam.
— Eodem modo loquuntur Azor, part. 3,
lib. 4, cap. 21, qu. 3 et 4; Trullenbach, lib. 7,
cap. 14, dub. 6, quos Salmant. indiscriminatim
allegant. — Attamen Lessius, n. 64, lo-

« Resp. 2º. Etsi lex positiva munera
acceptationem prohibeat, accipiens tamen
non tenetur ad restitutionem ante sen-
tentiam judicis, nisi lex exprimat quod
non illicita tantum, sed etiam invalida
sit acceptio. — Vide Bonacina⁵, Lay-
mann⁶.

Quaeritur hic: *an judex teneatur re-
stituere accepta ante sententiam judicis?*

Prima opinio, quam tenent Sotus^a; et Tapia, Corduba, Rodriguez, Aragon, etc., apud Salmant.⁷, affirmat, ex leg. *Juris gen-
tium*, ff. *de pactis*; leg. *Si plagii* [al. *Si flagitiis*], ff. *de verb. oblig.* etc., ubi tales conventiones nullae declarantur. Et favet huic sententiae D. Thomas⁸, qui dicit: *Et quia etiam ille qui accepit, contra legem accepit, non debet sibi retinere.*

Secunda vero opinio negat. Et hanc tenent Lugo⁹, Lessius¹⁰; et S. Antoninus¹¹, Palau, Bonacina, Navarra¹², Azor¹³, Trullenbach¹⁴ et alii, apud Salmant.¹⁵, qui aequo probabilem vocant. — Ratio, quia haec restitutio non debetur de jure naturae (juxta dicta *Lb. III*, n. 712, Qu. 1, v. *Pro aliis*), nec de jure positivo: quia leges praefatae et aliae, vel intelliguntur pro foro tantum externo, vel de restitutione in poenam criminis, pro qua semper requiruntur sententia, etsi non inflictiva poenae, saltem declaratoria criminis.

Utraque sententia est satis probabilis.

« Resp. 3º. Si judex injuste extorqueat munera, nolens facere quod justum est et debet, nisi ea dentur, tenetur resti-

Quaest., lib. 1, qu. 32, ad 3 artic., dict. 4, v. *Secundo modo*. — *Rodrig.*, Sum., part. 1, cap. 185, n. 1. — *Aragon*, in 2da 2da, qu. 71, art. 4, i. f.; cfr. qu. 62, art. 5, concil. 7. — ⁷ Loc. cit., n. 172. — ⁸ 2da 2da, qu. 62, art. 5, ad 2. — ⁹ Disp. 37, n. 134. — ¹⁰ Palau, tr. 32, disp. 2, punct. 21, § 2, n. 2. — ¹¹ Bonac., disp. 1, de Restit., qu. 3, punct. 3, n. 8. — ¹² Loc. cit., n. 170.

Quid de
judice inju-
stis extor-
quentie mu-
nera.

quens in specie de pretio accepto pro ferenda sententia, quando judex in alterutram partem, ob rationes pro ultraque aequales, libere posset rem decidere, dicit vetitum id esse legibus, quae etiam possunt ad restitutionem obligare, immo et incapaces reddere dominii rei hoc titulo datae acquirendi».

^a) S. Antoninus, part. 2, tit. 2, cap. 5, loquitur de iis quae judici darentur ad corrumpendum eum.

^b) Petrus Navarra, *de Restit.*, lib. 4, cap. 2, n. 134, negat esse restituendum quod est ac-

Satis pro-
babiliter te-
netur resti-
tuere ante
sententiam.

Satis pro-
babiliter non
tenetur.

Quid de
judice inju-
stis extor-
quentie mu-
nera.

« tuere: uti etiam, si quid datum sit ad re-
« dimendam vexationem, v. gr. ne injuste
« faveat parti adversae, ne causam nimis
« differat. Quamquam hoc casu interdum
« praesumi possit datorem remittere obli-
« gationem restituendi. — Laymann¹ ex
« Gabriele^e et Rebello, etc. ».

Certum est igitur et commune inter doctores quod quicunque accipit aliquid, ut faciat aut omittat id quod ex justitia facere vel omittere tenebatur, acceptum restituere debet. Ita S. Thomas, Palaus, Lugo, Bonacina, etc., cum Salmant.² — Dixi: *ex justitia*. Nam qui non tenetur ad aliquid ex justitia, sed ex caritate aut alia virtute, bene potest pro eo pretium accipere, quandoquidem quod promittit est pretio aestimabile; ut recte censem Sotus, Bonacina, Bañez, Lugo^f atque Salmant.³, contra Lessium^g, Trullench^h, etc.

Judex igitur qui ex justitia tenetur justas ferre sententias, certe restituere tenetur pretium acceptum pro justa sententia ferenda: et hoc etiamsi accepit, non ab una ex partibus, sed ab extraneo, puta illius amico, familiari; ut verius sentiunt Lugo⁴, Tapia, Rebellus et Salmant.⁵, contra Sotus, Bañez, Ledesma, Dicastilumⁱ, Villalobos.

An autem judex teneatur restituere acceptum pro ferenda injusta sententia? — Vide dicta Lib. III, n. 712, Qu. I, v. *Pro aliis*.

¹ Lib. 8, tr. 4, cap. 4, n. 10, in med. — *Rebell.*, lib. 18, qu. ult. num. 5. — *S. Thom.*, opusc. de Erudit. princip., lib. 4, cap. 4. — *Palaus*, tr. 82, disp. 2, punct. 21, § 1, n. 2. — *Lugo*, disp. 18, n. 63. — *Bonac.*, de Restit., disp. 1, qu. 3, punct. 2, num. 1. — ² Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 177. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 4, qu. 7, art. 1, ad 2, v. *Primus modus*. — *Bonac.*, loc. cit., n. 1. — *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 5, dub. 4, concl. 4. — *Petr. Ledesma*, Sum. part. 2, tr. 8, cap. 11, post concl. 8, dub. 2, v. *Dico 4*. — *Villalob.*, part. 2, tr. 11, diff. 17, num. 1 et 3. — ³ Lib. 2, cap. 14, n. 64. — *Trull.*, lib. 8, cap. 1, dub. 6, n. 10. — *Fagund.*, Decal., lib. 8, cap. 26, num. 34. — *Diana*, part. 6, tr. 6, resol. 59, v. *Sed re melius*. — *Palaus*, tr. 32, disp. 2, punct. 21, § 1, n. 4. — *Molina*, tr. 2, disp. 88. — *Covar.*, in cap. *Peccatum*, part. 2, § 3, n. 1. — ⁴ Tr. 18, cap. 1, n. 181.

ceptum ad ferendam sententiam injustam. Et inferioris loquens de munib[us] gratis judici oblatis, inspicendum esse ait utrum lex solum receptionem prohibeat, an etiam incapacem retinendi judicem reddat.

^e Gabriel Biel, in 4, dist. 15, qu. 6, art. 3, dub. 5, non loquitur de presumptione quod quandoquo haec munera gratis dentur, in relliquis vero concordat.

^f De Lugo, vide notam b, ad lib. 3, n. 713.

^g Lessius, lib. 2, cap. 14, n. 69; et Trullench, lib. 7, cap. 14, dub. 7, n. 5, ajunt restituendum esse quod acceptum est propter

Sed hinc quaeritur: *An, cum justitia est dubia, sive paris probabilitatis*, ita ut judex possit ferre sententiam pro parte pro qua maluerit (juxta opinionem aliquorum quos retulimus n. 210, v. *Quaeritur autem*: quam vero opinionem ut probabilem non admisisimus), *teneatur judex restituere quod accepit ab una ex partibus, ut pro ea sententiam proferat?*

Certum est talem acceptationem esse illicitam ex propos. 26 damnata ab Alessandro VII, quae dicebat: *Quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.*

Sed *prima* sententia negat acceptationem esse invalidam de jure naturali; quia judex accipit ut faciat id ad quod ex justitia non tenebatur. Ita Lessius⁶; et probabilem vocant Trullench, Fagundez, etc. Et ideo dicunt, si non adsit lex particularis, non deberi restitutionem. — *Secunda* sententia vero, cui subscribo, contradicit; quia judex, semper ac sententiam fert, exercet actum ad quem ex justitia teneatur; nihil igitur accipere potest pro sententia quam profert, cum ad id ex justitia teneatur. Ita Diana, Palaus, Molina, Covarruvias, cum Salmant.⁷

217. — Circa autem stipendium commissarii seu executoris, — quaeritur: *an si commissarius mittitur ad plures exce-*

lib. 18, qu. 20, n. 1. — ⁵ Loc. cit., num. 188. — *Sotus*, loc. cit., v. *Primus modus*. — *Bañez*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 62, art. 5, dub. 4, concl. 4. — *Petr. Ledesma*, Sum. part. 2, tr. 8, cap. 11, post concl. 8, dub. 2, v. *Dico 4*. — *Villalob.*, part. 2, tr. 11, diff. 17, num. 1 et 3. — ⁶ Lib. 2, cap. 14, n. 64. — *Trull.*, lib. 8, cap. 1, dub. 6, n. 10. — *Fagund.*, Decal., lib. 8, cap. 26, num. 34. — *Diana*, part. 6, tr. 6, resol. 59, v. *Sed re melius*. — *Palaus*, tr. 32, disp. 2, punct. 21, § 1, n. 4. — *Molina*, tr. 2, disp. 88. — *Covar.*, in cap. *Peccatum*, part. 2, § 3, n. 1. — ⁷ Tr. 18, cap. 1, n. 181.

opus jam ex caritate debitum, nisi opus illud sit laboriosum aut sumptuosum vel periculoso, uti limitant; secus vero (Lessius, n. 70; Trullench, n. 6), si opus debetur ex alia virtute. Cfr. etiam pro Lessio notam a, ad lib. 3, n. 713.

^h Dicastillus a Salmant. non satis recte citatur; dicit enim, *de Just.*, lib. 2, tr. 2, disp. 6, dub. 3, n. 54, probabile esse non esse restituendum id quod quis ab aliquo accepit, ne damnum inferret alii tertiae personae, non conjunctae nec devinctae consanguinitate aut amicitia cum ipso dante.

Si judex potest ferre sententiam ut maluerit:

Acceptio munieris ab una parte, illicita.

Sed, juxta alios, valida jure naturali.

Juxta S. Doctorem, invalida.

In advocateo quatuor requiruntur.

Quibus prohibetur munus advocatei.

cutiones faciendas, possit a singulis debitoribus integrum stipendium diarum exigere?

Affirmant Lugo¹ et Lessius²: eodem modo quo quis locans operam suam alii cubi pro alicuius negotio, tantumdem ab alio pro alio negotio posset exigere. — Sed negant Sanchez³; Tanner, Diana, etc., cum Salmant.⁴, qui verius dicunt omnino tenendum oppositum. Quia (ut ajunt) salariū diurnū non datur commissario pro numero executionum, sed pro opere cujusque diei; ideo solum salariū ordinariū exigere potest, et aliquid amplius quidem, si labor ob numerum executionum sit extraordinarius; ut bene notant Salmant.⁵ cum aliis^a.

Judex nequit dividere stipendium cum executore.

Certum autem videtur cum Sanchez⁶, Aragon, Salon^b, Soto ac Salmant.^c, non possit judicem dividere stipendium cum executore (et tanto minus posse executorem dividere cum alio, ut dicunt; sed hoc non placet). Quia judex ex officio tenetur eligere commissarium; idcirco pro tali electione nullum pretium recipere potest.

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati.

218. *Quae requirantur in advocateo.* — 219. *Quibus prohibeatur officium advocatei exercere.* — 220. *Quid licitum sit advocateo.* — 221. *Quos pauperes teneatur advocateus tueri.* — 222. *An possit advocateus tueri causam minus probabilem.* — 223. *Quando advocateus teneatur ad restitutionem.* — 224. *An liceat advocateo convenire de pretio, incepta lite. An, de quota litis.* — 225. *Plura notanda circa advocatei salariū.* — 226. *Quando peccet advocateus contra suum officium.*

218. — « Suppono secundum omnes, in advocateo quatuor requiri, scilicet: scientiam convenientem, justitiam causae, fidelitatem et pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere; ubi non est taxatum, sufficit justum naturale: ut vide apud Bonacina.

219. — Sed ante omnia notandum est, vetitum esse munus advocatei exercere impotentibus, infamibus. Item, monachis, nisi interveniat utilitas monasterii et licentia paelati, ex parte, de postu-

¹ Disp. 87, n. 188. — ² Lib. 2, cap. 24, dub. 5, n. 29, ad 4. — ³ Consil., lib. 3, dub. 23, n. 1. — *Tanner*, tom. 3, disp. 4, qu. 7, dub. 6, num. 162. — *Diana*, part. 3, tr. 5, resol. 77. — ⁴ Tr. 29, cap. 1, n. 96. — ⁵ Loc. cit., num. 97. — ⁶ Loc. cit., dub. 24, num. 1. — *Aragon*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 63, art. 2, concl. 2. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 3, qu. 6, art. 4,

lando. — Item, sacerdotibus, sive in foro laicali sive ecclesiastico⁸, nisi sit causa propria, vel propriæ ecclesiae, vel pauperum, vel consanguineorum infra quartum gradum: modo isti alium advocateum ita idoneum non inveniant. In causa tamen criminali non licet unquam sacerdotibus advocate coram judge saeculari. Sanchez, Silvester, etc. cum Salmant.⁹ — Idem dicitur^a de clericis in sacris constitutis, sive in minoribus si sint beneficiati: nisi careant patrimonio sufficienti ad victimum;

concl. 4. — ⁷ Loc. cit., num. 98 et 99. — *Bonac.*, disp. 10, de *Fraec.*, qu. 8, punct. 4. — ⁸ Ex cap. *Sacerdotibus* 2, Ne clerici vel mon. Cfr. etiam cap. *Clerici* 1, et cap. *Cum sacerdoti* 3, eod. tit. — *Sanch.*, Consil., lib. 6, cap. 7, dub. 3, num. 2. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, qu. 2. — ⁹ Tr. 29, cap. 4, n. 5.

217. — ^a S. Doctor in *Hom. apost.*, tr. 13, n. 68, distinguendum esse ait, scilicet: « Cum commissario taxatum est pretium pro occupatione sua cujusque diei; et tunc certe... non potest ille plus eo exigere. Sed cum commissiones essent disparatae, et assignatum esset salariū speciale pro qualibet procuratione... posse commissarium exigere plura salariū pro qualitate executionum; et hoc est quod sentit etiam Lessius ».

— Et profecto haec videtur cum Lessio plane concordare, dum auctor iste concedit executorē posse plura salariū pro pluribus executionibus accipere « modo id non putetur esse contra mentem magistratus tale pretium taxantis ».

^b Salon, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 63, art. 2, controv. 8, id non habet, quamvis a Salmant. hic citetur; sed dumtaxat, concl. 4, generatim negat posse vendere officia publica eum qui habet tantum licentiam ad ea transferenda; et si illa nihilominus vendat, ait eum obligari ad restituendum pretium acceptum.

^c 219. — ^a Scilicet omnia quae hic supra de sacerdotibus dicta sunt.

ut Sanchez¹, Panormitanus, Lancellotus, Silvester et Salmant.² Si quis autem ex his semel vel bis causas advocaret contra prohibitionem, non peccaret graviter; securus, si ex professo; ut Sanchez, etc. cum Salmant.³

Sed notandum 1º. Ex communi sententia, non esse vetitum clericis non sacerdotibus advocare pro negotiis ecclesiasticis (ratione vel personae vel rei ecclesiae) in quocumque foro. Ita iudicem auctores ibid.⁴. Et constat ex cap. I, de postulando, ubi clericis tantum prohibetur advocare in foro laicali pro causis saecularibus.

Notandum 2º. Quod clerici in minoribus sine beneficio possunt quascumque causas civiles in quolibet foro advocare.

— An vero possint in causa criminali? Affirmant alii apud Salmant.⁵, sed tutius negandum, ex cap. 9, *Ne clericis vel mon.*; et can. 1, dist. 51. Probabiliter tamen licet reum tueri (ut Sanchez⁶ cum Navarro); cum textus loquantur de tuendo actore.

220. — « Resp. Iº. Non potest sub gravi peccato suscipere causam quam scit esse injustam. — Ex causis autem civilibus, in utramque partem probabilibus et duobus, potest utramvis, etiam minus probabilem tueri: dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. Vasquez, Salas, card. de Lugo⁷, Diana⁸. Quia utraque pars habet jus proferendi suas

¹ Consil., lib. 6, cap. 7, dub. 8, n. 7. — *Panorm.*, in cap. 1, de postulando, num. 4. — *Lancellot.*, Institut. juris canon., lib. 3, tit. 2, § 12. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, qu. 2 et 4. — Tr. 29, cap. 4, n. 7 et 8. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 4, n. 2. — Loc. cit., num. 10. — *Idem auctores*. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 3, num. 6. — *Silvest.*, loc. cit., qu. 4. — *Innocent.*, in cap. *Clerici*, de postulando, n. 3. — ⁴ Ap. *Salmant.*, loc. cit., n. 7. — Tr. 29, cap. 4, n. 9. — Loc. cit., dub. 3, n. 8. — *Navar.*, Comment. 2, de Regulari, n. 66. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}.

220. — a) Card. de Lugo, disp. 41, n. 7, haec docet in minori probabilitate juris.

b) Busenbaum, lib. 1, tr. 1, scilicet in suo tractatu *de Conscientia* (qui a S. Alphonso ex duabus ultimis Theologiae moralis editionibus expunctus est, ac proinde in hac nostra etiam desideratur), cap. 2, de *Consc. dubia*, dub. 2, resolv. 6, haec de advocate scriperat: « Potest advocate suscipere patrocinium cause probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorum... Ratio, quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in iudicio ».

c) Filiuccius, tr. 40, cap. 10, n. 285. — Quando grave damnum, inquit, ex eo im-

rationes in iudicio: ergo etiam advocate patrocinandi; neque semper est verius quod videtur probabilius: et forte aliud erit iudicium judicis. — Bonacina⁹; et supra¹⁰, Lib. I, cap. 2, dub. 2.

« Dixi: *civilibus*; quia in causa criminali dubia non licet tueri partes actoris, qui in tali casu graviter peccat contra reum; ergo etiam advocate. Filiuccius¹¹. Neque quando actor contra possessorem agens scit se nihil posse evinere, sed rem mansuram semper dubam; quia tunc injuste vexatur possessor, pro quo tandem iudex debet jicare: ut vide card. de Lugo⁸, Salas¹⁰.

« Resp. IIº. In causa criminali potest reum etiam solum defendere, ut mortalem aliamve poenam evadat; quia reus non tenetur ad poenam nisi convictus: ergo potest per se vel alium eam avertere, donec convincatur. — Bonacina¹¹.

221. — « Resp. IIIº. Advocate tenetur pauperibus in extrema », [Etiam cum suo incommode gravi, non autem gravissimo, ut S. Thomas¹², quando non apparet in promptu quomodo possit pauperi aliter subveniri; item Sanchez, Palaus¹³ et Salmant.¹⁴ communiter] vel gravi necessitate gratis patrocinari: sine notabili tamen suo incommode. Ratio est lex caritatis. — Navarrus¹⁵, Cajetanus, Lessius¹⁶, Filiuccius, Bonacina¹⁷.

disp. 64, n. 3. — *Salas*, in 1^{am} 2^{ae}, tr. 8, sect. 11, n. 108. — Part. 2, tr. 18, resol. 4. — ⁸ Disp. 10, de ⁸ Praec., qu. 3, punct. 4, n. 8; et disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 16. — Tr. 29, cap. 4, n. 7 et 8. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 4, n. 2. — Loc. cit., num. 10. — *Idem auctores*. — *Sanch.*, loc. cit., dub. 3, num. 6. — *Silvest.*, loc. cit., qu. 4. — *Innocent.*, in cap. *Clerici*, de postulando, n. 3. — ⁴ Ap. *Salmant.*, loc. cit., n. 7. — Tr. 29, cap. 4, n. 9. — Loc. cit., dub. 3, n. 8. — *Navar.*, Comment. 2, de Regulari, n. 66. — *Vasq.*, in 1^{am} 2^{ae}.

mineret reo, et parum interesset actoris causa potiri, tunc esset contra caritatem defendere actorem ».

221. — a) Palaus, tr. 6, disp. 2, punct. 2, n. 5, loquitur de pracepto eleemosynae generali, quod gravem obligationem inducere ait in extrema proximi necessitate, subveniendi scilicet proximo ex bonis statui superfluis.

b) Navarrus, Man., cap. 25, n. 29, v. *Quinto*, eum peccare (scilicet mortaliter) ait qui proximi causam in extrema ejus necessitate non defendit, sed subdit: « Non tenetur magis ad faciendam eleemosynam de sua arte, quam dives de suis bonis ».

In necessitate gravi sub gravi tenetur.

In criminibus dubiis, tueri partes actoris, illicitum.

Quid in necessitate communis.

Defendere solum in criminali, licitum.

Quando advocate debet pauperi subvenire.

In causa minus probabilem defendere auctorem, licitum.

An autem in necessitate gravi teneatur pauperes tueri sub mortali? — Negant Navarrus et Cajetanus. Sed verius affirmant Sotus, Valentia, Toletus, etc., cum Salmant.¹, quando advocate superfluum habet suo statui.

Tenetur etiam advocate causas pauperum advocare in necessitatibus communibus. Sufficit tamen, si ipse in hoc aliquid largiatur ex superfluis: intellige, temporis et divitiarum.

222. — Magna est quaestio: *An possit advocate tueri causam minus probabilem?*

Quod possit tunc reum tueri, commune est. Dicunt tamen Valentia², Silvester, Martinez³, etc., apud Salmant.⁴, non posse cum opinione minus probabili defendere actorem. — Alii tamen communius cum Busenbaum⁵, ut Lugo⁶, Sanchez⁷, Azor, Villalobos, Lorca, etc., indistincte concedunt advocate tueri tam actorem quam reum in causa minus probabili. Quia, si potest quisque cum jure probabili litigare, potest etiam alius eum tueri: modo advertat suum clientem de minori probabilitate suea cause.

Utramque sententiam Salmant.⁵ vocant satis probabilem. — Sed revera huic secundae sententiae adhaerent, sicut et ego. Ratio: tum quia opinio minus probabili decursu temporis potest probabilius evadere; tum quia multoties opinio quae ad-

Navar., Man., cap. 25, n. 29, v. *Quinto*. — *Cajetan.*, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 71, art. 1. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 8, art. 1, dub. 2. — *Valent.*, in 2^{am} 2^{ae}, disp. 5, qu. 15, punct. 2. — *Tolet.*, lib. 5, cap. 60, n. 1. — ¹ Tr. 29, cap. 4, n. 28 et 24. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, qu. 13. — ² Loc. cit., num. 57. — ³ Disp. 41, n. 8. — ⁴ Decal., lib. 1, cap. 9, n. 53. — *Azor*, n. 48. — *Fili.*, tr. 40, cap. 10, n. 282. — *Laym.*, lib. 1, tr. 1, cap. 1, lib. 2, cap. 17, qu. 12 (ult.). — *Villal.*, part. 1, tr. 1, diff. 14, n. 5. — *Lorca*, in 1^{am} 2^{ae}, de Actib. hum., disp. 39, membr. 2, v. *Eadem dub.* — ⁵ Loc. cit., n. 48. — *Lugo*, disp. 41, n. 7. — ⁶ Tr. 29, cap. 4, n. 36. — ⁷ Loc. cit., n. 36. — ⁸ Loc. cit., n. 7. — ⁹ Tr. 29, cap. 4, n. 32. — ¹⁰ Disp. 10, de ⁸ Praec., qu. 8, punct. 4, n. 4. — ¹¹ Lib. 2, cap. 31, dub. 8, n. 48. — *Fili.*, tr. 40, cap. 10, n. 282. — *Laym.*, lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 18. — ¹² Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 6, n. 127.

222. — a) Valentia, in 2^{am} 2^{ae}, disp. 5, qu. 15, punct. 4, v. *Dico* 3º, negat utique posse actorem ab advocate defendi, sed casu quo opinionem non solum minus probabilem, sed simul etiam falsam judicat; sed, v. *Dico* 4, dicit advocate probabili posse causam suscipere sive rei sive actoris, si « de opinione quam judicat minus probabilem, non etiam habeat determinatum assensum quod sit falsa, aut talcum assensum deponat ».

b) Martinez, in 1^{am} 2^{ae}, qu. 19, art. 6, dub. 6, concl. 3, negat posse in criminalibus tantum, secus autem in civilibus, quidquid dicant Salmant.

c) Busenbaum, hic superius, n. 220, id

vocato minus probabilis appetat, ipsa iudici videtur probabilius.

Notant tamen 1º. Lugo, Malderus¹, Diana² et Lorca³, apud Salmant.⁴, quod hoc currit si probabilitas sit juris; nam si sit facti, etiam in pari probabilitate (quia tunc omnino favendum est reo) communiter dicunt non licere advocate actorem tueri. — Notant 2º Salmant.⁵ cum Lugo⁶, quod in causa paris probabilitatis juris, commune est inter DD., licitum esse advocate sive pro reo sive pro actore.

« Unde resolves:

223. — « 1º. Advocate qui sciens patrocinae causae injustae », [Sive qui culpabiliter ignorat causam esse injustam: Salmant.⁷] « tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium.

— Unde parti contrariae restituere debet ex peccato commissionis, quia fuit illi causa positiva damni (similiterque, si causam dubiam tueatur, eamque obtinet neat fraude; quia intercedit injustitia ratione partis adversae). — Clienti vero suo tenetur restituere ex peccato omisionis; quia ex officio tenebatur monere ignorantem causae injustitiam. Quod addo, quia, si clienti constabat causae injustitia, non tenetur illi restituere. — Bonacina⁸, Lessius⁹, Filiuccius, Laymann, Tanner¹⁰.

« 2º. Similiter peccare et ad restituitionem teneri, quando defendit articu-

limitatio.

Patrocinans causae injustae, te- netur restituere.

Item, defendens articulum justum causae injustae, ut sic ad versarium vexet, impediat, differat aut pervertat, docet Trullench¹ ex Cajeta no, Sayro, etc. — Quia censetur defere causam injustam.

Defendere causam vix probabilem, illicitem.

« 3°. Quando causa nihil fere habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eo quod apud judices semper rejiciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit ut cliens sine fructu tempus et pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. — Card. de Lugo².

Quid de defendente in possesso.

« Quando autem cliens habet bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat advocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur), quidam affirmant, negant alii. — Vide Fagundez³, Molina⁴, card. de Lugo⁵.

Alii igitur dicunt licere advocato talem clientem defendere, quia tunc solum permissive cooperatur ad peccatum clientis, cum eo casu exerceat munus consultoris apud judicem. — Sed verius contradicit Lugo⁶ cum Molina^{a)}, Fagundez^{a)}, Medina^{a)}, etc. Ratio, quia, sicut peccat cliens rem retinendo, sic advocatus in tali retentione ei cooperando: advocatus autem non se habet ex parte judicis, sed clientis.

Aequitas causae prius examinanda et clienti aperienda.

« 4°. Advocatus, antequam patrocinium causae suscipiat, tenetur examinare ejus aequitatem et probabilitatem, eamque clienti indicare sincere. Si enim falsa

¹ Lib. 8, cap. 5, dub. 8, n. 5. — *Cajet.*, Sum., v. *Advocatus*. — *Sayr.*, Clav., lib. 12, cap. 28, n. 14. — ² Disp. 41, n. 8. — ³ *Decal.*, lib. 8, cap. 38, n. 39. — ⁴ Tr. 2, disp. 81, n. 22. — ⁵ Loc. cit., num. 10. — ⁶ Loc. cit. — ⁷ Disp. 2, de *Peccat.*, qu. 4, punct. 9, num. 16. — ⁸ *De Conscient.*

223. — a) Molina et Fagundez, *locis citatis*, videntur consentire, ut ait Lugo. Loquitur enim Molina de testamento minus solemnii, quod quidem negat irritari a lege, sed ait tantum non admitti ad probandam ultimam voluntatem defuncti in foro externo; hinc dicit Molina *loc. cit.* (cui Fagundez adhaeret): « Advocatos qui sibi persuaserint eam fuisse legumlatorum mentem..., teneri in conscientiae foro interrogare clientulos qui eorum petunt patrocinium, ut ipsis tamquam haeredibus ab intestato in exteriori foro adjudicentur bona defuncti in minus solemnii testamento aut codicillo aliis relicita, num sibi persuadeant illam fuisse voluntatem testatoris: quodsi annuant, aut ipsimet advocati, illis negantibus, id sibi

« promissione vel inani spe victoriae sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem (Bonacina⁷); uti et si qualitatem ac statum causae, seu periculum ejus perdendae indicare neglexerit, et cliens, eo cognito, litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit an eo casu item prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentia cognosci possit, non teneri advocatum ad damna resarcienda docet Bardi⁸; quod melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

« 5°. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omnino justam, tenetur de damno, si cliens cognito causae dubio, non fuisset litigaturus. — Bonacina⁹.

« 6°. Si in progressu causae iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, et suadere ut desistat; alias ad restitucionem damnorum obligabitur: quia, cum stipendio sit conductus, tenetur ex justitia monere. Tanner¹⁰. — Neque potest vel ipse vel judex suadere compositionem cum damno partis; quia compositione non habet locum nisi quando res est dubia. Si vero inducat ad transactionem sine damno, deceptione, vi et metu, non tenetur; quia nulli facit injuriam. — Valentia^{b)}, Azor, Lessius, Laymann, Bonacina¹¹.

« 7°. Non potest absolviri qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere. — Sayrus^{c)}.

⁷ Lib. 4, cap. 29, n. 18. — ⁸ Loc. cit., n. 16. — ¹⁰ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 6, num. 129. — *Asor*, part. 3, lib. 13, cap. 29, dub. 3, v. *Tertio*. — *Less.*, lib. 2, cap. 31, dub. 8, n. 49. — *Laym.*, lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 20. — ¹¹ Disp. 10, de *Præc.*, qu. 3, punct. 4, n. 6.

persuadeant, non posse illis praestare patrocinium, utpote ad rem injustam. — Barthol. Medina pariter, juxta eundem card. de Lugo, favet huic doctrinae, dum, in *Sum.*, lib. 1, cap. 16, § 4, v. *Secundum peccatum*, damnat de peccato advocatum qui in causa injusta suscipit aliquod caput justum defendendum, ut eo modo impedit, differat vel divertat causam principalem.

b) Valentia, in *2am 2ae*, disp. 5, qu. 15, punct. 4, qu. 2, ait desistendum esse, si advocatus in decursu causae, iniquitatem ejus advertat.

c) Sayrus, lib. 12, cap. 23, n. 18, dictum istud perspicue insinuat, dum affirmat advacatum illum peccare.

Quid de pretio pacificando.

224. — « 8°. Non licet cum cliente convenire de pretio post inchoatam item, sed vel ante coeptam vel post finitam, ex can. *Infames*, caus. 3, qu. 7; quia [cliens] postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quilibet pretio stare ne proponatur. — [Si tamen advocatus procedat sine dolo, et pretium sit justum, non peccat conveniendo de illo etiam in medio litis. Ita Salmant.¹ cum Navarro].

« Nec licet pacisci de parte aliqua, v. gr. dimidia, tertia vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit; quia id graviter prohibetur. Lex *Sumptus*, ff. de *pactis*; lex. *Litem*, C. de *procurat.*; can. *Infames*, § *Arcentur*; lex. *Si qui*, C. de *postulando*. Ratio est, ne praebeatur occasio, per fas et nefas, procurandi victoriā. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si justum pretium non excedat, et dolus ac fraus absit. — Vide *Silvestrum*², *Navarrum*³, *Filiuccium*, Laymann, Bonacina, Sanchez⁴ et card. de Lugo⁵.

225. — Notandum est 1°. Quod advocatus non potest exigere pretium quantum vult; sed debet exigere moderate, et respective ad gravitatem et difficultatem causae, ad scientiam et dignitatem advocati atque usum regionis. Si autem pretium sit taxatum a lege recepta et non abrogata, illi standum; alias advocatus qui pretium notabiliter excedens recipit, peccat et restituere tenetur. — Vide Salmantenses⁶.

Notandum 2°. Quod si de pretio conveniatur, et cliens deserat causam, advocatus potest totum pretium petere, si per ipsum non stet quominus item prosecutatur; pari modo ac locans operam suam pro aliqua mercede, illam bene exigere potest, si per conductorem stat ne opera compleatur, ut a) ex leg. *Si uno ff. de locat.*

¹ Tr. 29, cap. 4, n. 57. — *Navar.*, Man., cap. 26, n. 30, v. *Sexto*. — ² V. *Advocatus*, n. 12, qu. 19. — ³ *Man.*, cap. 25, n. 30, v. *Septimo*. — *Fili.*, tr. 40, cap. 10, n. 291. — *Laym.*, lib. 3, tr. 4, cap. 26, n. 10. — *Bonac.*, disp. 10, de *Præc.*, qu. 3, punct. 4, n. 10. — ⁴ *Consil.*, lib. 6, cap. 7, dub. 9, num. 3; et lib. 3, dub. 42. — ⁵ *De Just. et Jure*, disp. 41, n. 12, v. f. — ⁶ Tr. 29, cap. 4, n. 58 et 54. — ⁷ Loc. cit., n. 58. — *Sayr.*, Clav., lib. 12, cap. 23, n. 33. — *Gutier.*, Pract. quaest., lib. 1, qu. 32. — *Corella*, Prax., tr. 15, cap. 2, n. 28. — ⁸ Loc. cit., n. 55. — *Asor*, part. 3, lib. 18, cap. 29, dub. 10. — *Corella*, loc. cit., n. 28. — ⁹ *Salmant.*, n. 56. — ¹⁰ 2a 2a, qu. 71, art. 2. — ¹¹ *Man.*, cap. 25, n. 29. — ¹² Tr. 40, cap. 10, n. 281. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, n. 7, qu. 13. — ¹³ *Consil.*, lib. 6, cap. 7, dub. 7, n. 3. — ¹⁴ Loc. cit., qu. 2, v. *Quarto*.

225. — a) S. Alphonsus allegat hanc legem ex Salmantensibus; sed in titulo *Locati conducti* nulla habetur lex quae ita incipiat. Sal-

Quid si paciscatur de pretio per totum annum.

Ita Salmantic.⁷ cum Sayro. (Vide dicta *Lib. III*, n. 342, v. 2. *Peccant*). — Hoc tamen intelligendum dico, si nulla superveniat justa causa item deserendi; haec enim conditio semper subintelligitur apposita in conventione facta.

Notandum 3°. Esse valde probabile quod si advocatus conveniat de salario cum aliquo per totum annum pro omnibus suis causis tuendis, possit salarium exigere, etiamsi nulla lis in illo anno occurrat. Ratio, quia, si altero anno plures concurrent lites quae majus salarium merentur, nequit postea majus salarium exigere. Ita Gutierrez, Corella, cum Salmantic.⁸. — Hoc autem currit in litibus et laboribus ordinariis; nam si occurrat extraordinaria lis vel labor, non vetatur advocato majus salarium exigere. — Bene tamen advertunt e contrario Azor et Corella, ibid.⁹, quod si dum agitur lis, advocatus in infirmitatem incidat, pro rata temporis debet salarium remittere: intellige, si infirmitas fuerit longa.

226. — « 9°. Peccat advocatus: 1°. Si, cum non sit idoneus, officium advocati exerceat et patrocinetur. Lex *Nemini*, C. de *advoc.* S. Thomas¹⁰. Estque peccatum ex genere suo mortale. — 2°. Si defendat causam injustam, secundum dicta casu primo. — 3°. Si ob nimias dilatio-nes, illicitas subornationes testium, etc., notabiliter officiat parti adversae, habenti alias justam causam, etc. — Vide *Navarrum*¹¹, *Filiuccium*¹². — 4°. Si utriusque parti patrocinetur; quia repugnat ut utramque partem aequa defendat. Silvester, Sanchez¹³. — In diversis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat.

— 5°. Si in eadem causa in qua est judec vel assessor, agat advacatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. — Silvester¹⁴. — 6°. Si

In quibus peccat ad vocatus.

n. 58. — *Sayr.*, Clav., lib. 12, cap. 23, n. 33. — *Gutier.*, Pract. quaest., lib. 1, qu. 32. — *Corella*, Prax., tr. 15, cap. 2, n. 28. — ⁸ Loc. cit., n. 55. — *Asor*, part. 3, lib. 18, cap. 29, dub. 10. — *Corella*, loc. cit., n. 28. — ⁹ *Salmant.*, n. 56. — ¹⁰ 2a 2a, qu. 71, art. 2. — ¹¹ *Man.*, cap. 25, n. 29. — ¹² Tr. 40, cap. 10, n. 281. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, n. 7, qu. 13. — ¹³ *Consil.*, lib. 6, cap. 7, dub. 7, n. 3. — ¹⁴ Loc. cit., qu. 2, v. *Quarto*.

manticenses autem citant et aliam legem, nempe leg. Sed addes, § 9, *Cum quidam*, ff. eod., quae aptissime intento respondet.

« (tametsi defendat causam justam) pro-
« ducat scripturas vel testes falsos, aut
« instrumenta. Non tamen peccat si in
« causa manifeste justa adversarium de-
« cipiat: dummodo nulla utatur falsitate,
« v. gr. allegando falsa, etc. — S. Tho-
« mas¹, Silvester, Sanchez², Trullench³.
« — 7°. Si adducat leges falsas vel abro-
« gatas, vel doctrinam reprobata; vel
« leges bonas in falsos sensus sciens pru-
« dens detorqueat. — 8°. Si in gravamen
« alterius partis quaerat dilationes ad rem
« non facientes. — Vide Filiuccium, Trul-
« lench⁴. — 9°. Si accipiat mercedem in-
« justam. Quando autem a lege pretium
« nullum taxatum est, censemur illud ju-
« stum quod habetur tale judicio pruden-
« tum, attenta qualitate negotii, dignitate,
« scientia et peritia advocati, et labore
« quem impendit, ac demum consuetu-
« dine approbata. — Vide Trullench⁵.
« — 10°. Si contractum usurarium vel aliter
« iniquum suadeat aut probet. — 11°. Si
« leges, statuta et consuetudines patriae
« ignoret (unde si grave damnum clienti
« obveniat, tenetur compensare) vel intel-
« ligere non studeat.

« 10°. Peccat advocatus contra justitiam,
« si rationes et fundamenta clientis quem
« juste defendit, vel secretae causae dete-
« gat adversario: ut ex aliis probat Fa-
« gundez⁶; vide etiam card. de Lugo⁷.

¹ 2^a 2^{ae}, qu. 71, art. 3, ad 3. — *Silvest.*, v. *Advocatus*, n. 6, qu. 12. — ² *Consil.*, lib. 6, cap. 7, dub. 8. — ³ *Lib.* 8, cap. 5, dub. 8, n. 8. — *Fili.*, tr. 40, cap. 10, n. 281. — ⁴ *Loc.* cit., n. 11. — ⁵ *Loc.* cit., dub. 5, n. 3. — ⁶ *Decal.*, lib. 8, cap. 47, n. 13. — ⁷ *Disp.* 41, n. 6. — ⁸ *Lib.* 2, cap. 31, dub. 8,

226. — a) Azor, part. 3, lib. 13, cap. 29, dub. 3; Filiuccius, tr. 40, cap. 10, n. 283, negant advocatum posse adversae parti se-
cretae causae prodere; quod Filiuccius limitat:
« Nisi ad occurendum gravi damno proximi
ex caritate».

b) S. Thomas, in 2^a 2^{ae}, qu. 71, art. 3,

« Teneturque ad restitutionem, si eam ob
« causam cliens causam perdidit, victurus
« alias; quia fecit contra officium, nec
« adhibuit diligentiam ad causam obti-
« nendam in favorem clientis. Azor⁸,
« Filiuccius⁹, etc.

« Limitant tamen aliqui, nisi periculum
« sit ne pars adversa grave damnum ini-
« que patiatur; quia, ajunt, quilibet potest
« sine suo damno grave damnum alterius
« prohibere. Vide Lessium⁸, Azor⁹, Regi-
« naldum, Filiuccium, Laymann¹⁰. — Ve-
« rum hanc limitationem, cum S. Tho-
« ma¹¹ alii non admittunt, nisi forte reus
« capite plectendus esset, et accusator in-
« juste procederet; tunc enim, ajunt, ad-
« vocatus accusatoris deberet falsitatem
« prodere, si tamen spes esset profuturum,
« accusatore prius monito, ut desistat.
« Vide card. de Lugo¹⁰.

« 11°. Advocatus, si causarum expedi-
« tiones cum praejudicio clientum diffe-
« rat, postponat, vel plures acceptet quam
« expedire possit, peccat ac tenetur ad
« restitutionem; uti et omnium damnorum
« quae per ejus imperitiam, malitiam vel
« negligentiam cliens aut actor incurrit.
« Non tamen tenetur in omnibus causis
« adhibere eamdem diligentiam, sed ma-
« jorem vel minorum pro causae qualitate.
« — Vide Filiuccium, Bonacina¹¹, Les-
« sium¹², Laymann¹³.

n. 49. — *Regin.*, lib. 25, n. 674. — *Fili.*, loc. cit., n. 283. —
⁸ *Lib.* 1, tr. 1, cap. 5, n. 19. — ¹⁰ *Loc.* cit., n. 6. — *Fili.*,
loc. cit., n. 280. — ¹¹ *Disp.* 10, de 8^a *Praec.*, qu. 3, punct. 4,
n. 3 et 16. — ¹² *Loc.* cit., dub. 8, n. 47. — ¹³ *Lib.* 1, tr. 1,
cap. 5, a. n. 17.

ad 2, limitationem hanc non expresse rejicit;
videtur tamen eam excludere eo quod, dispu-
tans de casu quo in progressu causee advoca-
tus injustitiam ejus advertit, scribit absolute:
« Non debet eam [causam] prodere, ut
scilicet aliam partem juvet, vel secretae suaee
causae alteri parti revelet».

Eorum
obligatio-
nes.

227. — « Resp. Tenentur ii omnes juste
« fideliterque exercere suum officium, sive
« ex debito muneric tantum, sive etiam
« ex juramento. Item, tenentur scire ea
« quae ad suum officium spectant, debi-
« tamque diligentiam adhibere, praestan-
« do omnia necessaria, terminos justos pe-
« tendo, et appellando, cum fuerit neces-
« sarium. — Bonacina, Escobar et com-
« muniter.

Eorum
peccata.

« Unde resolvuntur sequentes casus:
« 1°. Peccant, si odio vel amore, spe
« vel timore abutantur officiis suis; si se-
« creta servanda non servant; si partibus
« vel earum sollicitatoribus aliisve tra-
« dant processus vel scripturas originales
« quas non debent, accipient stipendium
« maius justo vel ultra pretium taxatum;
« si lites iniquas suadeant, etc. ».

Peccata
referentis.

228. — « 2°. Referens peccat: 1°. Si de-
« fectu studii vel per incuriam male refe-
« rat, vel aliquid substantiale praeter-
« mittat. — 2°. Si sit partialis, coneturque
« unius partis justitiam magis quam alte-
« riis explicare. — 3°. Si sententiam al-
« teruti parti manifestet, priusquam evul-
« getur, unde possint gravia incommoda
« sequi, v. gr. judex recusari, etc. — Vide
« Escobar ».

Peccata
secretarii.

229. — « 3°. Secretarius peccat: 1°. Si
« juramentum violet. — 2°. Si arcum
« prodat. — 3°. Si sententiam nondum
« publicatam manifestet. — 4°. Si proces-
« sus aut sententias non custodiatur, vel
« partibus sine praescripto judicis ostendat. — 5°. Si testimonia non fideliter

Bonac., disp. 10, de 8^a *Praec.*, qu. 3, punct. ult. —
Escob., tr. 6, exam. 6, cap. 5. — *Escob.*, tr. 2, exam. 3,
cap. 14, n. 58, edit. Lugdun. s. d. (*al. edit.* Lugdun., 1644
et Veneta, 1660, n. 90). — *Escob.*, loc. cit., num. 59, edit.
Lugdun. s. d. (*al. citatis edit.*, num. 91). — *Escob.*, tr. 2,

230. — a) Laymann, lib. 3, tr. 6, cap. 2,
ad quem Busenbaum remittit lectorem, haec

« transcribat, sive exaggerando vel immi-
« nuendo, sive immutando aut invertendo.
« — Escobar ».

Peccata
tabellionis.

230. — « 4°. Tabellio sive notarius pu-
« blicus peccat: 1°. Si sine sufficienti pe-
« ritia (v. gr. clausulas communes, etc.
« ignorans) suscipiat officium. — 2°. Si ju-
« ramentum violet. — 3°. Si in depositione
« testium aliquid addat vel detrahatur non
« levis momenti. — 4°. Si ministro tran-
« scriptori (erroris periculo) examen com-
« mittat. — 5°. Si protocolla et acta ne-
« gligenter custodiat cum damno partium.
« — 6°. Si differat causarum expeditionem
« ut pecuniam extorqueat. — 7°. Si testa-
« mentum scribat hominis rationis usu de-
« stituti. — 8°. Si testes falsos admittat.
« 9°. Si solemnitates necessarias ex igno-
« rancia culpabiliter malitia praetermittat.
« — 10°. Si testimonium aliquod necessa-
« rium, unius rogatu et alterius damno,
« non exhibeat; si conficiat instrumentum
« usurarium vel falsum, praesertim in
« damnum tertii; si faciat ut processus
« et causae veniant ad alios judices vel
« referentes, etc., quam ordo illius tribu-
« nalis postulat: quia multum interest ha-
« bere hunc vel illum judicem. Escobar;
« vide Laymann¹², Bonacina¹³. — 11°. Si

exam. 3, cap. 14, num. 60, edit. Lugdun. s. d. (*al. edit.*
citatis, n. 92). — ¹ *Disp.* 10, de 8^a *Praec.*, qu. 3, punct. ult.
— ² *Lib.* 8, cap. 7, n. 3, i. f. — ³ *Man.*, cap. 25, n. 52.
— ⁴ *Loc.* cit., n. 53. — ⁵ V. *Tabellio*, quer. 8. — ⁶ *Loc.* cit.,
num. 4.

asserit non quidem de tabellionibus, sed de
judicibus tantum.

« — 13°. Si acta occultet, vel parti petit transumptum processus neget. — « 14°. Peccat graviter si amissio instrumento antiquo publico vel testamento, « aliud simile configat ».

231. — Quoad notarium, notandum 1° quod infames infamia juris aut facti nulliter instrumenta conficiunt. Salmant.^{a)}. — Nota 2°. Clericos in sacris vel beneficium habentes non posse exercere munus notarii, nec etiam in foro ecclesiastico publico. Salmant.¹ cum aliis. — Nota 3° quod tabelliones nequeunt recipere aliquid a litigantibus ultra pretium justum.

Sed Dubium est: *an lex taxam ipsis statuens obliget in conscientia?*

Affirmant Navarrus, Trullench, etc., apud Salmant.², cum sit lex justa. — Sed negant Machado et Fagundez^{b)}; quia haec lex est penalista vel saltem mixta, ideo que non obligat in conscientia (ut de lege mixta tenent Villalobos, Diana et alii). — Negat etiam^{c)} Lugo cum Turriano et aliis, apud Salmant.³, sed alia ratione ductus, nempe quia, cum tabelliones et alii ministri justitiae vivere debeant ex stipendiis proprii officii, et tractu temporis augentur pretia rerum ac expensae, juxta momorem circa victimum et vestitum, ideo non injuste ipsi aliquid exigunt supra taxam: maxime si attendantur circumstantiae laboris et peritiae. Et hanc sententiam Lugonis dicunt Salmant.⁴ videri hisce temporibus conformiorem aequitati.

Caeterum communiter loquendo, docent DD. hos tabelliones peccare, si ultra justum pretium, aliud, etiam per modum

^{a)} Tr. 29, cap. 5, n. 4 et 5. — *Navar.*, Man., cap. 25, num. 54. — *Trull.*, lib. 8, cap. 7, num. 9. — ^{b)} Loc. cit., num. 18. — *Machad.*, Perfeto confessor, tom. 2, lib. 6, part. 3, tr. 2, docum. 5, n. 8. — *Villalob.*, part. 1, tr. 2, diff. 22, n. 7. — *Diana.*, part. 1, tr. 10, resol. 20. — *Lugo.*, disp. 41, n. 12. — *Turriano.*, in 2me 2re, qu. 71, art. 4, conclus. — ^{c)} Loc. cit., n. 19. — ^{d)} Loc. cit., n. 20. — *Navar.*, Man., cap. 25, n. 54. — *Rodrig.*, Sum., part. 2, cap. 2, num. 3. — ^{e)} Tr. 29, cap. 5, num. 22. — ^{f)} Loc. cit., num. 24 et 25. — *Ludov. Lopez.*, de

doni, a partibus accipiant, quia talia munera coacte, non sponte praestantur. Ita Navarrus, Rodriguez, etc., cum Salmant.⁵.

— Advertunt tamen Salmant.⁶ cum Lopez et Mercado, Rodriguez, Petro Navarra, quod bene tabellio extraordinarium stipendum recipere potest, si extraordinarium praestet laborem, nempe si cogatur celerius quam par sit tradere transumptum, adire longinquum locum, vel labore noctu, etc.

232. — « 5°. *Procurator* peccat: 1°. Si « item procuret injustam. — 2°. Si plures « causas suscipiat quam possit expedire ». [Ita Panormitanus^{a)} et Cajetanus^{a)}, cum Salmant.⁷]. — « 3°. Si plus mercedis accipiat quam justum. — 4°. Si suadeat reo « vel parti ut injuste veritatem neget. — « 5°. Si sua incuria, negligentia aliave « culpa, causa sit ut lis perdatur. — 6°. Si « nomine partis juret sine particulari ejus « informatione, cum periculo pejerandi. — « 7°. Si culpabiliter tribunali non adsit, « futuri incommodi metu, etc. Vide Escobar, Laymann⁸, Bonacina⁹. — 8°. Si « partes adducat ad concordiam iniquam. — « 9°. Si differat causam, vel pervertat « judicem, vel petat terminos impertinentes aut dilationes superfluas. — 10°. Si « falsos testes inducat. Vide Sayrum¹⁰, « Filliuccum¹¹, Trullench¹². [Vide Salmantenses¹³].

233. — Quaeritur 1°. *An procurator, si habeat advocatum aut tabellionem qui gratis inserviat, possit justum pretium illis debitum sibi retinere?*

Resp. Negative, si advocatus aut tabellio serviant magis in gratiam clientis,

Contractib., lib. 1, cap. 19, v. *Porro.* — *Mercad.*, de Contractib., tr. de Restitut., cap. 16, n. 12. — *Rodrig.*, loc. cit., num. 1. — *Petr. Navar.*, lib. 3, cap. 3, n. 19. — ^{f)} Tr. 29, cap. 6, n. 4. — *Escob.*, tr. 2, exam. 3, cap. 14, n. 61, edit. Lugdun. s. d. (al. citatis edit., num. 98). — ^{g)} Lib. 3, tr. 4, cap. 26, n. 7 et seqq. — ^{h)} Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 4, n. 16. — ⁱ⁾ Clav., lib. 12, cap. 24, n. 4. — ^{j)} Tr. 40, cap. 10, n. 294 et 295. — ^{k)} Lib. 8, cap. 6, n. 1. — ^{l)} Tr. 29, cap. 6, n. 4.

gibus quae vetant dona a tabellionibus accipi; easque negat in conscientia ligare.

^{c)} De advocatis loquens.

232. — ^{a)} Panormitanus et Cajetanus indiscriminatim citantur a Salmant. cum aliis auctoribus, pro tota doctrina quam ipsimet exponunt n. 4; at re vera nec Panormitanus, in

Quando
possit re-
cipi extra-
ordinarium
stipendum.

Peccata
procura-
toris.

Sibi sub-
stituens a-
lium quan-
doque licite
retinet par-
tem salarii.

Habens
gratis in-
servientem,
quando pos-
sit sibi re-
tinere pre-
mium.

ut Bonacina, Panormitanus^{a)}, etc., cum Salmant.^{b)}. — Si autem servant in gratiam simul procuratoris et clientis, dicunt Bonacina et Bassaeus, ibid.¹, quod tunc nihil etiam retinere possit, quia in dubio melior est conditio clientis qui possidet. — Sed (addo) hoc currit in dubio. Nam si vere fiat remissio etiam intuitu procuratoris, cur iste retinere non poterit saltem partem pretii juxta prudentum arbitrium? modo, intellige, nisi donatio absolute fiat clienti, etsi in gratiam procuratoris.

Quaeritur 2°. *An, si procurator alium substituat procuratorem, possit partem salarii illi tradere et partem retinere?*

Affirmant probabiliter Salmant.² cum Sayro, Ripa^{c)}, Angelo^{c)}: modo illum admoneat de agendis, et insuper suscipiat ipse in se periculum causae, si forte ob negligentiam substituti causa amittatur. Procurator enim tenetur etiam ex culpa levi circa causae defensionem: hic enim intervenit duplex contractus justus, unus cum cliente, alter cum substituto.

Quaeritur 3°. *An, si procurator ipse se offerat ad causam tuendam, possit justum pretium exigere?*

Alli negant. — Bassaeus vero affirmat: nisi ab initio animum habuerit suum opus donandi, vel nisi cliens sit amicus vel consanguineus, et procurator causam suscipiens nihil de pretio cogitaverit; tunc enim dicunt DD. censeri voluisse gratis defendere. — Sed ego tamquam minus sapiens dico quod procurator, nisi certe

Bonac., disp. 10, qu. 3, punct. 4, n. 13. — Bonac., loc. cit. — Bass., v. *Procurator*, in Suppl., n. 4. — ^{a)} Salmant., tr. 29, cap. 6, n. 6. — ^{b)} Loc. cit., n. 7. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 24, n. 7. — Bass., loc. cit., n. 3. — Trull., lib. 5, cap. 62, n. 2.

sciat donasse suum laborem, semper justum pretium recipere potest: nemo enim praesumitur donasse nisi constet; quia donare est perdere. Immo, etiamsi interne donasset, nisi talis donatio ab alio fuerit acceptata, adhuc posset salarium exigere; juxta dicta de Contract., Lib. III, n. 725.

Cliens autem, si procurator est amicus vel consanguineus, potest tunc juste presumere donationem; ut dicunt Trullench et Bassaeus, apud Salmant.³. — Et huic doctrinae nec etiam acquiescerem, nisi aliae circumstantiae concurrerent, quae presumptionem certam facerent donationis factae.

Quaeritur 4°. *Si quis litigans mittat procuratorem ad advacatum, ut iste efforet aliquam petitionem aut consilium, sed quia res est facilis, procurator ipse scripturam conficit, et advacatus tantum eam subscritbit: utrum procurator possit inde ex pretio quod cliens mittit ad advacatum, partem sibi retinere?*

Affirmant Bonacina et Trullench. Quia, ut dicunt, tunc nemini fit injuria: non advacato, quia pars illa jam ei sufficit pro sua mercede; non parti, quae jam habet quod quaerit. — Negant tamen Salmant.⁴ cum Tolet. Quia procurator ageret contra voluntatem clientis, qui si scivisset scripturam a solo procuratore confessam esse, minus pretium dedisset quam tradidit. Sed haec ratio non aliud probat, nisi quod procurator minorem pensionem sibi retinere debet, non autem nullam.

Se offerens
ad causam
tuendam
potest pre-
mium exige-
re.

Cliens,
quando pos-
sit praesu-
mere dona-
tionem.

Quid de
procura-
tore partes
advacatu-
mente.

cap. 1, de juram. column., n. 5; nec Cajetanus, Sum., v. *Advocatus*, praesentem casum habent.

233. — ^{a)} Panormitanus, in cap. Finem litibus, *de dolo et contumacia*, n. 29, casum modo diverso proponit; quaerit enim utrum et quomodo condemnatus in expensis teneatur illas expensas reficere quas adversarius fecisset, si non habuisset advacatum gratis sibi patrocinantem; cui quaesito affirmative respondet, si advacatum illum habuit sub spe remunerationis; secus, si in dono. Quae forte doctrina hic applicari posse videbitur.

^{b)} Salmant., loc. cit., n. 6, manifeste id significant, dum dicunt pretium illud posse retinere, si advacatus aut tabellio gratis inserviat gratia ipsius procuratoris; negant vero, si gratia utriusque.

^{c)} Quantacumque cura perquirere poterimus, haec reperire nequivi apud Ripa neque apud Angelum Ubaldum, locis a Salmant. et Sayro allegatis, scilicet, ut loquuntur Salmant.: Ripa, de Peste, tit. de Remediis ad curandam pestem, n. 703, citans Angelum in leg. 1, ff. *Ad legem falcidiam*.

DUBIUM V.

Quod sit officium Accusatoris.

234. Quae sint cavenda ad servandam justitiam accusatoris. — 235. Quae requirantur ad legitimam accusationem. — 236. An et quis teneatur alterum accusare vel denunciare. — 237. An teneantur ad restitutionem poenae obstricti ex officio ad denuntianum, prout custodes gabellarum, si non denuntiantur. — 238. Qui prohibeantur accusare. — 239. Quando illicitum est crimen denuntiare. — 240. An correctio fraterna debeat praecedere accusationem. — 241. Quando vero liceat accusare sine praevia monitione. — 242. Quid notandum circa denuntiationem evangelicam. — 243. Qu. 1. An liceat deferre praefato ut patri crimen occultum, omissa correctione. — 244. Qu. 2. An crimen possit praefato denuntiari si reus sit emendatus. — 245. Qu. 3. Quid in dubio an correctio melius fiat per praefatum. Qu. 4. An liceat renuntiare juri fraternae correctionis. — 246. Quid notandum circa denuntiationem judicialem. — 247. An possint cogi a praefato denuntiatores evangelici ad faciendam denuntiationem judicialem. — 248. Quid notandum de monitoriis. — 249. An sit obligatio denuntiandi haereticos cum periculo gravis damni. — 250. An teneantur denuntiare haereticos nobis coniunctos. — 251. Quae crimina denuntianda tamquam de haeresi suspecta. — 252. An et quando denuntiandi blasphemii. — 253. An denuntiandi superstitionis. — 254. An denuntiandi sint negligentes denuntiare.

In accusa-
tione tria-
cavenda.234. — « Resp. Ut in accusatione ser-
vetur justitia cavenda sunt tria:

« Primum est *calumnia*, id est impo-
sitione falsi criminis vel ejus quod suffi-
cienter probari nequit. — Et haec in-
ducit obligationem restituendi et sub-
undi vel poenam talionis ». [Sed haec
poena ex generali consuetudine vim am-
bit, ut dicunt Covarruvias et Gomez, apud
Salmant.¹] « vel aliam arbitrio judicis.

« Secundum est *praevericatio*, id est
« collusio cum reo, et simulata tantum
accusatio: quae in criminalibus, si rei-
publicae damnum sequatur, obligatio-
nem restitutionis inducit.

« Tertium est *tergiversatio accusatio-*
« nis inchoatae, absque justa causa. —
« Quod addo, quia cum causa (v. gr. ob-
imperium principis vel judicis, quod in-
tersit reipublicae talem personam non
puniri vel infamari, vel quod in accu-
satione defectus substantialis sit com-
missus), potest desistere; immo tenetur,
si in progressu causae cognoscat se er-
rasse, si incipiat dubitare de crimine, si
videat se non posse probare. — Fillucci-
cius².

235. — Notandum quod ad legitimam
accusationem quinque requiruntur: 1º. Ut
fiat in scriptis, vel saltem scribatur a ta-
bellione. — 2º. Ut ibi exprimatur nomen

Requisita
ad legiti-
mam accu-
sationem.

Covar., Variar. lib. 2, cap. 9, n. 1. - Anton. Gomez,
Variar. resolut. tom. 3, cap. 11, n. 3. v. f. - Tr. 29, cap. 2,

accusatoris et rei. — 3º. Ut exprimatur
species delicti; et etiam nomen socii, si
sit crimen adulterii, sodomiae et similis.
— 4º. Ut exprimatur tempus, locus delicti
et etiam hora, si reus id postulet. — 5º. Ut
accusator accusationem subscribat, ut sic
obligatus sit ad crimen probandum, alias
ad poenam subeundam.

Et hinc notanda est differentia quae
est inter denuntiationem fraternali, de-
nuntiationem judicialem et accusationem.
Denuntiatio fraterna fit superiori tam-
quam patri, ut reus emendetur. *Denun-
tiatio juridica* fit superiori tamquam *judici*,
ut reus puniatur, sed sine obligatione cri-
men probandi. *Accusatio autem* fit *judici*,
ut reus mulctetur, cum obligatione deli-
ctum probandi; et ideo haec omnino fieri
debet in scriptis. — Ita doctores commu-
niter. Vide Salmant.³

236. — « Quaeres: An et quis teneatur
alterum accusare?

« Resp. 1º. Privatum raro ad id te-
neri: tum ex praxi timoratorum; tum
quia alias tribunalia essent plena ac-
cusationibus, cum perturbatione reipu-
blicae.

« Dixi 1º *privatum*. Quia, si quis a
republica stipendium ob hoc accipiat,
v. gr. fiscalis, etc., tenetur ex justitia, et
consequenter ad damna ex omissione

num. 4. — Tr. 40, cap. 7, num. 205 et seqq. — Tract. 29,
cap. 2, n. 5.

Crimina
in damnum
publicum,
necessario
denuntian-
da.

Denun-
tiatio
fraterna
et judicia-
lis,
accusa-
tio.

Privatus
raro tene-
tur accusa-
tore.

« accusationis secuta. — Filliuccius, Bo-
nacina¹.

« Dixi 2º *raro*. Quia, si ita exigat bo-
num publicum, v. gr. si proditio immi-
nens vel grave damnum vitae innocentis
aliter averti non possit, et crimen facile
probari possit, tenetur etiam privatus
accusare vel saltem denuntiare; id ta-
men ex caritate tantum, quae restitu-
tionem non importat. — Filliuccius, Bo-
nacina².

Sed haec omnia fusius examinanda.
Quaeritur: an aliquando teneamus al-
lium accusare vel denuntiare? — Affirma
in sequentibus casibus:

Et Iº. Quando agitur de communi da-
mno vitando, et possit crimen probari;
tunc enim docet S. Thomas³ obligationem
esse accusandi. — Crimina autem contra
bonum commune sunt haeresis, rebellio,
falsificatio monetarum, homicidia, et furta
ab assassinis aut viarum grassatoribus.
Addunt alii subornationem suffragiorum
in cathedris et in aliis electionibus. Et
Lugo⁴ addit peccatum religiosi quod pro-
babiliter damnum religioni afferet.

Si vero crimen probari nequeat, sufficit
ut reus denuntietur. — Et communiter
videntur doctores concludere satis esse
in hisce temporibus delictum denuntiari,
ne ob metum poenae incurrandae, si illud
non probetur, deterreantur homines a de-
nuntiatione criminum cum gravi damno
communi. Ita Lugo⁴, Sanchez⁵; Cajeta-
nus⁶, Sotus⁷, Bañez⁸, Trullench, Vil-
lalobos, etc., apud Salmant.⁹. — Et sic
servi ac filii denuntiare tenentur etiam

Fill., tr. 40, cap. 7, n. 219. — Disp. 10, de 8º Praec.,
qu. 3, punct. 1, n. 7. — Fill., loc. cit., n. 218. — Loc. cit.,
n. 7. — Tr. 2º 2º, qu. 68, art. 1. — De Just. et Jure, disp. 38,
n. 1. — Trull., lib. 8, cap. 2, dub. 2, n. 2. — Villal., part. 2,
tr. 15, diff. 2, n. 4. — Tr. 29, cap. 2, n. 10. — Loc. cit. —
Tolet., lib. 5, cap. 57, n. 2. — Fill., loc. cit., n. 216. — Trull.,
loc. cit., n. 3. — Loc. cit., n. 11. — Tolet., lib. 5, cap. 57,
n. 4. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 5, art. 1, concl. 2,
i. f. — Tr. 29, cap. 2, num. 12. — Fill., tr. 40, cap. 7, n. 219. —
Navar., Man., cap. 17, n. 122; et cap. 25, n. 34. — Bañez, in
2º 2º, qu. 68, art. 1, dub. 2, concl. 3 et coroll. 2. — Loc. cit.,
num. 13.

236. — a) Lugo, disp. 38, n. 2, addit non
quodlibet peccatum, sed « peccatum aliquod
turpe in religioso, quod probabiliter publica-
bitur et cedit in magnum dedecus religionis ».

b) Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 26,
n. 4, haec omittit. — Cajetanus, in 2º 2º,
qu. 68, art. 1; Sotus, de Secreto, membr. 2,
qu. 5, concl. 1, v. f., id forsitan significant,
negantes obligationem esse accusandi, si pos-
sit alia via bono communi subveniri. — Bañez
vero, in 2º 2º, qu. 68, art. 1, dub. 2, ad 2,

delicta domini et patris^{c)} in commune de-
trimentum vergentia; ut Salmant.⁶ cum
eisdem.

Si vero crimen jam sit patratum, nec
ullum damnum exinde imminet, quia de-
linquentem jam constat esse emendatum:
tunc excepto crimen haeresis^{d)}, non est
obligatio denuntiandi; ut Toletus, Filliuc-
cius, Trullench, etc., apud Salmant.⁷.

IIº. Tenemur denuntiare delictum, si
imminet grave damnum innocentis. —
Quod autem tunc teneamus etiam reum
accusare, si crimen probare possumus, (ut
dicunt Toletus, Sotus, etc., apud Salmant.⁸),
hoc difficile accidere posse censeo; cum
haec obligatio sit tantum ex caritate, quae
non obligat cum gravi incommode: hoc
enim accusantes ordinarie subire solent;
tanto magis si denuntiatio, pariter ac ac-
cusatio, damnum satis impedire potest.
— Immo addo quod nec etiam denuntiare
teneretur is qui ex denuntiatione grave
incommode subire prudenter timeret;
nisi commune damnum immineret.

IIIº. Tenentur crimen denuntiare vel
accusare qui ad id a republica vel a do-
minis stipendum accipiunt, ut sunt fiscale-
es, aut custodes agrorum, gabellarum, etc.
Alias tenentur ad restitutionem damno-
rum quae reipublicae vel dominis ob omis-
sionem accusationis obveniunt. — Ita Bu-
senbaum hic, cum Filliuccio, Navarro,
Bañez, etc. communiter, apud Salmant.⁹.

237. — An autem hi teneantur resti-
tuere valorem poenae, si non denuntiant?

Affirmant valde probabiliter Sotus^{a)},
Laymann^{a)}, Molina^{a)}; Sporer^{a)} cum

Item, de-
dicta in gra-
ve damnum
innocentis.

Limitatio.
Accipien-
tes stipen-
dium tenen-
tur denun-
tiare.

Non denun-
tiantes val-
de probabi-
liter tenen-
tur de valo-
re poenae.

dicit solummodo quandoque satis esse denun-
tiare.

e) Salmant., loc. cit., loquuntur de solis
servis respectu dominorum; sed eadem est
ratio de filiis respectu parentis.

f) Filliuccius et Trullench de haeresi si-
lent; Toletus vero ait idem de haeresi dicen-
dum esse quod de ceteris criminibus dicitur.

237. — a) Sotus, de Just. et Jure, lib. 1,
qu. 6, art. 6, ante concl. 5; Laymann, lib. 3,
tr. 2, cap. 7, n. 4; Molina, tr. 2, disp. 95,

Petro Navarra, Medina et Salon. — Ratio, quia, omittendo denuntiationem ad quam tenebantur ratione officii, sunt causa ut fiscus vel dominus non exigat poenam ad quam jus habebat.

Satis probabilitate de eo non tentatur.

Sed satis probabiliter negant Lessius¹, Lugo², Salmant.³; Sanchez⁴ cum Navarro⁵, Medina⁶, Angles⁷, Salon⁸, Bañez⁹, Lopez¹⁰, Manuele¹¹, Graffio¹²; item Diana¹³ cum Vasquez¹⁴, Tanner¹⁵, Azor¹⁶, Aragon¹⁷. — Ratio, quia lex penal is non intendit ut fiscus vel domini multctis ditentur, sed ut ipsi serventur indemnes, et transgressores puniantur. Indirecte autem et per accidens lex praebet jus ut inde multctae exigantur, sed post sententiam; nam ante illam neque fiscus neque domini ad poenam jus ullum habent.

Petr. Navar., de Restit., lib. 3, cap. 4, n. 142. — *Joan. Medin.*, Cod. de Restit., qu. 12, dub. ult., concl. 3. — *Salon*, in 2me 2me, qu. 62, art. 6, controv. 5, concl. 3 et seqq. — ¹ Lib. 2, cap. 18, n. 78. — ² Disp. 37, num. 102. — ³ Tr. 13, de Restit., cap. 1, n. 186. — ⁴ Part. 3, tr. 6, resol. 35. — ⁵ Lib. 2, cap. 18, num. 78. — ⁶ Tr. 4, cap. 8, num. 59. — ⁷ Disp. 37, num. 97. — ⁸ *Suar.*, de Legib., lib. 5, cap. 11,

Unde, licet fiscales non denuntiando peccent contra justitiam legalem, non autem peccant contra commutativam respectu ad mulctam; et ideo tantum tenentur resarcire damnum vectigalium quae mercatores solvere debuissent.

Idem dicunt Lessius⁵; et probabile putant Sporer⁶, ac Lugo⁷ cum Salas⁸, etc., contra Suarez, Angelum, Silvestrum, etc.⁹, de judice non ferente sententiam de multcta contra reos convictos. Idem tenent Salmant.¹⁰.

IV°. Tenetur aliquando aliquis denunciare, immo etiam accusare delinquente, si hoc sit necessarium ad vitandum seu resarcendum damnum propriae familiae, quae alias remaneret dehonorata vel destituta alimentis. Ita Sanchez¹⁰; Sotus, Bañez, Navarrus, etc., apud Salmant.¹¹ —

n. 6. — *Angel.*, v. *Poena*, n. 18, i. f. — *Silvest.*, v. *Judex I* n. 16, qu. 11, v. *Quintum*. — ⁸ Ap. *Lugo*, loc. cit., n. 97. — ⁹ Tr. 11, de Legib., cap. 2, num. 76. — ¹⁰ Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 26, num. 7. — *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 5, concl. 2. — *Bañez*, in 2me 2me, qu. 68, art. 1, dub. 2, concl. 6. — *Navar.*, in cap. *Inter verba*, concl. 6, coroll. 61, n. 640 (edit. Veneta, 1594). — ¹¹ Tr. 29, cap. 2, n. 14.

n. 36, disputant de casu, qui praesenti huic nostro haud absimilis alicui forte videbitur; de reo scilicet aut teste juridice interrogato, qui crimen negat, propter quod poena multctandus esset; et hunc affirmant ad poenae solutionem teneri. — Idemque docet Sporer, tr. 4, cap. 3, n. 59, de judice qui reum non damnat. — Laymann tamen, lib. 3, tr. 2, cap. 5, n. 7; Sporer, loc. cit., n. 58; et Molina, disp. 739, n. 5, disputant de casu praesenti; sed Laymann et Sporer sententiam negativam tenuerunt; Molina vero, affirmativam cum hac tamen moderatione, « ut non teantur.... restituere quantum aestimarentur poenae, si integræ jam essent solutæ; sed quantum aestimarentur dum erant ita in spe, attento quod poterat emolumentum illud impediti, et quod saepe remitti solet pars earum poenarum, et attentis aliis circumstantiis occurrentibus ».

^b) Sanchez, de Matr., lib. 10, disp. 8, n. 14, pariter disputat de reo legitime interrogato et negante delictum, quem negat teneri ad poenae restitutionem. Et ita etiam auctores a Sanchez allegati: Navarrus scilicet, *Man.*, cap. 18, n. 49; Barthol. Medina, *Sum.*, lib. 1, cap. 14, § 35; Angles, *Flor.*, *quaest. de Restit. legis poen.*, diff. 1, concl. 3; Salon, in 2me 2me, qu. 62, art. 3, controv. 1; Bañez, in 2me 2me, qu. 62, art. 3, dub. 2, concl. 6; Ludov. Lopez, *Instruct. nov.*, part. 1, cap. 159, v. *At Navarrus*; Man. Rodriguez, *Sum.*, part. 1, cap. 185, n. 6; Jacobus de Graffiis, *Decis.*

aur., part. 1, lib. 3, cap. 7, n. 25. — Ex quibus tamen Navarrus, op. cit., cap. 25, n. 51, de praesenti casu expresse loquitur et concordat. — Bañez autem, loc. cit., qu. 67, art. 4, concl. 3, in universum scribit: « Judices et omnes alii ministri justitiae, si ex eo quod non recte faciunt suum officium, sequitur aliquod documentum fisco vel accusatori, tenentur ad restitutionem ».

c) Vasquez, etsi a Diana pro reo tantum allegatur, de quo disputat in *Iam 2me, disp. 175, cap. 2, n. 13 et 14*; at sane etiam de nostro casu expresse loquitur, cap. 1, n. 3 et 9, et concordat; excipit tamen n. 11, procuratorem fiscallem, quem obligat ad poenae restitutionem, « si non procuret ut crimina deferantur, ex quibus aliquid emolumenti fisco advenire potest. — Et omni huic doctrinæ consentit Tanner, tom. 3, disp. 4, qu. 6, dub. 2, num. 80 et seqq.

d) Azor, pro solo reo a Diana citatus, de eo revera loquitur part. 1, lib. 5, cap. 8, qu. 5, et negat teneri ad solvendam poenam, etsi legitime interrogatus, delictum occultavit.

e) Aragon, etsi a Diana pro solo reo allegatur, de quo tractat in *2me 2me, qu. 62, art. 3*; at certe, art. 7, v. f., coroll. 4, de agrorum vel vinearum custodibus loquitur, qui poenas non exigunt; et hos ad poenae solutionem obligat, si legitima sit prohibitio, et res non sit parvi momenti.

f) Quin etiam Salas, de Legib., disp. 15, n. 105, probabiliter id existimat.

Delicta in damnum propriæ familiae quandoque denuntianda.

In aliis casibus, nulla obligatio accusandi.

Quinam et in quibus accusare prohibeantur.

Et notat Sanchez cum Gomez ibid.¹, quod judex aliquando ob bonum commune compellere potest offendit, ut saltem declarat quis eum laeserit, ut inde procedere possit ad inquirendum; intellige, quando revera alias damnum commune imminet, puta coniurationis, erroris in fide et simillium.

Sed, exceptis his casibus, nemo tenetur alium accusare. Et quamvis possit, si sine odio accuset, sed zelo justitiae; attamen difficile expers erit affectus vindictae is qui contra suum offendit accusationem proferet, cum accusatio de se intendat punitionem rei: ut diximus de *Praec. Carit.*, Lib. II, n. 29, v. *Licet*.

238. — « Resp. 2°. Accusare prohibentur: 1°. Excommunicati, proditores, in famæ; idque in poenam criminis. — 2°. Filii, servi, suos parentes vel dominos, ob reverentiam. — 3°. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. — Lesius², Bonacina³. »

Quaeritur: *quinam prohibeantur accusare?*

I^o. Prohibentur excommunicati, infames, publici concubinarii aut usurarii, de majoribus criminibus accusati, nisi prius innocentem se demonstrent; item feminae, impuberis. — Excipe tamen 1°. Si isti prosequantur causam propriam vel suorum usque ad sextum gradum. 2°. Si crimen sit contra legem divinam aut humanam, cuius violatio cedat in damnum tertii. 3°. Si crimen sit contra bonum commune. — Quicumque autem, etsi non possit accusare, potest tamen denuntiare. Vide Salmant.³

II°. Filii non possunt accusare parentes, nec e converso; neque servi dominos: nisi crimen sit laesae majestatis vel haeresis. — Salmant.⁴

III°. Laici nequeunt accusare clericos. Nisi clericus sit dilapidator bonorum ecclesiæ, aut haereticus, simoniacus, sacrilegus, etc.; vel nisi laicus causam suam vel suorum proseguatur. — Item, nec clerici accusare possunt laicos; aut religiosos, qui tantum a religiosis ejusdem ordinis accusari possunt. — Salmant.⁵

Sanch., Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 26, n. 5. — Anton. Gomez, Variar. resolut. tom. 3, cap. 12, n. 24. — ¹ Ap. *Salmant.*, tr. 29, cap. 2, n. 14. — ² Lib. 2, cap. 30, dub. 5. — *Bonac.*, disp. 10, de ⁸ *Praec.*, qu. 3, punct. 1, num. 10. —

Sed hic quaeritur: *an religiosus possit accusare suum praelatum?* — Affirma, ex cap. *Ex parte tua, de accusatione*. Tria enim ibi habentur: 1°. Quod monachi non sunt repellendi ab accusatione praelati coram judice regulari aut competenti. 2°. Quod tunc expensæ pro lite de bonis monasteriis eis sunt subministranda, si peculium ipsi non habeant. 3°. Quod monachi nequeunt accusare laicos sine licentia abbatis. — Vide Salmant.⁶

IV°. Inimicus repellitur ab accusando delinquenter, ex cap. *Cum oporteat, de accusat.* Et hoc valet etiam in criminibus exceptis, ut supra, praeter haeresim. Est commune cum Salmant.⁷. — Ratio, quia tunc praesumitur accusatio semper procedere ex affectu vindictæ.

V^o. Pariter repellitur socius criminis, ex leg. fin. C. de accusat. Excipiuntur tamen quoad hoc, crimina haeresis, laesae majestatis, falsificationis monetae, sodomitiae, furti famosi, et omnia alia quae sine socio fieri non possunt. — Vide Salmant.⁸

VI°. Nequeunt clerici accusare in causa sanguinis, ex can. *Sacerdotes, [caus.] 2, qu. 7*.

Sed Dubium est: *an valeant accusare ad resarcendam injuriam propriam, vel suorum, vel suaee ecclesiae?* — Affirma: dummodo clericus (si sit causa sanguinis) praemittat expressam protestationem, se non intendere ut judex ad poenam sanguinis procedat; tunc enim, etiamsi reus ad mortem damnetur, irregularitatem effugiet. Hoc habetur ex cap. 2, de homic., in 6°. Vide Salmant.⁹; et vide Lib. VII, n. 468, v. *Minime*.

Nomine autem *suorum* quinam veniant? — Alii censem venire consanguineos usque ad decimum gradum. Alii, usque ad septimum vel sextum. Alii, usque ad quartum. — Sed Salmant.¹⁰ tenent, nomine *suorum* tantum servos venire: quia textus, ut supra, concedit clericos accusare tantum *suos malefactores*; per rō *suos* igitur non venire inferunt malefactores propinquorum. Attamen ipsi Sal-

Quandoque clericus potest accusare ad resarcendam injuriam.

Quinam veniant nomine *suum*.

³ Tract. 29, cap. 2, num. 26. — ⁴ Loc. cit., num. 27. — ⁵ Loc. cit., num. 28. — ⁶ Loc. cit., n. 30 et 31. — ⁷ Loc. cit., num. 35. — ⁸ Loc. cit., num. 37. — ⁹ Tr. 29, cap. 2, num. 39 et 40. — ¹⁰ Loc. cit., num. 42.

mant. alibi, et alii cum Patre Concina^{a)}, probabiliter permittunt accusare, ad reparandum damnum cognatorum usque ad quartum gradum. — Vide Lib. VII, dicto n. 468, v. *Advertendum*.

Denuntiatio, quandoque illicita, et si praecipiente superiore.

239. — « Resp. 3°. Non teneris, immo « nec debes, etiam posito superioris praecipto, denuntiare crimen: 1°. Si delinquentis emendatus est, sine periculo reccidendi, et parti laesae est satisfactum, « nec periculum imminet aliis, nec crimen « est notorium; quia sine causa, proximi « infamia sequeretur. (Vide supra, Lib. II, « tract. 3, cap. 2, dub. 4). — 2°. Si crimen « nosti sub secreto naturali, tamquam consilior, advocatus, etc.: nisi tamen is qui « secretum commisit, innocentem vel rem publicam injuste vexaret, nec vellet desistere. Card. de Lugo¹. — 3°. Si inde immineat grave periculum honoris, vitae et rerum tuarum. — 4°. Si etiam probare cogereris, nec posses. — Vide card. de Lugo². »

240. — Quaeritur hic: *an accusationem praecedere debeat correctio fraterna?* — Plura hic sunt distinguenda:

Et 1°. Si crimen est publicum, quia de eo adest infamia vel notorietas, nempe coram pluribus in platea, tunc nulla correctio est praemittenda. Ita S. Thomas³, Sanchez⁴, Sotus, Paludanus⁵ et Salmant.⁶ cum communi. — Ratio, quia tunc non est tantum (verba S. Thome) *adhibendum remedium ei qui peccavit, ut melior fiat; sed etiam aliis in quorum notitiam (crimen) devenit*. Et ideo crimen publice est puniendum.

Salmant., tr. 10, cap. 9, n. 17. — ¹ Disp. 14, n. 142. — ² Disp. 38, sect. 2, num. 24. — ³ 2^a 2°, qu. 33, art. 7. — ⁴ Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 27, num. 5. — *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 4, concl. 1. — ⁵ Tr. 29, cap. 2, n. 20. — *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 5, concl. 4, dub. — *Cajetan.*,

238. — a) Concina, *de Censur.*, dissert. 2, cap. 7, n. 16, ait licere clericis accusare, « si agatur de dannis sibi aut propinquis suis, vel domesticis, vel Ecclesiae illatis ».

240. — a) Paludanus male hic a Salmant. adducitur; expresse enim ait in 4, dist. 19, qu. 4, n. 3, prius adhibendam esse secretam monitionem hoc in casu, « si verisimile est quod citius corrigeretur ».

b) Palaus, punct. 15, n. 4, distinguit, et scribit peccatum esse contra caritatem et contra justitiam « delictum accusare, quod etsi pro-

II°. Si crimen non est publicum, etsi paucis notum, tunc correctio est praemittenda si speratur fructus; quia tunc non respiciendum est bonum commune, sed peccantis, qui facilius emendabitur per secretam monitionem quam per publicam punitionem, ut ex can. *Si peccaverit, [caus.] 2, qu. 1.* Ita Sotus, Cajetanus, Palaus, Lessius, cum Salmant.⁶

Advertit tamen Lessius⁷, et consentit Palaus⁸, quod si crimen probare possis in judicio (puta per duos testes), licet tunc tenearis ex caritate proximum monere ante accusationem ut a crimine desistat, non peccas tamen contra justitiam si accuses; quia semper prodest ad commune bonum crimina puniri. — Et tunc tenetur iudex accusationem recipere, et in causa procedere, si alias timeat scandalum in republica eventurum. Secus, si scandalum absit; quia iudex tunc teneretur ex praecipto naturali caritatis accusationem non admittere. — Ita Salmant.⁸

241. — Non peccas vero neque contra justitiam neque contra caritatem, si accuses sine prævia monitione in duobus casibus: 1°. Quando crimen est in damnum reipublicae, ut conjuratio, delictum laesae majestatis, etc., et signanter haeresis; pro qua maxime est notanda prop. 5 damnata ab Alexandre VII, quae dicebat: *Quamvis evidenter tibi constet Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare si probare non possis.* Ratio, quia in his criminibus nunquam aut rarissime ex correctione speratur fructus, et mora valde nocere potest. Ita Lessius⁹, Palaus, Sanchez¹⁰,

in 2^a 2°, qu. 33, art. 7, ad 3. — *Palaus*, tr. 6, disp. 3, punct. 13, n. 6. — *Less.*, lib. 2, cap. 30, dub. 2, num. 12. — ⁸ Tr. 29, cap. 2, n. 21. — ⁷ Lib. 2, cap. 30, n. 10 et 12. — ⁹ Loc. cit., n. 47 et 48. — ¹⁰ Loc. cit., num. 13. — *Palaus*, tr. 6, disp. 3, punct. 13, n. 5.

bari possit, infamia non laborat». Excipit tamen delicta directe contra tertium patrata. Et n. 5, addit: « Quoties a jure tibi datur facultas accusandi, non peccas contra caritatem; etsi accuses ».

241. — a) Sanchez, *Consil.*, lib. 6, cap. 2, dub. 5, n. 5, expresse ita docet; et quamvis n. 6 addat: « Quod si quis firmiter et certissime sciret hujusmodi peccatorum, etiam haereticum, per secretam monitionem omnino corrigendum esse, debere secrete admonere, et desistere a denuntiatione »; attamen, ut

In crimen paucis noto, quando sit praemittenda.

Quando possit omitti salva iustitia.

Paterna statim facienda in crimen pernicioso.

Quando possit omitti salva iustitia et caritate.

In aliis, facie et a post correctionem, emendatione non secuta.

Villalobos, Trullench, Bonacina, et Salmant.¹ cum communi. — 2°. Quando alia via non possis damnum passum tibi resarcire, nisi invasorem accuses; tunc enim potes accusare, ut saltet per poenam rei tibi injuria reparetur: modo absit affectus vindictae (quod autem difficillimum esse reputo). Salmant.² cum Sanchez, Palau, Trullench, Salon, etc.

242. — Hic operae pretium est aliqua adnotare de *denuntiatione*, quae est duplex, ut supra dictum est. — Alia *evangelica*, quae defertur superiori ut *patri*, ad rei emendationem; alia *judicialis*, quae defertur superiori ut *judici*.

Et primo, quoad denuntiationem *evangelicam sive paternam*.

Notandum 1°. Quod si crimen proximi est reipublicae vel communitati perniciosum, quamvis sit occultum, statim praelato denuntiari debet, nulla fraterna correctione praemissa; ut communiter docent DD. cum S. Thoma³ et Laymann⁴. — Si vero crimen non est communitati damnum, sed tantum ipsi delinquenti, tunc servandus est ordo correctionis traditus in Evangelio Matth. xviii, 15 [et seqq.], ubi legitur: *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum; si autem te non audierit, adhuc tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiae.*

Notandum 2°. Quod si post secretam correctionem frater non emendatur, tunc crimen, antequam aliis manifestetur, denuntiandum est praelato tamquam patri, ut paterne corrigat. Ita S. Thomas⁴ cum S. Augustino⁵, cuius verba afferit Lay-

Villal., part. 2, tr. 4, diff. 11, n. 4. — *Trull.*, lib. 8, cap. 2, dub. 3, n. 2. — *Bonac.*, disp. 10, de 8^a Praec., qu. 3, punct. 1, n. 6. — ¹ Tr. 29, cap. 2, n. 22. — ² Loc. cit., n. 23. — ³ *Sanct.*, Consil., lib. 6, cap. 1, dub. 27, n. 4. — *Palaus*, tr. 6, disp. 3, punct. 13, n. 12. — *Trull.*, loc. cit., n. 4. — *Salon*, in 2^a 2°, qu. 68, art. 1, controv. 2, concl. 4. — ⁴ 2^a 2°, qu. 33, art. 7, ad 3. — ⁵ Loc. cit., art. 8, ad 1 et 4. — ⁶ Epist. 211, ad Monachas, n. 11; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 83, col. 962. —

scite notant Salmant, revera non dissentit a nostra sententia, quia his verbis concludit: « Regulariter tamen hoc credendum non est, et ita procedendum statim ad denuntiationem ».

mann⁶. — Ratio, quia superior, ut spiritualis pater, magis idoneus est ad juvandum fratrem quam alii: nec decet in Congregatione, ut alii crimen sciant prius quam praelatus, qui salubrius medelam affere potest.

243. — Sed quaeritur 1°. *An liceat deferre praelato ut patri crimen occultum, communitati non perniciosum, secreta correctione omissa?* — Tres adsunt sententiae:

Prima generatim affirmat cum An-gelo⁷; et Gabriele, Rosella, Turriano, apud Laymann⁸; qui dicunt hoc saltet in religionibus permisum esse ob bonum observantiae commune.

Secunda sententia huic omnino opposita, cum Adriano, Corduba, Soto, etc., apud Sanchez⁹, tenet necessario praemittendam esse correctionem secretam.

Tertia longe communior et longe probabilius sententia docet, bene posse denuntiari crimen occultum praelato prudenti tamquam patri, nulla praemissa correctione, si speretur sic melius emendatio fratris obtineri. — Ratio patet, quia finis hujus pracepti fraternae correctionis (ut dicunt S. Thomas et alii, ut infra) alias non est quam caritas erga fratrem; sed hic finis caritatis duplex est, alter principalis, alter minus principalis. Finis principalis est ut frater emendetur, et ideo praecipit correctio: finis minus principalis est ut servetur, quantum fieri potest, fama fratris, et ideo praescribit ordo secretae correctionis praemittendae. Quare, cum creditur magis expedire ad finem principalem, scilicet ad emendationem fratris, ut correctio fiat immediate a praelato, cessare debet finis minus principalis; et ideo recte omittendus ordo secretae correctionis.

⁶ Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 6. — ⁷ V. *Denunciatio*, n. 10. — ⁸ Gabr. Biel, Exposit. canon. Miss., lect. 74 v. f. lit. T et U. — ⁹ Rosel., v. *Inquisitio*, init. — *Turriano*, in 2^a 2°, qu. 33, art. 7, disp. 89, dub. 4. — ¹⁰ Loc. cit., n. 5. — *Adrian.*, in 4 de Fraterna corr., § Pro hujus decisione. — *Cordub.*, Annotat. in *Sotum*, de Secreto, membr. 2, qu. 4, concl. 3, dub. 3. — *Sotus*, de Secreto, loc. cit. — ¹¹ *Decal.*, lib. 6, cap. 18, n. 46. — *S. Thom.*, Quodlib. 11, art. 13.

In crimen occulto non pernicioso, licita, juxta alios, omissa correctione.

Juxta alios, licita, omissa correctione.

Longe probabilius, licita, ubi major spectatus fructus.

242. — a) Ita sane Laymann, lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 3; sed excipit casum quo « certa spes sit, privata monitione peccatum fratris occultum, reipublicae perniciosum, im-

Ita S. Thomas¹, ubi S. Doctor distinguit inquisitionem, accusationem, et denuntiationem, in qua dicit observandum esse finem ejus, nempe ut frater emendet: *Utrum autem (addit) statim cum quis scit fratrem suum peccasse, debeat denuntiare praelato, dico quod in his distinguendum est de conditionibus subdit et praelati. Nam si ego scio quod frater per me corrigetur, tunc non debet hoc denuntiare praelato. Si autem videtur quod hoc melius fiat per praelatum, et praelatus nihilominus sit pius, discretus et spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus illum subditum, tunc licet potest hoc denuntiare sibi: et tunc non dicit Ecclesiae, quia non ei sicut praelato, sed sicut personae proficiens ad correctionem proximi et emendam.* Et paulo post sub-

¹ Quodlib. 11, art. 13. — ² Decal., lib. 6, cap. 18, n. 46. — ³ Anton., part. 2, tit. 9, cap. 6, § 4, v. Item queritur, — ⁴ Gerson., de Correcht. proximi, v. Quare scendum. — ⁵ Abul., in Matth., cap. 18, qu. 98, v. f. Salmer., Comment. in histor. evangeli, tom. 4, part. 8, tr. 11, § Tertio si hoc servetur, et seqq. — ⁶ Sd., v. Correchtio, num. 5. — ⁷ Silvest., v. Correchtio, qu. 7. — ⁸ Tabiena, v. Correchtio, num. 2, qu. 1. — ⁹ Richard. a Mediavilla, in 4, dist. 19, art. 3, qu. 1, corp., v. med. — ¹⁰ Angel., v. Denunciatio, n. 10. — ¹¹ Armilla, v. Cor-

jungit: *Ideo tenendum est hoc pro regula, quod in omnibus istis semper servanda est caritas, et quod melius et magis expedire videtur. Et si hoc intendat, scilicet emendam proximi, servet quantum potest bonum caritatis, tunc denuntiando non peccat.* — Idem docet S. Bonaventura in illud S. Lucae cap. xvii: *Si peccaverit, etc.* — Et ita dicunt Sanchez² cum S. Antonino, Gersonio, Abulensi, Salmeron, Sà, Silvestro, Tabiena, Richardo, Angelo, Waltero, Armilla, Graffio, Aragon³, Manuele, Philiarcho, etc.; ac Laymann⁴ cum Soto⁵, Henrico⁶, Paludano⁷, Navarro⁸.

244. — Quaeritur 2°. *An si reus sit emendatus, possit crimen praelato denuntiari?*

Affirmant Angelus⁹; et Gabriel, Richardus, Turrianus, apud Laymann¹⁰; quia

¹⁰ rectio, num. 6. — ¹¹ Jacob. de Graffis, Decis. aur., part. 1, lib. 2, cap. 69, n. 30. — ¹² Man. Rodrig., de Ordine judicial, cap. 4, num. 9. — ¹³ Philarach., de Offic. sacerdot., part. 2, lib. 4, cap. 14, v. *Cum autem hucusque.* — ¹⁴ V. Denunciatio, num. 10. — ¹⁵ Gabr. Biel., Exposit. canon. Miss., lect. 74, v. f., lit. U. — ¹⁶ Richard. de Mediavilla, in 4, dist. 19, art. 3, qu. 1, concl., v. f. — ¹⁷ Turrian., in 2° 2°, qu. 33, art. 7, disp. 89, dub. 4. — ¹⁸ Lib. 3, tr. 8, part. 2, cap. 4, num. 5.

pediri ac tolli posse». Quod tamen raro contingere fatetur, si peccatum sit valde perniciosum.

243. — a) Aragon, in 2° 2°, qu. 33, art. 7, dub. penult., v. Dico 2, dicit « quod si non sit aliqua spes quod secreta admonitione... profutura est, et est magna probabilitas quod praelati admonitio profutura est, possum praelato crimen manifestare ante secretam admonitionem ».

b) Laymann, lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 5, negat crimen occultum et communitati non perniciosum, posse praelato revelari, si per secretam monitionem aequae corrigi et emendari possit, et citat auctores relativos. — Et revera Sotus, loc. cit., ita tenet (ut notatum est a S. Alphonso in secunda sententia), et excipit solum casum quo « subditus certissimus esset nihil profuturam suam admonitionem ». — Paludanus vero, in 4, dist. 19, qu. 4, v. Si autem sit ita occultum, n. 3, dicit quod « quamdiu operatur correctio, non debet denuntiare; sed potest inter se et ipsum solum, postea cum illo unico alias sciente; postea vero debet denuntiare secrete praelato, non tamquam judici, sed tamquam illi qui potest prodesse ». Deinde loquitur de casu quo non speretur correctio, et n. 6, dicit: « Licet, ubi est omnino occultum et non potest probari, ostendere praeposito tamquam patri non iudici, ut prosit alias nescienti ». — Navarrus

pariter, *Man.*, cap. 24, n. 14, scribit: « Etiam peccat qui revelat illud [peccatum occultum] superiori, non servata forma praedicta, etiam in finem ut provideat ne illud iteret ». — Deinde Laymann, n. 6, dicit « quod si quis se minus sufficientem animadvertisit, ut occultum et nondum emendatum peccatum fratri per se solum emendare possit, plerumque... [debet] statim superiori manifestare tamquam patri ». — Et contra hoc assertum citat Henricum Gandavensem (quem etiam citaverat primo asserto), qui revera, *Quodlib. 9*, qu. 28, de peccato occulto, quod non est nec reipublicae nec proximo nocivum, scribit: « Quando ergo peccatum sic est secretum quod non scit ipsum nisi unus, sive sit ille praelatus sive subditus, ultra secretam admonitionem per se solum non debet procedere, quounque cognoverit alios scire quod scit. Licit enim, ut aliquibus videtur, praelato nescienti debet revelari quod unus subditus solus novit, quia magis proficit admonitio praelati quam subditi, quia tamen magis timendum est de ejus deterioratione, si propter verecundiam maiorem aut propter maiorem timorem poenae incipiat se excusare praelato, corripieni secreto post secretam monitionem subditi praecedentem, quam cum subdito solo corripiente; idcirco sicut non alii, sic nec praelato peccatum uni soli cognitum debet revelari ». — Haec Gandavensis.

Reo indu-
bie emenda-
to, illicita
est denun-
tiatio pa-
terna.

dicunt semper praestare ut praelatus sciat vitia subditorum. — Sed negandum cum S. Thoma¹, Laymann², Sanchez³ et aliis.

— Secus vero dicendum (ait Sanchez⁴), si dubium sit an frater sit plene emendatus, vel an frater sit in probabili periculo relabendi, aut an plene cessarit periculum relapsus. Quia tunc bene potest crimen praelato ut patri deferri; cum prius consulendum sit profectui fratri et bono religionis quam modico detimento famae illius.

245. — Quaeritur 3°. *Quid, si dubium sit an correctio melius fiat per praelatum, vel an praelatus prudenter procedat?*

Respondet Sanchez⁵ quod, nisi crimen vertat in damnum commune vel alterius privati, praemitti debet secreta correctio.

Sed hic advertendum 1°. Quod in dubio, nisi constet de imprudentia praelati, in religionibus bene institutis (ut notat Laymann⁶) praelati praesumuntur prudentes.

Advertendum 2°. Id quod notat idem Laymann⁷, nempe quod in talibus ordinibus crima occulta fratrum, si nondum emendata sint vel relapsus timeatur, frequenter sine secreta monitione deferri possunt ad praelatum tamquam patrem: tum quia praelati sunt viri pii et prudentes, qui admonitione magis prodesse possunt; tum quia ipsi magis idonei sunt ad crimen emendandum et ad occasiones relapsus amovendas. — Nam, ut recte dicunt Suarez⁸ et Sanchez⁹, vel peccatum religiosi est leve; et tunc, cum infamatio levis sit, major plerumque utilitas ex denuntiatione proveniet, quam damnum fratri erit: praeterquam quod hujusmodi consuetudo denuntiandi praelato levia delicta (ut ait Suarez) est quasi necessaria ad religionis statum conservandum: — vel crimen fratri est grave; et tunc, aut frater peccavit ex fragilitate, et melius occurret superior occasiones auferendo, quod alias nequit

1 Lib. 3, tr. 3, part. 2, cap. 4, n. 5. — ² Decal., lib. 6, cap. 18, num. 51. — ³ Loc. cit., n. 47. — ⁴ Loc. cit., num. 5, v. *Fateor.* — ⁵ Loc. cit. — ⁶ De Carit., disp. 8, sect. 6, n. 12. — ⁷ Sua., loc. cit. — ⁸ Loc. cit., n. 50. — ⁹ Cajetan., opusc.

244. — a) S. Thomas dicit in *Quodlibet. 11*, art. 13, denuntiationis et correptionis finem esse peccantis emendationem.

b) Sanchez, *Decal.*, lib. 6, cap. 18, n. 49, etsi primo intuitu videtur solum negare obligationem denuntiandi in hoc casu; at sane,

praestare; aut ex malitia, et tunc rarissime ex monitione fratris speratur emenda, ut dicit Sanchez⁷ cum Cajetano, qui asserit rectius dubitandum quod reus ex correptione secreta potius fingat se emendatum quam emendetur.

Addunt recte Suarez et Sanchez vix fieri posse quod crimina religiosorum non redundant in maximum religionis damnum; tum ob scandalum fratrum, tum ob religionis infamiam. — Hinc dicit Suarez omnia crimina gravia bene denuntiari posse praelato, tamquam communitati perniciosa; immo saepe obligationem esse denuntiandi, praesertim si praelatus interroget; saltem, inquit Sanchez, valde expedit quod praelatus sciat vitia fratrum ut melius amoveantur lapsuum pericula.

— Addo et ego, quod maximum inconveniens facile eveniret, si praelatis crimina denuntiari non possent ante secretam monitionem. Nam si ex illa delinquens non emendetur (quod ut plurimum timendum est, ut supra notavimus cum Sanchez), aut crimen deferes ad praelatum, et tunc reus facile suspicans tuam denuntiationem, saepe odium adversus te conservabit; aut tu ob hujusmodi timorem omites denuntiare, et sic crimen non emendabitur, scandala augebuntur, et sic denique bonum communis corrueat.

Quare ex his omnibus recte concludit Laymann⁸, rarum esse in congregatione religiosorum, ut subditi sint aequae idonei quam praelati ad corripiendum. — Et ideo in cap. *Qualiter et quando 24, de accusatione*, relato ordine servando in inquisitione, accusatione et denuntiatione, sic concluditur: *Hunc tamen ordinem circa regulares personas non credimus usque quaque servandum.*

Quaeritur 4°. *An liceat renuntiare juri fraternae correctionis, ita ut possit deferri*

tom. 1, tr. 31, resp. 5, ad 1 dub. — ¹⁰ Sua., loc. cit., n. 12. — ¹¹ Sanch., loc. cit., n. 50, v. *Tertio.* — ¹² Sua., loc. cit., n. 11 et 12. — ¹³ Sanch., loc. cit., v. *Quarto.* — ¹⁴ Sanch., loc. cit., v. *Secundo.* — ¹⁵ Loc. cit., n. 5, v. *Verum.*

n. 60 eamdem denuntiationem negat esse licitam, quidquid lib. 2, n. 42, nota b, contra Bussenbaum dixerim.

245. — a) Sanchez, loc. cit., n. 50, non habet prius membrum hujus distinctionis, et de solis gravibus peccatis loquitur.

crimen ad superiorem, nulla praemissa correctione? — Tres adsunt sententiae:

Prima communior sententia affirmat, Et hanc docent Sanchez¹, [Contin.] Turnely², Palaus³, Suarez⁴; item Valentia, Hurtadus, Diana et alii plures, apud Salmant.⁵ — Ratio, quia ob honestum finem quisque potest juri suo renuntiare; et ideo plurimi sancti viri suae famae cesserunt. Confirmatur ex D. Thoma⁶, qui ait: *Sui arbitriū est detrimentum suae famae pati, nisi hoc vergat in periculum aliorum.* — *Secunda* autem sententia absolute negat: eamque tenent Philiarchus⁷; item Rodriguez⁸, Lorca, Lopez, etc., apud Salmant.⁹ — Ratio, quia nemo potest prodigere jus quod habet ad suam famam. — *Tertia* vero sententia, quam tenent Salmant.⁹, cum Arauxo et Prado, censem quod, licet unusquisque possit ob honestum finem renuntiare ordini correctionis; ab alio tamen nequit talis ordo praetermitti, nisi prudenter creditur efficacius per praelatum correptio fieri. — Sed huic sententiae recte contradicit Concina¹⁰. Si enim potest quisque isti juri cedere, bene poterit alter sua cessione uti. His tamen non obstantibus, prima sententia omnino ut vera tenenda mihi videtur. — Ratio quae mihi sufficit est, quia in Societate Jesu adest constitutio hujusmodi renuntiationis; et ipsa fuit approbata a Paulo III et Julio III (ut testatur Palaus¹¹), qui approbarunt et confirmarunt institutum et omnes constitutiones praefatae Societatis, et praecipue eas quae contradictiones patiebantur. Immo Gregorius XIII, in bulla *Ascendente Domino*,

¹ Decal., lib. 6, cap. 18, n. 43. — ² Decal., cap. 1, art. 3, de Carit., sect. 6, punct. 4, n. 5. — ³ Tr. 6, disp. 3, punct. 9, n. 2. — ⁴ De Carit., disp. 8, sect. 6, n. 12; cfr. de Relig., tr. 10, lib. 10, cap. 7 et seqq. — ⁵ Valent., in 2nd 2nd, disp. 3, qu. 10, punct. 5, § 1, v. *Quintus casus*. — *Petr. Hurtad.*, de Virtut. theol., disp. 163, sect. 5, subsect. 9. — *Diana*, part. 7, tr. 3, resol. 45. — ⁶ Tr. 21, de Praec. decal., cap. 7, n. 87. — ⁷ 2nd 2nd, qu. 78, art. 4, ad 1. — ⁸ Part. 2, lib. 4, cap. 14. — *Lorca*, in 2nd 2nd, sect. 3, disp. 47, n. 12. — *Lopez de Texeda*, Controv. theol. mor., tom. 1, lib. 1, tr. 3, controv. 4. — ⁹ Loc. cit., n. 85. — ¹⁰ Loc. cit., n. 88. — *Arauxo*, in 2nd 2nd, qu. 33, art. 8, n. 20 et 21, concl. 3 et 4. — *Prado*, cap. 14, qu. 6, n. 5, 6 et 7. — ¹¹ In Decal., lib. 1, diss. 7, cap. 4, n. 23. — *Paulus III*,

addidit excommunicationem contra tales constitutiones impugnantes. — Unde insipiente puto locutum fuisse Philiarchum, qui notam impietatis inurit huic constitutioni renuntiationis Societatis Jesu: cum Ecclesia non possit errare in approbatione religionum et suarum regularum; ut docent Bellarminus, Valentia, etc., apud Viva¹². Earum enim approbatio spectat ad materiam morum, in qua saltem impium et temerarium est dicere Pontificem posse errare, juxta nostram dissertationem adductam Lib. I, ex n. 110. — Advertit tamen Palaus¹³ quod talis renuntiatione non dat potestem manifestandi delictum alterius, nisi in casu dubio de emendatione, id est (ut explicat¹⁴) si dubitetur an delinquens fuerit emendatus vel an sit relapsurus; quia e converso si constet de emendatione et nullum sit periculum relabendi, recte probabilius censem non posse crimen deferri ad superiorem, dum ex declaratione in congregazione septima ipsiusmet Societatis dicitur revelationem faciendam esse tantum iis qui remedium adhibere poterunt; ergo, cessante necessitate remedii, non poterit crimen manifestari. — Praeterea advertit idem Palaus¹⁵ cum Suarez et Sanchez, quod praedicta censio fit ut crimen reveletur praelato, tamquam patri, non vero tamquam judici.

246. — Haec quoad denuntiationem evangelicam. Quod autem ad denuntiationem *judiciale* pertinet, haec ad triplicem finem fit: 1°. Ob publicam criminis punitionem. 2°. Ut damnum laeso resarciantur. 3°. Ut quis tamquam indignus offi-

Finis de-

nuntia-

tio-

nis judiciale-

lis.

^b) Hieronym. Rodriguez, *Compend. quaest. regul.*, resol. 36, n. 5, quaerens utrum sit licitum statutum religionis, disponens omittendam correctionem fraternalm, ait: « Nolo judicem gerere, videant hi ad quos spectat ». Et

n. 13, auctoribus n. 5 pro affirmativa allegatis alios addit, et de negativa scribit: « Negativam vero opinionem probabiliorem censuit nuper academia Salmanticensis ». Sed non explicat quid ipse sentiat.

cio privetur, aut ne indignus eligatur, aut ne ad Ordines promoveatur, aut ne Matrimonium contrahat. — Et de hac denuntiatione juridica praecipue hic tractandum.

Et notandum 1°. Quod fraterna monitio non est necessario semper praemittenda ad denuntiationem judiciale; juxta dicta mox supra n. 240. — Notandum 2°. Quod denuntiatione evangelica transire potest in judiciale, ex communi sententia, quando post evangelicam reus non corrigitur. Azor, Abbas¹⁵, cum Salmant.¹ — Notandum 3°. Quod si praelatus, aut per denuntiationem evangelicam, aut per se, aut per indicia sufficientia noverit subditi delictum, primo poterit clam eum monere, poenitentiam secretam ei injungendo, et etiam illum ab officio et a conventu amovendo; modo ex hoc nulla ei obveniat infamia. Deinde poterit ad alia remedia devenire; sed licet ista nec etiam profuerint, et crimen vertat in damnum solius rei, tunc non poterit judicialiter procedere, nisi crimen probari possit saltem per duos testes. Vide Salmant.² — Notandum 4°. Quod qui fraternalm fecerit denuntiationem, potest inde ut testis adhiberi post denuntiationem judicialiter factam, ut tenent Salmant.³ cum Soto, etc.; quia alius est processus denuntiationis fraternalis; alius, denuntiationis judicialis.

247. — Sed quaeritur 1°. *Utrum, si per publicum edictum seu monitorium praecipiatur omnibus aliqua delicta denuntiare, teneamus?*

Resp. Quando crimina sunt notoria, procul dubio quilibet ea denuntiare teneatur.

— Secus vero, si sint occulta, etiamsi probari possint per duos testes: nisi cri-

mina vergant in damnum communitatis aut tertii. Cum hac tamen differentia, quod in criminibus in damnum tertii, tenemur

disp. 3, punct. 11, n. 1 cum n. 11. — *Petr. de Ledesma*, Sum., part. 2, tract. 4, cap. 4, post concl. 26, dub. 3. — *Bañez*, in 2nd 2nd, qu. 33, art. 8, dub. 4, concl. 4. — ¹ Tr. 29, cap. 2, n. 61 et 62. — ² Loc. cit., n. 68. — ³ *Palaus*, loc. cit., n. 5. — *Torres seu Turrian.*, in 2nd 2nd, qu. 33, disp. 89, dub. 4, v. f. — *Tertio notandum*. — ⁴ Tr. 29, cap. 2, num. 70. — ⁵ Tr. 6, disp. 3, punct. 11, n. 7.

246. — ^a) Abbas Panormitanus a Salmant. citatur tamquam assenser evangelicam denuntiationem posse in judiciale transire, non directe sed ex consequenti: et re quidem vera, Abbas, in cap. Novit 13, de *judiciis*, n. 46, ait posse ex evangelica denuntiatione procedi ad beneficii privationem vel ad censuram.

247. — ^a) Silvester, v. *Correctio*, qu. 11, etsi hic a Salmant. allegatur, brevius scribit: « Quando... correctio non expedit delinquenti, immo forte nocet, et tamen communitatibus prodest, corrigerem tenetur, quia bonum communitatis est melius bono istius ».

^b) Petrus Navarra, *de Restit.*, lib. 2, cap. 4,

Fraterne denuntians potest, iuxta alios, cogi ad denuntiationem judiciale.

Probabilis cogi non potest.

Praelatus potest manifestare crimen, vires prudentibus.

Praelato superiori non manifestetur nisi ex necessitate.

Edictum praecipi- tati denuntia- tionem, quando pa- rendum.

fraternam monitionem praemittere; et correctione obtenta, denuntiatio judicialis est omittenda; si autem reus non corrigitur, tunc judicialiter tenemur eum denunciare, dummodo possimus sine gravi nostro incommodo, ut Salmant.¹ In criminibus autem in damnum *commune*, nulla praevia monitione, et etiam cum gravi nostro damno, denuntiationem judicialem proferre tenemur. Quamvis etiam in his S. Thomas² sic doceat: *Nisi forte aliquis firmiter aestimaret quod statim per secretam admonitionem possit hujusmodi mala impedire*. Sed hoc raro accidit. — Haec fere communiter a DD. docentur. Vide Salmant.³

Notandum hic autem 1º. Quod qui delictum sub secreto sigillo noverit, ut remedium aut consilium delinquenti praeberet, nunquam tenetur illud denunciare⁴; quia jus positivum non potest juri naturae derogare. — Ita S. Thomas⁴, Sanchez⁵; et Salmant.⁶ cum Navarro, etc.; contra Sotum.

Notandum 2º. Quod si quis rem aliquam accepit in compensationem sui certi crediti, non tenetur manifestare; quia editum imponens denuntiationem intelligit loqui tantum de rebus injuste acceptis. Ita Sanchez⁷; et Salmant.⁸ cum Silvestro. —

¹ Tr. 29, cap. 2, n. 82. — ² 2º 2º, qu. 33, art. 7, corp. — ³ Loc. cit., num. 79. — ⁴ Loc. cit., qu. 70, art. 1, ad 2. — ⁵ Consil., lib. 6, cap. 2, dub. 20, n. 4, 7 et 8. — ⁶ Loc. cit., num. 83. — ⁷ Navarr., Man., cap. 18, num. 52, v. Dico 3. — ⁸ Sotus, de Secreto, membr. 2, qu. 7, concl. 4. — ⁹ Loc. cit., dub. 24, num. 1. — ¹⁰ Tr. 29, cap. 2, num. 84. — ¹¹ Silvest.,

a. n. 232, id non habet quod reperire potuerim, quamvis a Salmant. citetur. — Sotus, loc. cit., concl. 8, concordat profecto, sed excommunicationem in universum tantum negat fratri infligi posse, nisi fuerit Ecclesiae inobediens, et crimen ejus fuerit juridice probatum.

248. — ^{a)} S. Thomas, loc. cit.; et Sanchez, loc. cit., n. 1, limitant: Nisi delictum vergat in damnum communis vel tertiae personae; idemque insinuat Navarrus, loc. cit., scribens: « Qui promisit servare secretum, ex quo servato grave damnum alteri non infertur, non debet detegere illud, etiam praecipiente superiore.

^{b)} Salmant., loc. cit., n. 85, id asserunt de eo qui furtum novit, sed novit etiam furem a restitutione propter inopiam excusari. Quod multo magis dicendum sane erit de ipso fure.

Idem dicunt Sanchez⁹, et Salmant.¹⁰ cum Navarro, de debitore rei furtivae, qui ob inopiam a restitutione excusetur.

Notandum 3º. Quod nemo, ut supra dictum est, tenetur denunciare cum gravi suo incommodo: nisi crimen redundet in damnum commune reipublicae aut religionis, ut crimen laesae majestatis, haeresis, etc.

249. — Sed hinc quaeritur 3º. *An sit obligatio denunciandi haereticos cum periculo gravis damni?* — Distinguendum:

Si denunciandi sint tantum suspecti de haeresi, ut sunt sortilegi, blasphemi, confessarii sollicitantes, abutentes sacramentis, commune est non esse tunc obligationem. Ita Salmant.¹¹, Potestas¹². Nisi (dicunt Salmant.¹³) adasset damnum commune, nempe si sacerdos magnae auctoritatis frequenter poenitentes sollicitaret, etc. — Si vero denunciandi sint haereticos formales, etiam excusare periculum gravis damni, nisi illi dogmatizent, tenent Mazzotta¹⁴, Lessius¹⁵, Navarrus¹⁶, Filliuccius¹⁷, etc., apud Salmant.¹⁸. Sed verius oppositum est tenendum cum Potestas¹⁹; et Salmant.²⁰ cum Suarez²¹ et Farinacio²². Ratio, quia haeresis formalis de se serpit ut cancer, et ideo semper in damnum commune vergit.

v. *Furtum*, num. 19, qu. 15. — ⁹ Consil., lib. 6, cap. 2, dub. 24, num. 3. — ¹⁰ *Navar.*, in cap. *Inter verba*, coroll. 65, n. 796. (edit. Venet. 1594). — ¹¹ Tr. 21, cap. 4, n. 87 et 89. — ¹² *Exam.*, tom. 2, n. 267. — ¹³ Loc. cit., n. 91. — ¹⁴ Tr. 2, disp. 1, qu. 1, cap. 2, § 3, qu. 7. — ¹⁵ Loc. cit., cap. 3, n. 108. — ¹⁶ Loc. cit. — ¹⁷ Loc. cit., cap. 3, n. 109.

249. — ^{a)} Lessius, cap. 30, dub. 6, n. 50, v. *Sexto*; Navarrus, *Man.*, cap. 25, n. 50; Filliuccius, tr. 14, cap. 2, n. 37, asserunt universum periculum gravis damni excusare ab obligatione denunciandi. Lessius tamen et Filliuccius limitant: Nisi bonum publicum denuntiationem necessario postulet.

^{b)} Suarez non citatur a Salmant.; doctrinam tamen hic expositam satis perspicue inuit, de *Fide*, disp. 20, sect. 4, n. 5 et 9, ubi dicit denuntiandos esse haereticos etiam occultos, quia haeresis est peccatum bono communis nocivum.

^{c)} Farinacius, de *Haeresi*, qu. 197, n. 53, scribit: « Non denuntians haereticum propter metum, utputa timens ob ejus territatem ab eo aut interimi aut male tractari, excusat... Contrarium suadetur ex traditis per Joan. a Rojas..., ubi dixit non denuntiantem haere-

Sciens cri-
men sub se-
creto, non
tenetur pa-
rere.

Nec sibi
compensans
creditum
certum.

Grave in-
commodum
non semper
excusat a
denuntian-
do.

Excusat
a denun-
tiandi sus-
pectis de
haeresi.

Non excu-
sat a denun-
tiandi haer-
eticis for-
malibus.

Haeretici
formales,
quantum
vis conju-
ncti, denun-
tiandi.

Conjuncti
suspecti de
haeresi, non
necessario
denuntian-
di.

250. — Quaeritur 4º. *An teneamus de-
nuntiare conjunctos quos haereticos for-
males noverimus?*

Fratres sine ullo dubio tenemur denunciare. Filios vero a denuntiandis parentibus excusant Abulensis et Simancas²³, apud Salmant.¹ Sicut ibidem, Bonacina²⁴, Filliuccius²⁵, Barbosa²⁶, etc. excusant etiam uxores a denuntiando viros suos. — Sed dicendum omnes ad denuntiationem teneri, ex eadem ratione ut supra; quia haeresis est pestis ita noxia, quod difficile habet remedium, et facile in damnum vergit commune. Ita Roncaglia²⁷; Bonacina²⁸ cum Farinacio, Azor; Salmant.²⁹ cum Cajetano, Palao, Sanchez³⁰, Diana, etc. cum communi, ut testantur Potestas³¹ et Viva³². — Hoc tamen dicitur quoad haereticos formales³³.

Si vero denunciandi sint tantum suspecti de haeresi, Salmant.³⁴ pariter obligant etiam filios ad parentes denuntian-

²³ *Abulen.*, in Deuteron., cap. 13, qu. 3; et in lib. III Reg., cap. 15, qu. 16. — ¹ Tr. 21, cap. 3, n. 105. — ² Tr. 6, qu. 1, de *Fide*, etc., cap. 6, qu. 1, resp. 3. — ³ Disp. 6, de *Obligat.* denuntiandi, punct. 2, num. 3. — ²⁴ *Farinac.*, de *Haeresi*, qu. 197, num. 40, 42 et 49. — ²⁵ *Azor*, part. 2, lib. 2, cap. 2, quaer. 13. — ²⁶ *Loc. cit.*, num. 106. — ²⁷ *Cajetan.*, in cap. 13

dos; sed nimis rigorose. — Satis enim probabiliter tunc a denuntiacione excusantur, non solum filii, sed etiam conjuncti usque ad quartum gradum; ut tenent Diana³⁵, Bordonus, Lazarus³⁶, Homobonus³⁷ et alii, apud Potestas³⁸. Ratio, quia denuntiare conjunctum idem est ac grave damnum sive incommodum subire; quod rationaliter excusat, quando periculum abest damni communis, ut diximus mox n. 249, et dicunt ipsi Salmant.³⁹

251. — Quaeritur 5º. *Quaenam sint cri-
mina denuntianda tamquam de haeresi
suspecta?*

Sunt 1º. Nuptiae contractae, vivente conjugi; ut Salmant.⁴⁰ cum communi.

2º. Nuptiae clerici in sacris constituti vel religiosi professi; etiam communiter Salmant.⁴¹.

3º. Si quis sine sacerdotio Missam celebra, aut aliud sacramentum conficit; ita ex constitutionibus pontificiis. — Vide

²⁸ *Deuteron.*, v. 6. — ²⁹ *Pal.*, tr. 4, disp. 3, punct. 4, n. 14 et 16. — ³⁰ *Diana*, part. 1, tr. 4, resol. 4 et 5. — ³¹ *Exam.*, tom. 2, n. 269 et 270. — ³² In propos. 5 Alex. VII, n. 13. — ³³ Tr. 21, cap. 4, n. 83. — ³⁴ *Bordon.*, Sacr. Tribunal S. Fidei, cap. 31, n. 13 et 14. — ³⁵ Tom. 2, n. 271. — ³⁶ Tr. 29, cap. 2, n. 82. — ³⁷ Tr. 21, cap. 4, n. 6. — ³⁸ Loc. cit., n. 7.

trém et matrem teneri denuntiare filium haereticum, quando alii denuntiatores non essent.

^{d)} Etsi decreta S. Inquisitionis de haereticis denuntiandis multis in locis obsoleverint, quia ob cultus libertatem omnibus assertam, haereticorum errores impune grassantur; clerici tamen semper sunt denuntiandi. Quin etiam vi legis naturalis, denuntiandi sunt haeretici vel de haeresi suspecti, quoties agitur de damno gravi animarum evitando, cui superior remedium afferre possit; quae quidem obligatio ex lege naturali obligare poterit etiam in locis ubi haeretici passim catholicis permixti sunt, v.g. si agatur de periculo insolito quod, inscio superiore, catholicae religioni imminet.

³⁰ *Abulen.*, Tract. var., disp. 6, punct. 1, § 3, n. 4; *Barbosa*, de *Offic.* et *Potest. episc.*, alleg. 96, n. 59, universim excusant uxorem ab obligatione denuntiandi maritum. — Filliuccius pariter eam excusat, tr. 14, cap. 2, n. 38, sed: « Excipitur, inquit, in causa fidei vel laesae majestatis et similis. In iis enim etiam personae conjunctae denuntiandae essent ». Quam exceptionem Salmant. non animadverterunt; et ita Filliuccius eamdem de uxoris sententiam tenet ac S. Alphonsus.

³¹ *Diana*, part. 8, tr. 7, resol. 10; et part. 1, tr. 4, resol. 6, hanc utique sententiam adducit, sed neque eam amplectitur.

³² *Lazarus*, de *Blasphem.*, qu. 12, n. 67, negat sane uxorem teneri eo casu ad denuntiandum; teneri tamen ait n. 57 filium et fratrem, quod Potestà non animadvertis.

³³ *Homobonus*, Exam. ecclesiast., tr. 7, cap. 7, qu. 32; et de Casib. reservat., part. 2, cap. 1, utique eos excusat; sed in Exam. eccles., loc. cit., subdit contrariam sententiam locum obtinere, « quando alia indicia concurserent, quae patrem, fratrem, maritum, domi-

Crimes
suspecta
de
haeresi.

Salmant.¹, qui extendunt ad sacerdotem celebrantem pluries in die, vel non jejunum, sine justa causa.

4°. Alii pariter censem suspectum esse de haereti confessarium sigillum violantem; ut Viva, de Leone et Quintanadvenas. — At hoc negant probabilius Salmant.² cum Lugo, Bonacina³, Molfesio et communiori: nisi ille errorem teneat non adesse hanc obligationem sigilli, vel istud non ita rigorose obstringere.

5°. Extendunt etiam Salmant.³ cum pluribus ad crimen sodomiae et bestialitatis. Sed ipsi loquuntur pro regnis Hispaniarum; hoc tamen non viget in nostris partibus. — Hic tamen obiter advertendum quod clerici et regulares sodomitae ex constitutione S. Pii V privantur omni officio et beneficio. Modo 1) crimen sit consummatum. 2) Adsit hujus criminis exercitium: ideo non sufficit, si patratum sit bis vel ter. Salmant.⁴ cum Bonacina. 3) Adsit insuper sententia judicis; nam licet bulla dicat: *Praesentis canonis auctoritate privamus*, attamen sic videtur recepta, ut dicunt Bonacina, Sanchez⁵, Henriquez⁶, etc., apud Salmant.⁷.

252. — Quaeritur hinc 6°. *An sint denuntiandi blasphemii?* Distinguendum:

Qui proferunt blasphemiam haereticam certe denuntiandi sunt. — Sed hic

¹ Tr. 21, cap. 4, n. 8. — *Viva*, in propos. 5 Alex. VII, num. 15, v. f. — *Alphons.* de Leone, de Offic. confessar., recollect. 22, num. 14, cas. 35. — *Quintanadu.*, de Praec. Eccles., tr. 3, singul. 28, n. 8. — ² Loc. cit., n. 9. — *Lugo*, de Poenit., disp. 23, n. 148. — *Molfesius*, Sum., part. 1, tr. 7, cap. 23, n. 68 et seqq. — ³ Loc. cit., n. 10 et 11. — *S. Pius V*, constit. *Horrendum*, § 8, de die 30 Aug. 1568; in Bullar. Rom. Mainardi. — ⁴ Loc. cit., n. 11. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 11, n. 2. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 4, punct. 11,

advertisit Potestas⁸, quod prorumpens in blasphemiam haereticalem non advertendo ad significationem, non peccat graviter, ideoque nec denuntiandus. Secus vero, si blasphemet advertens, quamvis ex ira; quia tunc jam fit saltem suspectus de levi.

Caeterum probabiliter Bonacina⁹, et Roncaglia¹⁰ cum Navarro¹¹, etc., dicunt non esse denuntiandos quos constet per lapsus linguae errorem protulisse. Et huic videntur¹² expresse adhaerere Salmant.⁸, ubi ajunt ad obligationem denuntiationis requiri pertinaciam hominis denuntiandi. Immo Sanchez, Trullench, etc. (contra Salmant.⁹) universe excusant ab obligatione denuntiandi blasphematos haereticos, semper ac ipsi per correctionem resipiscant.

Quoad autem simplices blasphematos, advertendum quod olim duae aderant obligationes: — Una increpandi; et haec abiit in desuetudinem, ejusque in loco successit obligatio correctionis, si fructus speratur, ut docent Sanchez¹⁰, Palaus, Bonacina, etc. — Altera, denuntiandi judici ecclesiastico vel saeculari; et haec etiam per desuetudinem non videtur amplius obligare, ut dicit Viva¹¹ cum Tamburino et Mazzotta¹². Vide dicta Lib. III, n. 123.

n. 2, v. f. — ⁵ Tom. 2, n. 219 et 220. — ⁶ Disp. 6, de Obligat. denuntiandi, punct. 1, § 8, num. 5, i. f. — ⁷ Tr. 6, qu. 1, de Fide, cap. 6, qu. 4, resp. 3. — ⁸ Tr. 21, cap. 3, n. 117. — *Sanct.*, Decal., lib. 2, cap. 32, n. 47. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 12, dub. 3, n. 3. — ⁹ Loc. cit., n. 129. — ¹⁰ Loc. cit., num. 46. — *Palaus*, tr. 17, disp. 2, punct. 2, § 4, num. 3. — *Bonac.*, disp. 3, de 1° Praec., qu. 8, punct. 1, n. 5. — ¹¹ De Praec. decal., qu. 6, art. 2, n. 11. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 6, § 4, n. 6.

Blasphemus haereticus, non semper denuntiandus.

Simplex blasphemus non denuntiandus.

Infra quantum tempus denuntian- dous bla- sphematos haereticos.

Rogabis autem: *infra quantum temporis blasphemii haereticos denuntiandi sint?*

Loquendo generice de criminibus suspectis de haereti, juxta edictum Inquisitionis generalis Romanae, tempus assignatum ad denuntiationes est mensis a die scientiae legis¹³ et cessantis impedimenti; ut asserunt Felix Potestas¹, Mazzotta², et auctor libri: *Istruzione per li novelli Confessori*³. — Loquendo vero praecipue de tempore requisito ad denuntiandos blasphematos haereticos, dicunt Sporer⁴ ex decreto Alexandri VII de *Suspect. de haeresi*, et Salmant.⁵ (sed forte hi loquuntur juxta edictum Hispaniarum) esse denuntiandos infra sex dies; ita etiam Viva⁶, qui idem ait de denuntiatione confessarii sollicitantis. Sed auctor praefatus (*Istruzione*, ut supra) pro hac denuntiatione assignat mensem.

253. — Quaeritur 7°. *An superstitionis sint denuntiandi?*

Affirmat DD., generaliter loquendo, si superstitione fiat cum conscientia peccati, et suspicionem fundet de haereti. — Et hoc accidere dicunt: 1°. Quando intercedit pactum expressum cum daemone. — 2°. Quando miscentur in ea res sacrae, ut chrisma, oleum sanctum, hostia sacrata. — 3°. Si daemon adoretur, vel ei porrigitur preces nefariae, vel aliqui psalmi qui in ejus honorem proferri videntur, ut psalmus cviii: *Deus, laudem meam ne tacueris, etc.* — 4°. Quando daemon rogaratur de his quae naturaliter nequit ipse scire. — 5°. Quando ex superstitione provenit effectus. — 6°. Quando quis ex professo alios instrueret. — 7°. Quando intervenit expressa daemonis invocatio (etsi, hac tantum intercedente, excusant alii ab

¹ Exam. confess., tom. 2, part. 1, cap. 3, n. 239. — ² Tr. 2, disp. 1, qu. 1, cap. 2, § 3, qu. 5. — ³ Part. 2, cap. 14, n. 275 et 284. — ⁴ Tr. 2, cap. 10, num. 12. — *Alex. VII*, decret. *Licet alias*, de suspectis de haereti, in Bullar. Rom. Mainardi. — ⁵ Tr. 21, cap. 3, n. 129. — ⁶ De Praec. decal., qu. 6, art. 2, n. 11; cfr. de Poenit., qu. 8, art. 5, n. 7. — *Auctor Istruzione*, loc. cit., n. 275. — *Swar.*, de Relig., tr. 3, lib. 2, cap. 19, n. 10. — *Azor*, part. 1, lib. 9, cap. 26, qu. 4. — *Peña*, in Emeryci Director., inquisitor., part. 2, qu. 42 et 43, comment. 67 et 68. — *Simanc.*, de catholic. Institutionib., tit. 30, n. 15 et seqq.; et tit. 62, n. 2 et 3. — ⁷ Tr. 21, cap. 11, n. 203. — *Carena*, de Offic. inquisit., part. 2, tit. 9, n. 46. — *Lupus*, in edict. S. Inquisit., lib. 4, dist. 3, diff. ult. — ⁸ Tom. 2, n. 284. — ⁹ Loc. cit., n. 286. — *Potest.*, loc. cit., n. 286. — ¹⁰ Tr. 21, cap. 3, n. 116. — *Lup.*, loc. cit. — *Potest.*, loc. cit., n. 285. — ¹¹ Loc. cit., n. 104. — *Cajetan.*, in 2° 2°, qu. 70, art. 1, in princ. — *Swar.*, de Fide, disp. 20, sect. 4, n. 18 et 19. — *Trull.*, lib. 1, cap. 2, dub. 6, n. 4 et 5.

Omittentes denuntiandum, quales denuntiandi.

Nemo tenetur se aut socios criminis denuntiare.

num vehementer de haereti suspectos rediderent, et maxime si in subsidium ad hoc ab Inquisitione vocarentur.

254. — ^a Bonacina perspicue insinuat hanc negativam sententiam, dum *disp. 5, de Poenit.*, qu. 6, sect. 5, punct. 1, n. 6, asserit crimen ejus qui sacramentale sigillum violaverit, pertinere ad judicem ordinarium ipsius confessarii, nisi conjunctum sit cum haereti; tunc enim cognoscendum esset in tribunali S. Inquisitionis. Quibus verbis significat per se non esse deferendum ad Inquisitionem, ac proinde per se non injicere suspicionem de haereti.

^b Salmant., tr. 26, cap. 7, n. 125, auctores citant pro sententia quae negat constitutionem S. Pii V obligare in conscientia, et

quae affirmit requiri sententiam judicis ad incurrendas ejusmodi poenas. Et ita tenet revera Henriquez, lib. 14, cap. 5, n. 1, lit. f, in comment. — Sanchez pariter (a Salmant. non allegatus), Decal., lib. 2, cap. 22, n. 20, requirit judicis sententiam, non obstante tenore verborum quo nulla utitur.

^c Quamvis Navarrus a Roncaglia hic citetur, apud ipsum tamen id minime reperi potui.

^d Quin etiam Salmant. expressis verbis haec omnia tenet.

^e Mazzotta, tr. 2, disp. 1, qu. 3, cap. 2, § 3, qu. 4: « Probabile tamen est, inquit, praemittendam [denuntiationi] fraternalm correctionem, si sperret emendatio ».

^d Forte rectius: a die scientiae delicti, ut habent autores citati, licet Giordanini, loc. cit., n. 284; et Potest., n. 633, pro sollicitatione, dicant mensem a die scientiae legis.

^e 254. — ^a Bordonus, in suo *Man. consolorum*, sect. 18, n. 73, absolute et absque restrictione negat esse denuntiandos eos qui haereticos non denuntiant.

Quando obliget praeciput denuntiandi haereticos aut suspectos.

Notandum II°. Certum esse quod non tantum superiores regulares (quibus directe imponitur onus denuntiandi ex decreto Alexandri VII edito anno 1660), sed omnes fideles tenentur ad denuntiandum criminosos de haeresi etiam leviter suspectos, ut loquitur decretum; dum in fine ejus statuit Pontifex: *Decretum hoc... omnes ubique existentes arctare et afficerere*. Et ita cum communi sentiunt Salmant.¹

Sed bene hic advertunt 1° minime esse denuntiandum illum de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, v. gr. si audias crimen alicujus a testibus parum fide dignis. Ita Navarrus, Sayrus, Corduba, cum Salmant.² — Advertunt 2° quod ut sit obligatio ad aliquem denuntiandum, requiritur ut ille sit haereticus proprius et pertinax; non vero si nimis per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum lin-

guae, fidei protulerit injuriam, de qua si secreto corrigitur, sine dubio censeatur abjuratur. Ita Salmant.³ cum aliis. Hinc inferunt Bonacina et Farinacius, apud Salmant.⁴ ac Potest.⁵ minime esse denuntiandum hominem simplicem et pium, seu concionatorem aliquam propositiōnem haereticalem ex incuria preferentem; praesumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum III°. Juxta jus commune^b, eos qui advertenter negligunt haereticos denuntiare, incurre excommunicacionem ferendam: etsi, juxta edictum Hispaniarum, ibi incurritur excommunicatio ipso facto et reservata. — Utrum autem in aliis regionibus haec excommunicatio sit reservata? Affirmant Salmant.^c et Potest.^d, qui afferunt decretum S. Congregationis; sed negant Lupus^e apud Potest., et Bonacina^f.

Poenae contra omissentes denuntiationem.

Quinam a testificando rejiciantur.

« stes tantum singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3°. Esse omni exceptione maiores, in quibus sci licet nulla desideretur conditio, quomodo nus testari possint; juxta versum vul garem:

Conditio, sexus, aetas, discretio, fama, Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

256. — « Hinc a testando rejiciuntur: « 1°. Servi.

« 2°. Mulieres ». [Intellige tamen hoc de jure canonico¹; non vero de jure civili, tam in causis civilibus quam criminalibus: ut Gomez, Sanchez, Trullench, apud Salmant.² — Verumtamen ad reum damnandum nec plures etiam mulieres sufficiunt. Vide Salmant.³].

« 3°. Minores viginti annis, in crimina libus: in civilibus autem, impuberes ». — [Isti tamen, etsi ad probandum non sufficient nisi in crimen laesae majestatis, fundant tamen indicium etiam ad torturam. Salmant.⁴].

« 4°. Inimici ». — [Licit sint reconciliati, sed de recenti; secus, si ex longo tempore. Et hoc etiam in delictis laesae majestatis: et etiamsi inimicitia non fuerit gravis, ut dicunt Salmant.^a cum communis.

« 5°. Sanguine juncti », [Usque ad quartum gradum; ut Salmant.^b: nisi sit crimen haeresis. Vide alia circa hoc punctum apud Salmant.^c] « et domestici »; [Ut famuli, coloni.] « exceptis quibusdam casibus apud Lessium^d ».

¹ Ex can. *Mulierem* 17, caus. 33, qu. 5. — Anton. Gomez, Variar. resolut. tom. 3, cap. 12, n. 13. — Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 14, n. 3. — Trull., lib. 8, cap. 3, dub. 4, n. 2. — ² Tr. 29, cap. 3, n. 5. — ³ Loc. cit. n. 7. — ⁴ Loc. cit. n. 8 et 9. — ⁵ Loc. cit. n. 21. — ⁶ Loc. cit. n. 21 et seqq. — ⁷ Lib. 2, cap. 30, n. 38. — ⁸ Tr. 29, cap. 3, n. 10 et 11. — ⁹ Loc. cit. n. 15 et 16. — ¹⁰ Cap. 29, dub. 17, n. 161. — ¹¹ Tr. 29, cap. 3, n. 17.

« 6°. Infames ». [Sive de jure, id est per sententiam, sive de facto. — Quinam autem dicantur infames? Vide can. *Infames*, [caus.] 6, qu. 1, et Salmant.⁸].

« 7°. Perjuri.

« 8°. Socii criminis ». [Excipe si crimen sit haeresis vel maleficium, vel tale quod non possit sine socio patrari. Salmant.⁹ cum aliis. — An autem duo socii criminis faciant saltem semiplenam probationem contra tertium socium? Affirmat Lessius¹⁰; sed plures alii negant apud^b Salmant.].

« 9°. Personae inopes et viles ». — [Nisi sint probatae vitae. Vide Salmant.¹¹].

« 10°. Deliri et semifatui; ex quibus tamen ii qui solo jure positivo ad testantur dum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis.

257. — Notandum quod unicus testis sufficit ad probandum in aliquibus casibus; etenim:

1°. Testimonium unius sat est ad impediendum matrimonium illegitimum, ex cap. *Praeterea* 12, de sponsal. — Debet hic tamen jurare se impedimentum certo scire; et non sufficit si testis sit de solo auditu, nisi impedimentum sit consanguinitatis, et adsit alius testis de certa scientia, licet hic deponat sine juramento. Ita Sanchez^a et Salmant.^a. — Sola tamen fama sufficit ad impediendum matrimonium.

2°. Testimonium solius episcopi sufficit ad probandum in judicialibus attinentibus ad suum munus, si testetur in scriptura

Quando unicū testis sufficiat.

255. *Quomodo debeat esse et testificari testes ad probandum.* — 256. *Qui rejiciuntur.* 1°. *Servi.* 2°. *Mulieres.* 3°. *Minores.* 4°. *Inimici.* 5°. *Conjuncti et domestici.* 6°. *Infames.* 7°. *Perjuri.* 8°. *Socii criminis.* 9°. *Personae inopes et viles.* 10°. *Deliri et semifatui.* — 257. *In quibus casibus sufficit dictum unius testis.* — 258. *Quid, si unus testis deponat de una propositione haeretica, et altius de altera.* — 259. *An semper sufficient duo testes ad probandum.* — 260. *Quales debent esse testes, ut plene probent.* — 261. *An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso.* — 262. *An testes inepti, ut supra, faciant indicium.* — 263. *An religiosi probent in causa sui monasterii.* — 264. *An et quando quis testari teneatur.* — 265. *An testis teneatur fateri veritatem iudicii non legitime interroganti.* — 266. *Quando iudex legitime interroget.* — 267. *An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat.* — 268. *Non teneris manifestare iudicii etiam legitime interroganti.* 1°. *Si scitas rem ex confessione.* 2°. *Sub secreto.* 3°. *Si tibi immineat damnum.* 4°. *Si accepisti a parum fide dignis.* 5°. *Si rem accepisti per injuriam.* 6°. *Si alter probabiliter non peccavit.* — 269. *Ad quid teneatur falsum testatus.* — 270. *Quando peccent testes.* — Dub. 1. *An peccent contra justitiam, si se abscondant ne ciuentur.* Dub. 2. *An, si fugiant post citationem.* Dub. 3. *An, si interrogati veritatem occultent.* — 271. *Quomodo facienda est depositio testium.*

255. — « Suppono, ad legitimam et plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1°. Extero sensu

« perceperisse id de quo testantur. 2°. De eodem facto et crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt te-

var., disp. 6, punct. 1, § 8, n. 5. — Farinac., de Haeresi, qu. 197, n. 39. — Loc. cit. n. 117. — Tom. 2, n. 258 et 259. — Tom. 2, num. 641. — Decret. S. Inquisit., de die 3 Januar. 1623. — Potest., loc. cit.

¹ Tr. 21, cap. 3, n. 95 et 102. — Navar., consil. 3 de haereticis; cfr. Man., cap. 25, n. 46, v. *Tertium*. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 14, n. 33. — Cordub., Sum., qu. 64, cas. 6. — Tr. 21, cap. 3, n. 117. — Loc. cit. — Bonac., Tract.

^b Cap. *Excommunicamus* 15, de haereticis, prout in corpore juris jacet, hoc non habet; sed solum prout in extenso habetur tota haec constitutio apud Peña.

^c Salmant., tr. 21, cap. 3, n. 116, reservata.

tam esse ajunt excommunicationem ex decreto S. Inquisitionis, quounque scilicet denuntiet. Eamdemque sententiam tenet Lupus, in dict. S. Inquisit., lib. 7, dist. 2, art. 1, diff. 1.

^d Bonacina, disp. 6, de Obligat. denun-

tiandi, punct. 2, n. 12, negat jure communi, et non obstante edicto S. Inquisitionis de die 3 Januar. 1623, incurrit excommunicationem ipso facto ab iis qui haereticos non denuntiant.

256. — ^a Salmant., loc. cit., n. 12, dicunt inimicos a testando repelli, « maxime si inimicitiae sint capitales aut graves ». Inferius tamen subdunt inimicum posse admitti judicis arbitrio, « quando inimicitia est levis, quia cum nequeat prudenter suspicari, quod falso jurabit, poterit ad testificandum vocari ».

^b Apud Salmanticenses id reperi nequivi; immo, tr. 29, cap. 3, n. 16, Salmant.

plures autores adducunt qui docent eo casu plenam probationem dari, unde reus damnari possit.

257. — ^a Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 10, n. 1, ait satis esse ad impediendum illegitimum matrimonium unum testem, qui certo sciatis impedimentum, « nisi sit probabilis conjectura in contrarium ». — Salmant., tr. 9, de Matr., cap. 8, n. 106 et 107, concordant, nisi quod de consanguinitatis impedimento scribunt: « Si de consanguinitate deponat, certum gradum assignans, illi creditur si sub iuramento affirmet se audivisse a duobus suis majoribus fide dignis ».